

Młodszy nie będziemy

Miasta wobec starzenia się ludności
Październik 2022

CENTRUM ANALIZ I BADAŃ

UNIA
METROPOLII
POLSKICH

IM. PAWŁA ADAMOWICZA

Warszawa, październik 2022

Zespół autorski

Joanna Felczak, Paweł Kubicki, Ewelina Szczech-Pietkiewicz, Zofia Szweda-Lewandowska

Redakcja

Natalia Lipszyc

Skład i opracowanie graficzne

Tadeusz Borowiec www.andu.pl
na zlecenie Centrum Analiz i Badań Unii Metropolii Polskich im. Pawła Adamowicza

ISBN

978-83-67574-18-1

CENTRUM ANALIZ I BADAŃ

UNIA
METROPOLII
POLSKICH

IM. PAWŁA ADAMOWICZA

Białystok

Kraków

rzeszów
stolica innowacji

BYDGOSZCZ

Lublin
MIASTO INSPIRACJI

Stężyca
floating garden
project

GDAŃSK

POZnań*

Wrocław
miasto spotkań

KATOWICE
dla odmiany

Spis treści

Najważniejsze wnioski	4	■ Rekomendacje dla miast w obszarze zmian demograficznych	
Uwarunkowania demograficzno-społeczne polityk miejskich	7	– perspektywa 2030.....	41
Opis metodologii i przebiegu badań terenowych	12	■ Modele miasta jutra przyjaznego osobom w różnym wieku.....	43
Miasta dziś/miasta w 2022 roku	14	■ Miasto 15-minutowe.....	43
■ Kreowanie polityk oraz dokumentów strategicznych.....	18	■ Miasto odporne.....	44
■ Kluczowi aktorzy/ interesariusze.....	18	Bibliografia	46
■ Zwiększenie dostępności działań adresowanych do osób starszych.....	19	Opisy miast	49
■ Realizowane projekty i ich dopasowanie do zidentyfikowanych		■ Białystok.....	49
potrzeb seniorów.....	20	■ Bydgoszcz.....	54
■ Rekomendacje.....	22	■ Gdańsk.....	59
Miasta jutra/miasta w 2030 roku	24	■ Katowice.....	64
■ Zagospodarowanie przestrzenne – tworzenie społeczności		■ Kraków.....	69
dostosowanych do ruchu pieszego.....	27	■ Lublin.....	74
■ Mobilność w mieście.....	30	■ Łódź.....	79
■ Gospodarka obiegu zamkniętego: lokalny dostęp		■ Poznań.....	84
do towarów i usług.....	32	■ Rzeszów.....	89
■ Zapewnienie relacji międzypokoleniowych.....	33	■ Szczecin.....	94
■ Technologia dostosowana do starzejącego się społeczeństwa.....	35	■ Warszawa.....	99
■ Bezpieczeństwo finansowe osób starszych.....	38	■ Wrocław.....	104
■ Wyzwania stojące przed miastami badanymi w projekcie		Przypisy	109
(na podstawie danych z wywiadów).....	39		

A stylized graphic of a city skyline with several buildings of varying heights, rendered in a light blue color against the background. The buildings are composed of a grid of small squares representing windows.

Najważniejsze wnioski

Najważniejsze wnioski

W każdym z miast temat starzenia się ludności miast oraz polityka miejska wobec osób starszych postrzegane były jako jeden z tematów priorytetowych i jednocześnie rosnących na znaczeniu w ostatnich latach.

Miasta włączają kwestie osób starszych praktycznie we wszystkie aspekty swojej polityki. Dokumenty dotyczące problematyki starzenia się ludności są konsultowane z radami seniorów i jednostkami miejskimi zajmującymi się kwestiami osób starszych.

Docelowo miasta dążą do tego, by wsparcie było dostępne możliwie blisko miejsca zamieszkania i pozwalało na samodzielne funkcjonowanie osób starszych w środowisku lokalnym. Tym samym głównym deklarowanym celem działań miast jest zachowanie podmiotowości osób starszych i osób z niepełnosprawnościami oraz wspieranie ich w niezależnym życiu.

W kategorii wyzwań na pierwszym miejscu znajduje się zapewnienie rosnącej grupie osób starszych z ograniczeniami samodzielności wsparcia odpowiedniego do potrzeb. Zagadnienie to wiąże się z problematyką dezinstytucjonalizacji usług opiekuńczych oraz dostępności mieszkań i przestrzeni publicznej. Wspieranie tej grupy utrudnia fakt, że znaczna część osób starszych, które mają trudności w funkcjonowaniu, nie posiada orzeczeń o niepełnosprawności, więc nie można finansować skierowanych do nich działań ze środków na rzecz osób z niepełnosprawnością prawną.

Dużym wyzwaniem we wszystkich miastach jest kwestia mieszkań, w których żyją seniorzy: nieprzystosowanie lokali (brak wind, progi itp.) do zmieniających się

- ze względu na sprawność fizyczną
- potrzeb osób starszych, ale także

często duży metraż mieszkań i koszt ich utrzymania stanowi znaczne wyzwanie, szczególnie dla jednoosobowych gospodarstw seniorów.

Dostrzega się też ogromny, i po części niewykorzystany potencjał osób starszych, podkreśla znaczenie aktywizacji społeczno-zawodowej seniorów oraz budowania dobrych relacji międzypokoleniowych.

Prowadzone są także działania ukierunkowane na osoby młode i w średnim wieku, których celem jest przygotowanie ich do starości.

Duży nacisk kładziony jest na profilaktykę zdrowotną i umożliwienie zachowania jak najdłuższej sprawności, zarówno fizycznej, jak i mentalnej, co w konsekwencji pozwala na realizację koncepcji starzenia się w miejscu (ageing in place).

Konstrukcje prawne (np. zawarte w ustawie o pomocy społecznej) utrudniają miastom tworzenie oferty dla osób starszych, która nie będzie obciążona procedurą administracyjną np. nie będzie konieczności przeprowadzenia wywiadu środowiskowego, wydania decyzji itp.

Docelowo miasta dążą do tego, by wsparcie było dostępne możliwie blisko miejsca zamieszkania i pozwalało na samodzielne funkcjonowanie osób starszych w środowisku lokalnym. Tym samym głównym deklarowanym celem działań miast jest zachowanie podmiotowości osób starszych i osób z niepełnosprawnościami oraz wspieranie ich w niezależnym życiu.

Elastyczność prawa i większa swoboda w podejmowaniu decyzji samorządów ułatwiłaby tworzenie oferty dla społeczności lokalnej.

Miasta mają świadomość wyzwań związanych z dynamiką procesu starzenia się i np. już teraz projektują działania związane z przygotowaniem się na pokolenie jedynaków, którzy będą mieli trudności w samodzielnej opiece nad rodzicami.

W perspektywie długoterminowej (minimum 2030 roku) rekomenduje się uwzględnienie zmiany modeli rozwoju miast tak, aby uwzględniały one potrzeby osób starszych.

Ram dla takiego modelu dostarcza

Dostrzega się też ogromny, i po części niewykorzystany potencjał osób starszych, podkreśla znaczenie aktywizacji społeczno-zawodowej seniorów oraz budowania dobrych relacji międzypokoleniowych.

np. model miasta 15-minutowego, który szczególnie dobrze odpowiada na te wyzwania m.in. poprzez zapewnienie osobom starszym dostępności do produktów i usług, pozwalając im wykorzystywać kapitał społeczny i angażować się w życie najbliższej społeczności, dłuższą aktywność na rynku pracy. Jak każdy model, również miasto 15-minutowe, powinno być dostosowane do lokalnych potrzeb i możliwości, zgodnie z wiedzą, która jest efektem kompleksowej diagnozy lokalnych uwarunkowań społeczno-gospodarczych.

W politykach transportowych w miastach warto uwzględnić poruszanie się piesze, co oznacza zmianę postrzegania zagadnienia z „transportu” na „mobilność”. Poruszanie się piesze w mieście przynosi korzyści gospodarcze, społeczne i ekologiczne. Dwa pierwsze wymiary mają szczególne znaczenie dla osób starszych. Walkability miast może być elementem realizacji modelu miasta 15-minutowego (lub innego opartego o założenia bliskości) lub osobnym priorytetem strategii rozwoju miasta. Rekomenduje się uwzględnienie wyzwań związanych

W strategiach odnoszących się do starzenia się społeczności miast uwzględnić należy polityki zdrowotną, mieszkaniową, mobilności, zagospodarowania przestrzennego, edukacyjną. Należy także postrzegać proces demograficzny przez pryzmat całego cyklu życia, nie tylko okresu senioralnego.

z zmianami demograficznymi w formie całościowej strategii, z mierzalnymi wynikami, utworzonej w sposób partycypacyjny i kompleksowy. W strategiach odnoszących się do starzenia się społeczności miast uwzględnić należy polityki zdrowotną, mieszkaniową, mobilności, zagospodarowania przestrzennego, edukacyjną. Należy także postrzegać proces demograficzny przez pryzmat całego cyklu życia, nie tylko okresu senioralnego.

A stylized graphic of a city skyline with several buildings of varying heights, rendered in a light blue color against the darker blue background. The buildings are composed of a grid of small squares representing windows.

Uwarunkowania demograficzno-społeczne polityk miejskich

Uwarunkowania demograficzno-społeczne polityk miejskich

Koncepcja miast przyjaznych starzeniu się (ang. age-friendly cities), czy szerzej: przyjaznych ludziom w każdym wieku, obchodzi właśnie ćwierćwiecze, jeśli za jej symboliczny początek uznać wydany w 2007 roku przez Światową Organizację Zdrowia i przetłumaczony na polski kilka lat później przewodnik¹. **Konieczność przystosowywania się miast do potrzeb starzejącej się populacji także w Polsce jest traktowana jako swego rodzaju oczywistość.** Świadczą o tym także zrealizowane na potrzeby tego projektu wywiady indywidualne z przedstawicielami największych polskich miast, w których rozmówcy nie dyskutowali czy, ale jak, dostosowywać się do nadchodzącej przyszłości i przemian demograficznych².

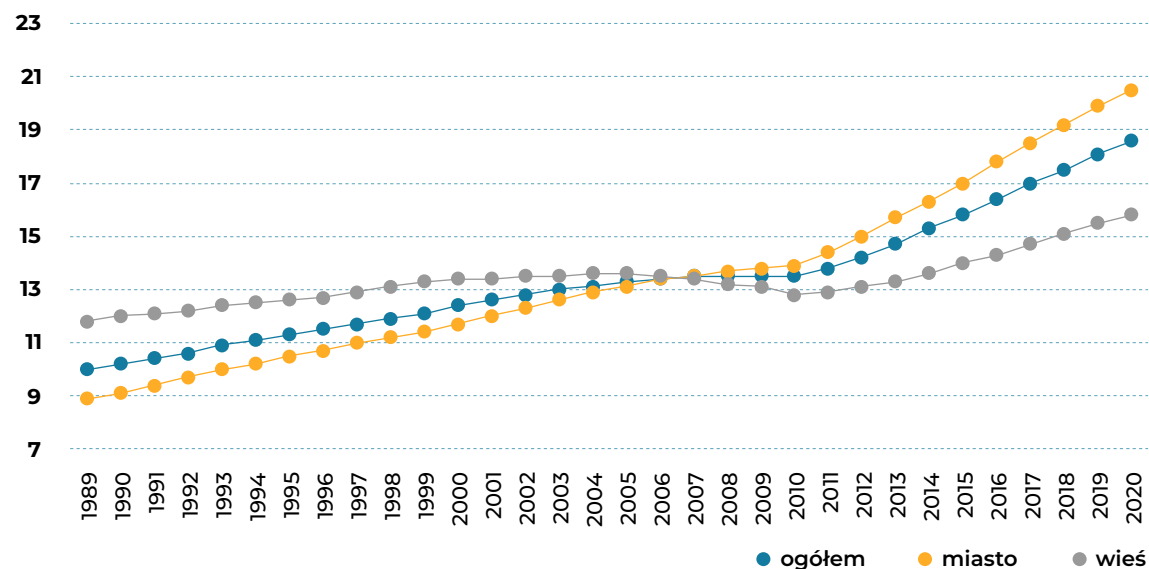
Wydłużanie się trwania życia oraz zmniejszanie się współczynnika dzietności to dwie główne przyczyny

procesu starzenia się ludności Polski. Proces ten uległ przyspieszeniu wraz z wchodzeniem w fazę starości pokolenia powojennego wyżu demograficznego. Obecnie około jednej piątej mieszkańców Polski to osoby

w wieku 65 lat i starsze (wykres 1). O ile do 2007 roku odsetek osób starszych był wyższy wśród mieszkańców obszarów wiejskich, o tyle po 2007 roku dynamicznie wzrasta udział osób starszych wśród mieszkańców miast.

W najbliższych dziesięcioleciach postępującemu procesowi starzenia się ludności będzie towarzyszyło zjawisko ubytku liczby ludności w większości miast, choć proces ten będzie zróżnicowany przestrzennie (mapa 1). Zgodnie z prognozami GUS tylko Warszawa i Rzeszów nie odnotują spadku liczby mieszkańców.

Wykres 1. Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w Polsce w latach 1989-2020

Zmniejszaniu się populacji towarzyszy zmiana struktury wieku mieszkańców w wyniku akceleracji nie tylko procesu starzenia się, lecz także podwójnego starzenia się ludności. Proces podwójnego starzenia się polega na wzroście udziału osób najstarszych w populacji seniorów.

Pozostałe miasta wojewódzkie będą obserwowały spadek liczby ludności, a populacja Poznania i Łodzi w 2048 roku spadnie poniżej 0,5 mln³. Zmniejszaniu się populacji towarzyszy zmiana struktury wieku mieszkańców w wyniku akceleracji nie tylko procesu starzenia się, lecz także podwójnego starzenia się ludności. Proces podwójnego starzenia się polega na wzroście udziału osób najstarszych w populacji seniorów.

Obecnie osoby w wieku 75 lat i starsze stanowią około 8% ogółu ludności mieszkańców Polski, ale już w 2030 będą stanowiły 11% (wykres 2). Wzrastać będzie także odsetek najstarszych seniorów, czyli osób w wieku 85 lat i więcej; w 2030 roku osoby te będą stanowiły 2,5% ludności Polski. Wskaźnikiem obrazującym zmiany zachodzące w strukturze ludności według wieku oraz wyzwania związane z zapewnieniem wsparcia jest m.in. współczynnik obciążenia demograficznego, który obrazuje relację pomiędzy pokoleniami w wieku postprodukcyjnym i pokoleniami w wieku produkcyjnym. Obecnie współczynnik ten dla całej populacji Polski wynosi 27,5 i jest poniżej

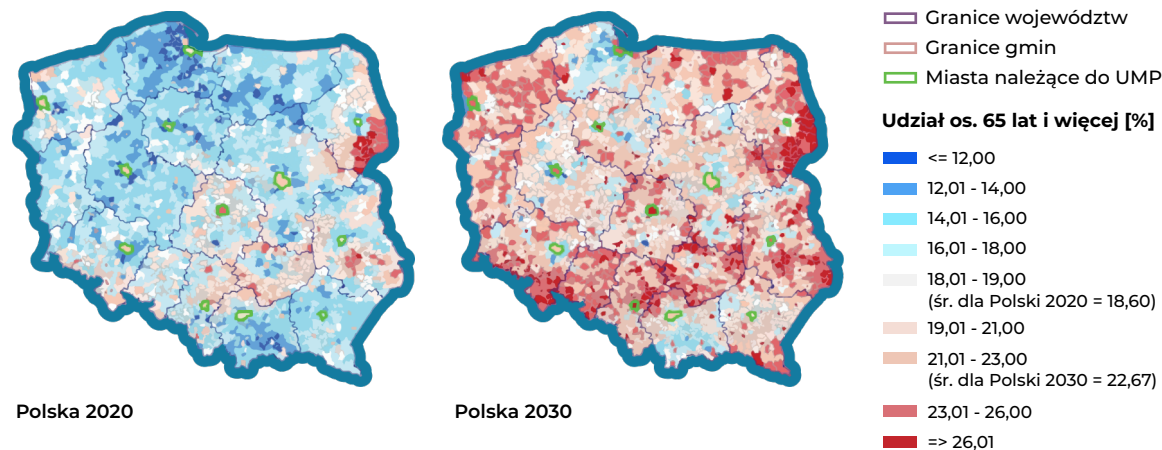
W najbliższych dziesięcioleciach postępującemu procesowi starzenia się ludności będzie towarzyszyło zjawisko ubytku liczby ludności w większości miast, choć proces ten będzie zróżnicowany przestrzennie.

współczynnika dla 27 krajów Unii Europejskiej, ale w postępujący proces starzenia się populacji spowoduje jego wzrost⁴. Na początku lat 90. XX wieku współczynnik ten był znacznie wyższy na obszarach wiejskich niż w miastach (wykres 3). Obecnie na 100 osób

w wieku 15-64 lata w miastach przypadają prawie 32 osoby w wieku 65 lat i więcej. Podsumowując oba wątki: wzrost liczby osób, które na skutek niesprawności organizmu będą wymagały, mniej lub bardziej intensywnego, wsparcia w życiu

codziennym nałoży się na coraz mniejsze możliwości zapewnienia go w ramach gospodarstwa domowego przez członków rodziny. Będzie bowiem rosła liczba jednoosobowych gospodarstw domowych zamieszkałych głównie przez starsze wdowy oraz gospodarstw zamieszkiwanych wyłącznie przez osoby starsze⁵. Procesy migracyjne, które zintensyfikowały się po wejściu Polski do Unii Europejskiej wpływają także na możliwość otrzymania wsparcia w ramach sieci rodzinnej.

Mapa 1. Polska 2020 i Polska 2030, osoby 65+

Polska 2020

Polska 2030

Wzrost odsetka osób najstarszych jest o tyle istotny, że z wiekiem rośnie ryzyko wielochorobowości i ograniczenia samodzielności, a tym samym potrzeba wsparcia świadczonego nieformalnie, bądź – co najczęściej jest zadaniem samorządów lokalnych – sformalizowanego.

Źródło (ta i wszystkie mapy w tekście): Paulina Legutko-Kobus na podstawie danych i prognozy demograficznej GUS.

Tym samym jednym z kluczowych wyzwań, zarówno dla całego państwa, jak i samorządów terytorialnych, będzie zaplanowanie, zorganizowanie i sfinansowanie opieki długoterminowej dla zróżnicowanych grup seniorów, co wiąże się także z procesem dezinstytucjonalizacji usług wsparcia Błądowski, 2021).

Potencjalne korzyści to także rosnący rynek dóbr i usług w ramach tzw. srebrnej gospodarki⁶ oraz efektywniejsze zagospodarowanie potencjału osób starszych. Potencjał ten może być wykorzystany nie tylko w postaci dłuższej aktywności zawodowej osób starszych.

Według prognoz GUS w 2050 r. wśród ogółu ludności Polski będzie:

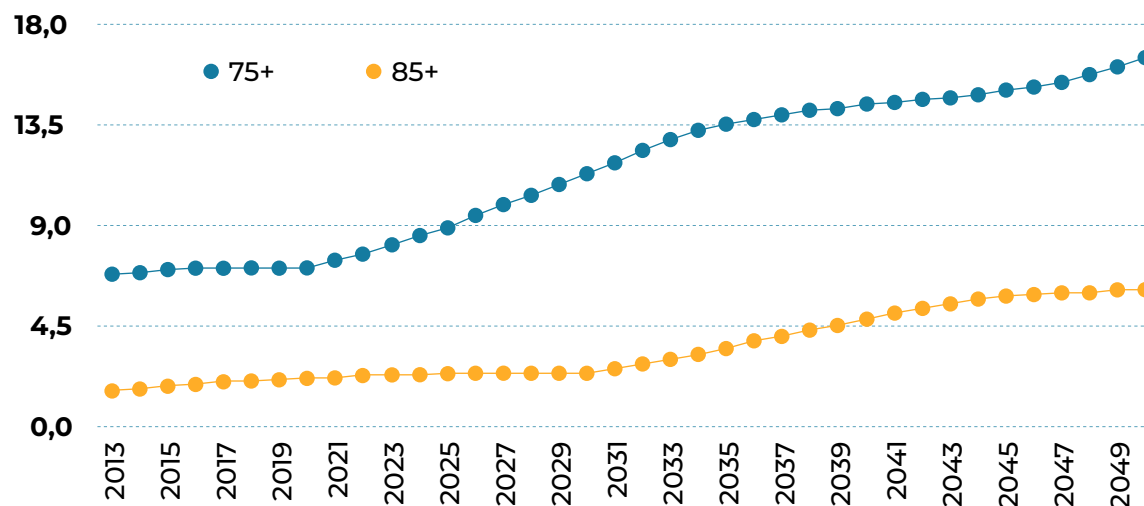
Seniorów w wieku 65+	31,5%
75+	16,2%
85+	6,2%

Również ważny jest wolontariat senioralny (świadczony przez seniorów) i ich aktywne uczestnictwo w działaniach środowisk lokalnych. Budowanie wzajemnych relacji i wspólne spędzanie czasu pozwala bowiem walczyć z osamotnieniem, któremu nie zaradzają usługi świadczone systemowo.

Potencjalne korzyści ze starzenia się populacji to także rozwój innowacji (w tym technologicznych), dostosowujących usługi, produkty i modele biznesowe do potrzeb osób starszych, a także wzrost poziomu kapitału społecznego przez wspomnianą powyżej większą aktywność seniorów i ich zaangażowanie w życie lokalnych społeczności.

Budowanie wzajemnych relacji i wspólne spędzanie czasu pozwala walczyć z osamotnieniem, któremu nie zaradzają usługi świadczone systemowo.

Wykres 2. Udział osób w wieku 75+, 85 i więcej lat w populacji Polski w latach 2013-2050 (w procentach)

Źródło: GUS, Prognoza ludności rezydującej dla Polski na lata 2014-2050, Warszawa 2016.

Warto także nadmienić, że przemiany demograficzne to tylko jedno z wyzwań przed którymi stoją polskie miasta, o czym szerzej piszemy w rozdziale o miastach jutra. Pandemia uwypukliła także potrzebę dobrego planowania przestrzennego i rozpowszechniła koncepcję tzw. miasta 15-minutowego⁷, gdzie, upraszczając: wszystko, co potrzebne człowiekowi do życia codziennego, jest "pod ręką", czyli właśnie w odległości do piętnastu minut pieszo od miejsca zamieszkania.

Na liście są jeszcze zmiany klimatyczne, czy kwestie finansowania polityki miejskiej oraz spadku dochodów samorządów na skutek zmian podatkowych⁸.

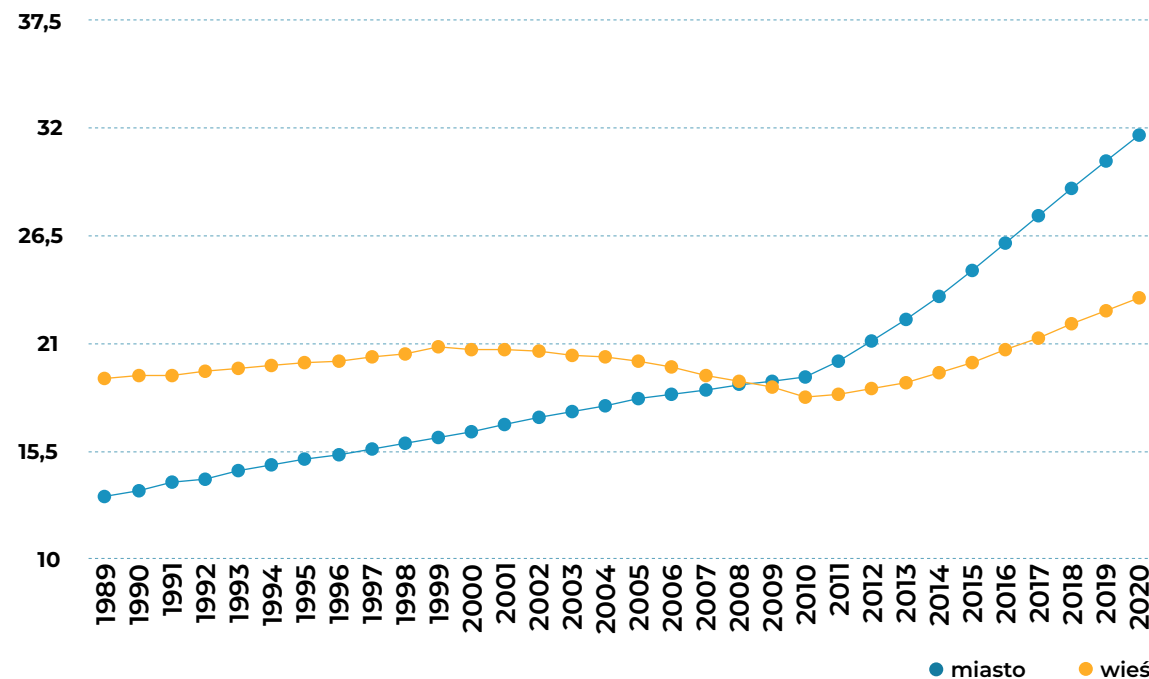
Zupełnie nowym wyzwaniem, które wymaga dopiero szczegółowych opracowań, jest wojna w Ukrainie i związany z tym wzrost liczby uchodźców z tego kraju⁹.

Krótko mówiąc: w najbliższych latach miasta muszą stawić czoła różnym wyzwaniom i dostosowywać swoją politykę do dynamicznych zmian wynikających zarówno z zachodzących procesów demograficznych, jak i ze zmian sytuacji geopolitycznej. Wydaje się jednak, że tym bardziej warto wyjść naprzeciw zagadnieniu starzenia się ludności, by nie tylko odpowiedzieć na potrzeby seniorów-mieszkańców miast, ale lepiej przygotować młodszych mieszkańców do koegzystencji z seniorami i do ich własnej, przyszłej starości. Aby te cele zrealizować, wykorzystać należy wszystkie dostępne zasoby, jakimi dysponuje dobrze zaplanowana i skutecznie wdrożona polityka miejska. I właśnie perspektywa roku 2030 oraz nadchodzących wyzwań dominuje w niniejszym opracowaniu, które po krótkim omówieniu „tu i teraz”, czyli sytuacji miast w 2022 roku, koncentruje się na przyszłości.

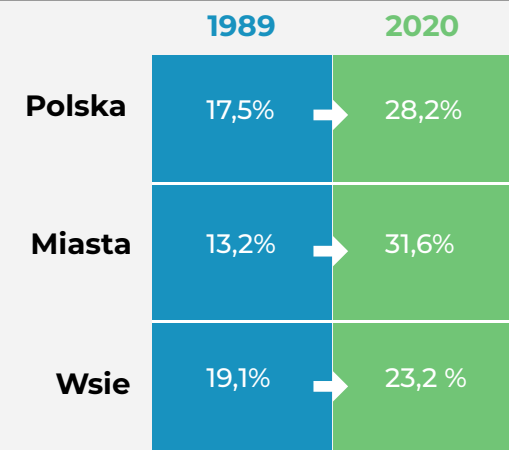
Będzie rosła liczba jednoosobowych gospodarstw domowych zamieszkałych głównie przez starsze wdowy oraz gospodarstw zamieszkiwanych wyłącznie przez osoby starsze. Procesy migracyjne, które zintensyfikowały się po wejściu Polski do Unii Europejskiej wpływają także na możliwość otrzymania wsparcia w ramach sieci rodzinnej.

W najbliższych latach miasta muszą stawić czoła różnym wyzwaniom i dostosowywać swoją politykę do dynamicznych zmian wynikających zarówno z zachodzących procesów demograficznych, jak i ze zmian sytuacji geopolitycznej.

Wykres 3. Współczynnik obciążenia demograficznego (osoby w wieku 65+ na 100 osób w wieku 15-64 lata) (wariant podstawowy prognozy)

Wzrost współczynnika obciążenia demograficznego w ciągu ostatnich 31 lat

Osoby w wieku 65+ na 100 osób w wieku 15-64 lata

Źródło: GUS, Stan i struktura ludności według wieku w latach 1989 – 2020, Warszawa 2022, dostęp na stronie: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/struktura-ludnosci,16,1.html>

A stylized graphic of a city skyline with several buildings of varying heights and widths, rendered in a light blue color against the darker blue background. The buildings are composed of a grid of small squares, representing windows.

Opis metodologii i przebiegu badań terenowych

Opis metodologii i przebiegu badań terenowych

Zgodnie z założeniami badawczymi w każdym z 12 miast stowarzyszonych w Unii Metropolii Polskich (Białystok, Bydgoszcz, Gdańsk, Katowice, Kraków, Lublin, Łódź, Poznań, Rzeszów, Szczecin, Warszawa, Wrocław) przeprowadzono po trzy wywiady indywidualne, jeden z przedstawicielem władz (ew. wskazaną przez nie osobą, jak w przypadku Krakowa, Łodzi i Poznania) i po dwa ze specjalistami zajmującymi się problematyką starzenia się lub polityką senioralną. Zazwyczaj były to osoby, które kierowały odpowiednią komórką w ramach urzędu bądź odpowiadały za politykę społeczną. W przypadku obu grup scenariusze zawierały część wspólną (rozgrzewkę, moduł A dotyczący polityki miejskiej oraz zakończenie) oraz oddzielny moduł B, który w przypadku osób reprezentujących władze dotyczył planów na przyszłość, a u specjalistów wybranego przykładu działań/dobrej praktyki (patrz Opisy Miast).

Warto podkreślić, że ze względu na specyfikę badań jakościowych celem nie było poznanie wszystkich faktów oraz skali badanych wyzwań czy sukcesów w ramach polityki na rzecz starzenia się ludności, ale przede wszystkim zgromadzenie subiektywnych opinii oraz lepsze zrozumienie tego, jak postrzegają tę problematykę urzędnicy miejscy i gdzie oni sami widzą kluczowe wyzwania. Krótko mówiąc: badanie umożliwiło lepsze poznanie kontekstu badanej problematyki i oddanie głosu samym zainteresowanym, w tym przypadku kreatorom polityki miejskiej z dwunastu miast tworzących Unię Metropolii Polskich.

Realizacja badań terenowych miała miejsce w terminie od 15 stycznia 2022 roku do dnia 11 lutego. Ze względu na rozproszenie terytorialne rozmówców, ale także piątą falę pandemii COVID-19 wywiady były realizowane w formie on-line, najczęściej poprzez platformę MS Teams. Łącznie przeprowadzono 36 wywiadów jakościowych.

Po zakończeniu badań terenowych dokonano analizy zrealizowanych wywiadów, wyróżniając działania podejmowane obecnie (w tym dobre praktyki), wizję rozwoju w perspektywie roku 2030, kluczowych aktorów kreujących miejską politykę oraz zakres partycypacji społecznej. Uzupełnienie danych empirycznych stanowiły dane dotyczące stanu wcześniejszego, w tym przede wszystkim miejskie i regionalne strategie.

Całość analiz została zebrana w niniejszym raporcie.

A stylized graphic of a city skyline with several buildings of varying heights and widths, rendered in a light blue color against the background. The buildings are composed of a grid of small squares, representing windows.

Miasta dziś/miasta w 2022 roku

Miasta dziś/miasta w 2022 roku

Miasta należące do UMP można uznać za doświadczone, jeśli chodzi o planowanie i realizację polityki w obszarze starzenia się ludności. Część z nich należy do Światowej Sieci Miast Przyjaznych Starzeniu bądź przygotowuje się do uzyskania tego tytułu. Niektóre opracowują już kolejną strategię senioralną, a w każdym z miast łatwo wskazać osoby zajmujące się tą problematyką. Ośrodki różnią się jednak umiejscowieniem polityki wobec starzenia się ludności w strukturze urzędów miejskich (wydzielone jednostki/komórki lub ich brak) oraz zaznaczeniem tej problematyki w strategicznych dokumentach miejskich (odrębne strategie i programy bądź większe i mniejsze fragmenty w strategiach ogólnych).

Wśród dokumentów miejskich, w których uwzględniane są potrzeby seniorów wymienić można:

1. Strategie miejskie w perspektywie 2030 lub 2030+, w których w różny sposób ujęte są kwestie senioralne:

- starzenie się jako osobno wyodrębniona kwestia,
- osoby starsze traktowane na równi z innymi mieszkańcami pod względem dostępu do usług,
- zagadnienie starzenia się szeroko w kontekście problemów demograficznych miasta i rozwój na różnych etapach życia mieszkańca,
- brak wyraźnego wskazania na osoby starsze jako podmioty polityki w strategii, ale ujęcie ich potrzeb w grupie „potrzebujących”.

2. Strategie rozwiązywania problemów społecznych:

- starzenie się jako osobno zaadresowana kwestia z wyraźnym podziałem na potrzeby,
- potrzeby seniorów przedstawiane w powiązaniu z niepełnosprawnością.

3. Strategie polityki społecznej miasta i wyróżnione rozdziały dotyczące starzenia się mieszkańców.

4. Osobne strategie dotyczące polityki społecznej wobec osób starszych.

5. Programy dotyczące konkretnych problemów mieszkańców, np. bezpieczeństwa, aktywności społecznej, integracji, profilaktyki zdrowotnej osób starszych.

6. Opisy projektów skierowanych do osób starszych, jak np. karta seniora funkcjonująca w wielu badanych miastach.

Oczywistym punktem odniesienia dla miast są również strategie i programy ogólnokrajowe, np. “Solidarność pokoleń” czy “Polityka społeczna wobec osób starszych 2030: Bezpieczeństwo uczestnictwo solidarność”.

Istotne są także strategie wojewódzkie, gdyż analizują sytuację seniorów na danym obszarze i służą jako

Miasta należące do UMP można uznać za doświadczone, jeśli chodzi o planowanie i realizację polityki w obszarze starzenia się ludności.

dodatkowe źródło informacji wykorzystywane przy projektowaniu działań miejskich.

Przygotowując dokumenty strategiczne, miasta wykonują również szereg działań umożliwiających pozyskanie dodatkowych informacji.

Dokumenty są zatem tworzone na podstawie:

- analizy danych z okresu wcześniejszego zebranych w ramach statystyki publicznej;
- wyników ewaluacji poprzednio realizowanych programów i strategii miejskich;

- wyników badań opinii prowadzonych przez podmioty zewnętrzne, przede wszystkim wywiadach kwestionariuszowych z osobami starszymi lub indywidualnych wywiadach pogłębionych z reprezentantami klubów seniora, uniwersytetów trzeciego wieku, itp. badania tego typu były realizowane przez większość miast (np. badania i raporty dotyczące jakości życia);
- analiz dokonywanych własnymi zasobami, np. obserwacji pracowników MOPS, ROPS oraz komórek miejskich zajmujących się polityką senioralną.

W dokumentach utworzonych przez miasta znaleźć można szereg rekomendacji, które powinny być uwzględnione przy realizowaniu kolejnych projektów adresowanych do osób starszych. Podział tych rekomendacji przebiega wśród linii: wewnętrzne (zależne od miasta) i zewnętrzne (niezależne od miasta, a kształtujące jakość życia seniorów).

Wśród rekomendacji wewnętrznych, dotyczących instytucji miejskich i pozostających w gestii miasta, począwszy od najczęściej wskazywanych, wymienić można:

- akcje informacyjne i szerzej, większą dostępność informacji dla osób starszych, w tym walkę z ich wykluczeniem informacyjnym/cyfrowym,
- kształtowanie przestrzeni miejskiej: większa dostępność miasta, lepsza komunikacja miejska,
- programy edukacyjne dla osób starszych (bezpieczeństwo, profilaktyka zdrowotna i zdrowie, uzależnienia),
- programy wsparcia w różnych sytuacjach kryzysowych (psychicznych i finansowych),
- szkolenia z komunikacji interpersonalnej w urzędach i lepsze przygotowanie pracowników do obsługi osób starszych,
- rozwijanie wolontariatu seniorów i na rzecz seniorów, niekiedy z podkreśleniem szczególnej potrzeby aktywizacji starszych mężczyzn.

Wśród rekomendacji zewnętrznych, przynajmniej częściowo niezależnych od miasta znajdują się:

- poprawa dostępności do ochrony zdrowia, w tym więcej lekarzy gerontologów, rehabilitantów i pielęgniarek, krótsze kolejki do lekarza, itp., lepsza obsługa osób starszych, od prób rejestracji, przez kontakt w trakcie wizyty, po badania kontrolne

i wreszcie, niższe ceny leków;

- poprawa sytuacji materialnej osób starszych, w tym podniesienie wysokości emerytur i rent umożliwiające wyższy standard życia,
- poprawa szeroko rozumianej opieki długoterminowej, w tym opieka wytchnieniowa dla rodzin osób starszych oraz krajowa strategia i przynajmniej częściowe finansowanie procesu dezinstytucjonalizacji przez rząd.

Bez względu na zakres omówienia tych kwestii w dokumentach strategicznych oraz posiadane zaplecze instytucjonalne, o każdym z badanych miast można powiedzieć, że jest to miasto stale uczące się realizowania swoich funkcji w kontekście zmian demograficznych i dostosowujące swoją politykę do wyzwań związanych ze starzeniem się ludności.

Przy czym proces uczenia się jest dla każdego z nich indywidualny i stanowi wypadkową zaangażowania władz i kadr, zorganizowanych spotkań i konferencji tematycznych, współpracy z innymi miastami, samodzielnie zrealizowanych projektów i, finalnie, istniejącej tkanki miejskiej oraz zaangażowania i aktywności

samych mieszkańców. Zbierając informacje pochodzące zarówno z wywiadów, jak i z raportów przygotowywanych w badanych miastach, stwierdzić można, że miasta zdobywają nowe doświadczenia i uczą się przede wszystkim poprzez:

- współpracę międzynarodową (funkcjonując w sieci miast czy w międzynarodowych projektach, np. w Globalnej Sieci Miast i Gmin Przyjaznych Starzeniu Się oraz poprzez kontakty i relacje z miastami partnerskimi),
- współpracę na poziomie ogólnopolskim i regionalnym (obserwując inne miasta, uczestnicząc w konferencjach i spotkaniach, korzystając z zaplecza akademickiego czy naśladując inicjatywy wdrażane przez zaprzyjaźnione samorządy),
- analizę własnych doświadczeń nabytych przy wdrażaniu strategii na rzecz osób starszych, podejmowaniu konkretnych inicjatyw, np. ubiegania się o tytuł Miasta Przyjaznego Starzeniu lub realizując konkretne projekty i ewaluując je.

Na marginesie: okresem szczególnie intensywnego nabywania nowych doświadczeń i dostosowywania istniejących rozwiązań była pandemia.

W szczególności, na skutek zamknięcia wielu instytucji i konieczności zachowania dystansu, problematyczne stało się utrzymywanie kontaktów społecznych oraz realizacja projektów skierowanych do osób starszych. Miasta starały się zapewnić osobom starszym wsparcie i ograniczać ich osamotnienie, rozbudowywały działania wolontariackie, itp.

Podsumowując temat uczenia się miast oraz dostosowywania polityk miejskich wyszczególnić można także obszary, w których proces zmian jest szczególnie widoczny:

- prowadzenie polityki miejskiej w sposób horyzontalny, uwzględniając różne obszary funkcjonowania osób starszych (zdrowie, kultura, sport, rynek pracy i inne) i okres przygotowywania się do starości osób młodszych i rozwój inicjatyw o charakterze międzypokoleniowym,
- budowa odpowiedniego zaplecza instytucjonalnego, różnego rodzaju ciał

o charakterze doradczym i wykonawczym oraz funkcjonowania tych ciał (rady, kluby, centra, pełnomocnicy, konkretne dokumenty i wytyczne, informowanie interesariuszy),

- aktywizacja społeczno-zawodowa osób starszych i efektywniejsze wykorzystanie ich potencjału, wspieranie niezależnego życia i podmiotowości, wspieranie liderów i wzmacniania instytucji zrzeszających i mogących reprezentować seniorów, a przy okazji przeciwdziałanie stygmatyzacji osób starszych (ageizm),
- lepsze rozpoznanie potrzeb osób starszych poprzez skuteczniejsze docieranie z informacjami, przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu, szkolenia dla urzędników, a w efekcie większa indywidualizacja wsparcia poprzez lepsze dostosowanie do potrzeb.

Bez względu na zakres omówienia tych kwestii w dokumentach strategicznych oraz posiadane zaplecze instytucjonalne, o każdym z badanych miast można powiedzieć, że jest to miasto stale uczące się uczące się realizowania swoich funkcji w kontekście zmian demograficznych i dostosowujące swoją politykę do wyzwań związanych ze starzeniem się ludności.

Z całą pewnością wszystkie badane miasta coraz wyraźniej spostrzegają problem starzenia się ludności i związanych z tym przekształceń społeczności lokalnej. Wszystkie w mniejszym lub większym stopniu - uwzględniając również bieżące procesy migracyjne - przewidują kolejne fale starzenia się ludności miejskiej uwzględniając lokalną specyfikę (starzenie się w konkretnych zawodach, samotność osób starszych wynikającą z migracji dzieci lub z nieposiadania potomstwa, szczególne warunki lokalowe, itp).

Z jednej strony świadomość ta przekłada się na planowanie przestrzeni miejskiej i usług społecznych pod kątem zmieniających się potrzeb mieszkańców i zmieniającego się stylu życia, w tym sposobów wykorzystywania

wspólnej przestrzeni miejskiej, transportu miejskiego, instytucji kultury. Z drugiej strony jednak miasta zauważają, że osoby starsze nie są grupą jednorodną. Różnorodność wyznaczona jest przy tym nie tylko przez wiek osób starszych, chociaż wiek w oczywisty sposób wpływa na mogące się pojawić szczególne potrzeby tych osób. Pojawia się świadomość, że potrzeby osób starszych są konsekwencją ich wcześniejszych nawyków, aktywności lub jej braku, jakości relacji rodzinnych i koleżeńskich wypracowanych w ciągu życia i wcześniejszego sposobu funkcjonowania.

Poniżej omówione zostaną, na podstawie wniosków zebranych w ramach realizacji badań terenowych oraz danych zastanych (raportów, projektów, stron internetowych) wskazanych przez rozmówców, kolejno:

1. potrzeby utworzenia strategii z wykorzystaniem metody partycypacyjnej,
2. zaangażowanie interesariuszy w tworzenie lokalnych polityk społecznych w obszarze starzenia się,
3. warunki zwiększenia dostępności działań adresowanych do seniorów,

4. wyzwania, przed którymi stoją samorządy i konkretne działania podejmowane przez miasta,
5. rekomendacje.

Kreowanie polityk oraz dokumentów strategicznych

Jak powyżej wskazano miasta tworzą szereg dokumentów dotyczących bezpośrednio lub pośrednio polityki wobec starzenia się ludności.

Część z miast ma przygotowane diagnozy potrzeb swoich mieszkańców w różnych perspektywach czasowych i uwzględnia zróżnicowanie grupy seniorów. **Podstawowy podział widoczny w dokumentach to podział na seniorów potrzebujący aktywizacji (kultura, sport, edukacja, czas wolny) i wsparcia (pomoc społeczna).**

W wielu dokumentach problemy osób starszych podejmowane są jednak wycinkowo. Akcentowana jest jedynie potrzeba świadczenia usług opiekuńczych, a osoby starsze stanowią w tych dokumentach jedną grupę razem z osobami niepełnosprawnymi.

Najrzetelniej i najbardziej kompleksowo do kwestii starości podchodzą dokumenty dedykowane polityce

senioralnej, pokazujące różnorodność potrzeb i zasobów starszych mieszkańców. W dokumentach takich uwypukla się znaczenie seniorów dla rozwoju miasta, a **polityka wobec starzenia się pozwala zintegrować różne oddziaływania, zmienić sposób myślenia**

Główne zmiany w politykach senioralnych miast	
	spojrzenie horyzontalne
	budowa zaplecza instytucjonalnego
	aktywizacja i wykorzystanie potencjału osób starszych
	rozpoznanie potrzeb.

o starości i przełamać stereotypy w postrzeganiu osób starszych. Dokumenty te wymagają jednak uwzględnienia współpracy z seniorami przy ich tworzeniu. We wszystkich miastach, zgodnie z deklaracjami rozmówców, dba się o partycypację społeczną seniorów, chociaż różnią się metody angażowania osób starszych w ewaluację wcześniej realizowanych projektów, pośrednio poprzez

organizacje pozarządowe współpracujące z seniorami i zraszające osoby chętne do uczestnictwa w konkretnym projekcie lub zgłaszające konkretne potrzeby. **Partycypacja stanowi ważny punkt upodmiotowienia seniorów, wzmacnia ich sprawczość i angażuje do samodzielności oraz do większej aktywności. Jednocześnie sprawia, że projekty realizowane przez miasto są dobrze sprofilowane i dostępne, są chętni do udziału w nich, nie ma natomiast organizacyjnych przeszkód w uczestnictwie seniorów.**

We wszystkich miastach, w których rozwijana jest lokalna współpraca ze środowiskiem naukowym, korzystają na tym wszystkie strony, a przede wszystkim mieszkańcy. W ramach tych analiz i przygotowań na przyszłość, konieczne jest uwzględnienie głosu seniorów. Dzięki współpracy ze środowiskiem lokalnym możliwe jest zorganizowanie lokalnych badań uwzględniających perspektywę klienta i pozwalające sformułować kluczowe potrzeby seniorów. Wiedza ta może, i wręcz powinna, być wykorzystana przy tworzeniu miejskiej oferty usług i szerzej polityki senioralnej i połączona

z ewaluacją już odbytych projektów oraz struktury organizacyjnej urzędu miasta i stosowanych procedur. Warto przytoczyć jako przykład doświadczenie Lublina¹⁰, w którym zauważa się konieczność standaryzacji oferty terapeutycznej w różnych częściach miasta oraz powtarzalność tej oferty z sezonu na sezon. Z kolei Rzeszów prowadzi inwentaryzację małych projektów realizowanych przez NGO-sy i analizuje te rozproszone działania w kontekście potrzeb i zainteresowania klientów. Pozytywnym doświadczeniem Białegostoku jest ułatwianie procedur w kontaktach z miastem i uzyskiwaniu środków na działania, co aktywizuje lokalnych liderów. Partycypacja umożliwia zatem nie tylko stworzenie całościowej polityki, ale i dobre zaadresowanie konkretnych projektów realizowanych w mieście.

Kluczowi aktorzy/interesariusze

Problem starzenia się mieszkańców podejmowany jest w różnych jednostkach w urzędzie miasta. Tworzone są indywidualne stanowiska doradców, rzeczników lub pełnomocników przy prezydentach miast. Eksperti ds. seniorów pracują

w obszarach odpowiedzialnych za zdrowie, kulturę, edukację i sport oraz często w obszarze pomocy społecznej. Doświadczenie miast pokazuje, że w szczególności osoby niezależne i nie przywiązane do żadnego z obszarów polityki, potrafią spojrzeć przekrojowo na potrzeby osób starszych. Eksperti odpowiedzialni za politykę senioralną stają się orędownikami spraw osób starszych prowadzonych w różnych wydziałach i artykułowanych w różnych dokumentach. Pełnomocnik, doradca czy ekspert, jest również często inicjatorem projektów i rozwiązań na rzecz osób starszych, współpracuje ze środowiskiem akademickim, włącza się we współpracę między miastami, na poziomie ogólnopolskim, wojewódzkim czy powiatowym i jest obecny na spotkaniach z seniorami. Miasta podkreślają, że nadal ważna jest walka z „silosowością” poszczególnych wydziałów, większa ich integracja wokół potrzeb i koordynacja, spojrzenie horyzontalne, wielowymiarowe, interdyscyplinarne, postrzeganie starzenia się jako kwestii rodziców i dzieci, i tworzenia przestrzeni integrujących wszystkie pokolenia (Kraków, Szczecin, Warszawa, Białystok).

W miastach powoływane są także Rady Seniorów, które są głosem doradczym i opiniującym oraz inicjują projekty lub zgłaszają potrzeby w zakresie konkretnych rozwiązań. Interesariuszami są również grupy nieformalne jak kluby seniora czy chóry seniorów, które pozostają w kontakcie z urzędnikami miejskimi.

Zwiększenie dostępności działań adresowanych do osób starszych

Spotkania dla seniorów, zgodnie z doświadczeniem miast, powinny być organizowane w sposób cykliczny i niewymagający wcześniejszego zapisywania się. Na przykład w formie otwartych zawsze o tych samych porach odbywających się popołudniowych klubów seniora (Katowice), czy też punktu w centrum miasta, do którego w żadnej chwili może wejść mieszkaniec i przy kawie uzyskać informacje o wydarzeniach do niego skierowanych (Poznań). Miasta starają się również przygotować ofertę dla mniej aktywnych seniorów, u których względy sytuacyjne, jak pogoda czy samopoczucie, zadecydują o wyjściu z domu (Białystok).

Działania skierowane do seniorów muszą być długofalowe i mieć charakter systemowy, bowiem tylko takie są w stanie stworzyć trwałe zmiany. Powinny też być dostępne dla wszystkich zainteresowanych i, co podkreślane przez wiele miast, bez konieczności wywiadu środowiskowego (Kraków, Gdańsk, Poznań). **Wraz z wiekiem wzrasta poziom nieufności i lęku, stąd też oferta bezpieczna dla seniora to taka, która jest wyprowadzona przez zaufaną instytucję, np. działającą od lat organizację pozarządową, MOPS czy MOPR, nie wymaga „spowiadania się” z sytuacji rodzinnej i dochodowej oraz nie wymaga czynności administracyjnych.**

Badani zauważają, że w szczególności trudnej sytuacji znajdują się osoby starsze z dochodami wyższymi niż minimalne, ale poniżej średniej, którzy nie są w stanie kupić usług na rynku i nie kwalifikują się do usług przyznawanych z pomocy społecznej (Kraków, Poznań). Osoby te często nie mają również orzeczeń o niepełnosprawności, chociaż powinny się o nie ubiegać i dzięki temu móc skorzystać z dodatkowego wsparcia.

Wyzwaniem, które wskazywali w wywiadach reprezentanci wielu miast, jest odpowiednie wspieranie gospodarstw domowych osób starszych.

Wyzwanie to jest trudne z uwagi na ograniczenia finansowe i prawne. Z jednej strony miasta wskazują, że potrzebny jest odpowiedni program alimentacyjny angażujący rodzinę, również tę nieobecną w kraju, ale jednocześnie umożliwiający osobom opiekującym się podejmowanie pracy zawodowej. Jest to szczególnie istotne w przypadku dzieci jedynek opiekujących się rodzicami (Szczecin, Poznań, Wrocław).

Z drugiej strony, dla rodzin opiekujących się osobami starszymi z przynajmniej umiarkowanymi ograniczeniami w funkcjonowaniu, konieczna jest bardziej dostępna polityka wytchnieniowa w postaci dziennych domów pobytu z wyżywieniem, mieszkań i czasowego wsparcia całodobowego umożliwiającego dłuższe odciążenie dla opiekuna czy usług realizowanych w domu osoby starszej.

Obecnie usługi te są realizowane na poziomie dużo niższym niż potrzeby (wskazują na to m.in. Gdańsk i Katowice). Odrębną grupą wymagającą pomocy i nowych rozwiązań, pojawiającą się w wypowiedziach ekspertów miejskich, są osoby starsze opiekujące się swoimi dziećmi z niepełnosprawnościami. Wyzwanie stanowią również seniorzy bez rodziny, których poczucie bezpieczeństwa buduje się w oparciu o relacje sąsiedzkie i współpracę z lokalnymi organizacjami pozarządowymi (Katowice, Łódź). Dostępność usług dedykowanych seniorom musi się zatem radykalnie zwiększyć. Miasta starają się, aby domy seniora lub kluby seniora rozmieszczone były tak gęsto i tak blisko siebie w mieście, jak np. żłobki, przedszkola czy szkoły (Gdańsk, Wrocław, Kraków, Poznań). Zwiększyć się musi również dostępność usług dla osób niesamodzielnych.

Jednocześnie miasta muszą nauczyć się wykorzystywać zasób, którym są aktywni seniorzy i to się poniekąd już dzieje. Rozmówcy uczestniczący w naszych badaniach podkreślili, że miasta przygotowują się na kolejne fale osób przechodzących na emeryturę.

Analizują, w jakich zawodach będą pracować te osoby pod kątem ich dalszej aktywności na rynku pracy (Warszawa), jaka będzie ich sytuacja rodzinna (Łódź, Poznań) oraz przygotowują osoby tuż przed emeryturą do przejścia w stan emerytalny oferując im szeroką gamę miejskich aktywności (Wrocław, Gdańsk).

Realizowane projekty i ich dopasowanie do zidentyfikowanych potrzeb seniorów

Dostrzegane i artykułowane przez seniorów różnego rodzaju potrzeby wyznaczają kształt „miast dziś”. Wymagają od miasta zarówno koordynacji działań w ramach instytucji miejskich, jak i z otoczeniem zewnętrznym i, czego każde miasto jest świadome, niemożliwe jest ich zredukowanie tylko i wyłącznie do usług dla osób mających trudności w codziennym funkcjonowaniu czy do działalności ośrodka pomocy społecznej.

Zróżnicowanie zbiorowości osób starszych wpływa na działania miast i ofertę kierowaną przez nie do tej grupy mieszkańców. Z tego względu spora grupa aktywnych seniorów

w poszczególnych miastach zainteresowana jest przede wszystkim ofertą kulturalną, w tym wycieczkami za miasto (Wrocław), potańcówkami (Rzeszów) lub po prostu spędzaniem czasu z kimś i rozmową u siebie w domu lub przez telefon bez konieczności udziału w spotkaniach dużych grup (Bydgoszcz). Inne osoby z kolei mają potrzebę rozwijania się, poznawania rzeczy nowych i uczenia się (np. języków)

Doświadczenie miast pokazuje, że w szczególności osoby niezależne i nie przywiązane do żadnego z obszarów polityki, potrafią spojrzeć przekrojowo na potrzeby osób starszych.

lub zdobywania wiedzy, rozwijania swojego hobby czy aktywnego konsumowania czasu, który mają do dyspozycji. Chcą nawiązywać nowe relacje, korzystać z życia, dzielić się swoim potencjałem i wiedzą działając wolontariacko i często chcą być nadal aktywni na rynku pracy (Gdańsk).

Potrzeby seniorów są równie zróżnicowane, jak potrzeby osób w młodszym wieku i w dużej mierze uwarunkowane są typem osobowości i przyzwyczajeniami. Zdaniem praktyków z badanych miast nie jest możliwe, a na pewno bardzo trudne, aktywizowanie osób, które przez całe życie nie były aktywne, spędzały czas w gronie najbliższych, w przestrzeni praca - dom - działka. Bowiem „ludzie niechętnie wybierają projekty wymagające zmiany nawyków” (Łódź). Także dla tych osób miasta muszą mieć stosowną ofertę, gdyż osoby te tym bardziej doświadczają osamotnienia, utraty więzi społecznych, braku poczucia przynależności i jest im trudno zbudować nowe relacje.

Zazwyczaj w sytuacji wystąpienia problemów zdrowotnych i konieczności uzyskania usług opiekuńczych/wsparcia w codziennym funkcjonowaniu pomoc do takich osób trafia zbyt późno. Osoby te nie wiedzą, gdzie mogą uzyskać pomoc, nie mają rozbudowanej sieci kontaktów społecznych, a, nie uczestnicząc w działaniach miast skierowanych do seniorów, pozostają poza „radarem” pracowników socjalnych.

Osamotnienie to często połączone bywa z jakąś stratą: odejściem partnera, wyjazdem dzieci za granicę, utratą relacji koleżeńskich po zakończonej aktywności zawodowej. Te doświadczenia, jak obserwują eksperci, wiążą się z kolei z obniżonym samopoczuciem, ryzykiem depresji, ryzykiem uzależnienia od alkoholu czy leków. Zaspokojenie takich potrzeb wymaga indywidualnego kontaktu, pracy „jeden na jeden”, czyli wolontariuszy przygotowanych do rozmowy z osobami starszymi, możliwości spotkania się w domu osoby starszej, załatwienia z nią niespiesznie jakiejś sprawy, jak wizyta w urzędzie czy w bibliotece¹¹. Miasta dostrzegają taką potrzebę i starają się ją zaspokajać, chociażby oferując możliwość kontaktu telefonicznego.

Jest to forma, która sprawdziła się szczególnie w pandemii, bo nie wymagała bezpośredniego kontaktu fizycznego (Wrocław, Łódź). Najlepsze jest jednak najzwyczajniejsze towarzyszenie osobie starszej w jej codzienności, podtrzymywanie kontaktów międzyludzkich, aktywizacja relacji sąsiedzkich i lokalnych, w tym z wykorzystaniem organizacji pozarządowych i religijnych,

obecność w czasie i miejscu spotkań seniorów, co pozwala „wyłapać” tych, którzy potrzebują pomocy (Bydgoszcz).

Wielorakość potrzeb i zróżnicowanie oferty dla seniorów wyznacza również szczególne zadania w zakresie komunikacji i przekazywania informacji – i to we wszystkich kierunkach.

Miasta starają się docierać z informacją o realizowanych projektach do seniorów za pomocą różnych kanałów: poprzez cyklicznie drukowane czasopisma, ulotki i plakaty umieszczane w miejscach odwiedzanych przez seniorów (ośrodki zdrowia, sklepy, kościoły), nadawane

Wyzwania:
wspieranie gospodarstw domowych osób starszych,
polityka wytchnieniowa dla opiekunów,
wspieranie seniorów opiekujących się dziećmi z niepełnosprawnościami,
wykorzystanie zasobu aktywnych seniorów,
dostępność usług medycznych.

Działania skierowane do seniorów muszą być długofalowe i mieć charakter systemowy, bowiem tylko takie są w stanie stworzyć trwałę zmianę.

komunikaty, a także dedykowane programy w lokalnej telewizji czy radio, lecz również poprzez kluby seniora, różne grupy zrzeszające osoby starsze i zupełnie nieformalnie poprzez sieć poleceń. Wykorzystywane są również nowe formy komunikacji – maile i strony internetowe. Szczególnie pozytywne doświadczenia w zakresie zwiększenia umiejętności informatycznych seniorów i, dzięki temu, ich samodzielności mają Kraków i Warszawa. Z kolei często nie sprawdzają się programy narzucane przez urzędników, a trafne zaprojektowanie oddziaływań wymaga dobrej komunikacji pomiędzy seniorami a urzędami – większej aktywności publicznej seniorów, partycypacji w planowaniu oddziaływań i reprezentacji ich interesów w mieście (Lublin).

Włączanie mieszkańców w działania oddolne na osiedlach wymaga zatem miejsc spotkań i lokalnych liderów oraz wolontariuszy. Lokalni liderzy i NGO-sy są często zarówno inicjatorami jak i ekspertami, a ich obecność stanowi warunek powodzenia akcji (Białystok). Miasta z jednej strony tworzą przestrzeń do wymiany informacji, ale równocześnie starają się także kształcić lokalnych liderów. W tym celu powstają w miastach między innymi Centra Aktywności, które dbają o politykę informacyjną kierowaną do seniorów w realizowanych projektach, wspierają seniorów w uzyskiwaniu poszukiwanych przez nich informacji, zbierają informacje o potrzebach i pomysłach seniorów, współpracują z NGO-sami i liderami oraz użyczają przestrzeni na aktywność około - senioralną (chóry seniorów, ale i wykłady dla seniorów). Centra te przeważnie tworzą w miastach osobną jednostkę wyspecjalizowaną w sprawach seniorów – przede wszystkim tych bardziej aktywnych i samodzielnych.

Projekty skierowane do seniorów uwzględniają również stosowną profilaktykę w zakresie zdrowia (badania, ruch i dieta), bezpieczeństwa (w tym ekonomicznego) oraz, jak wspomniano, profilaktykę uzależnień i zaburzeń psychicznych.

Realizowane są programy profilaktyczne, np. cykl badań zdrowotnych przed przejściem na emeryturę (Gdańsk) lub przygotowywane specjalne informatory o możliwościach zaangażowania na emeryturze i spędzania czasu wolnego (Wrocław, Łódź). Miasta realizują również specjalne programy poradnictwa przeciwdziałające zadłużeniu osób starszych oraz oddłużające osoby starsze (Gdańsk). Szereg miast włącza w ofertę dzienną różne formy terapeutyczne (profilaktykę agresji, uzależnień, chorób psychicznych), wspierające oraz zajęcia sportowe o charakterze profilaktycznym (spacery, siłownie plenerowe, baseny). Seniorom oferuje się szereg badań profilaktycznych mających na celu wczesne wykrycie poszczególnych chorób, co daje szansę na ich wyleczenie. **Jeszcze innym przykładem działań władz są realizowane w każdym mieście**

projekty infrastrukturalne.

Chociaż każde z miast realizuje projekty dotyczące większej dostępności w obszarze infrastruktury, to w niektórych dotyczy to przede wszystkim komunikacji, a innych ważniejszą potrzebą jest remontów chodników i ławeczki w parku, toalety publiczne, montowanie wind przy wiaduktach i w blokach lub budowanie bloków i osiedli z przestrzenią wspólną. Do tego typu projektów miasta zapraszają lokalnych partnerów odpowiednio planując i priorytetyzując inwestycje w zależności od potrzeb.

Odrębnym zagadnieniem są oddziaływania o charakterze świadomościowym i międzypokoleniowym kierowane do całej społeczności miejskiej. Ich celem jest zmiana wizerunku starości i osób starszych oraz wzrost świadomości na temat starości. Prowadzone są lekcje o starości z młodzieżą (Lublin, Warszawa). Celem tych działań jest przeciwdziałanie ageizmowi, profilaktyka dyskryminacji i przedstawienie procesu starzenia się jako naturalnego etapu w życiu. Seniorzy czują się

dyskryminowani, prowadzone są więc działania pod kątem równego traktowania i ujęcie tego problemu w dokumentach na temat wykluczenia i stygmatyzacji (Bydgoszcz).

Pozytywne doświadczenia miast powiązane są przede wszystkim z aktywizacją samych seniorów, którzy, przy ułatwieniu procedur organizacyjnych i wsparciu formalnym, stają się lokalnymi liderami i inicjatorami dalszych działań oraz partnerami dla samorządu terytorialnego. Negatywne doświadczenia miast powiązane są z niedostosowaniem oferty do sytuacji osób wspieranych (np. szkolenia dla opiekunów osób zależnych, ale bez zapewnienia opieki nad osobami zależnymi na czas szkolenia). Problematyczne jest również korzystanie ze środków z poszczególnych dotacji, znaczne obciążenie urzędników sprawami organizacyjnymi i trudność w zapewnieniu kontynuacji projektu przy niepewnej sytuacji finansowej miasta.

Pomimo dużego zaangażowania w prowadzenie polityki senioralnej

miasta napotykają również na ograniczenia postrzegane, jako zewnętrzne i niezależne od polityki miejskiej, z których najważniejsze są to:

- ograniczenia prawne (np. niemożność wykorzystania stołówek szkolnych do serwowania seniorom posiłków w godzinach popołudniowych),
- ograniczenia kadrowe (drenaż opiekunów osób starszych przez inne kraje jak Niemcy czy Szwecja)
- ograniczenia finansowe (nowy polski ład i niestabilność dochodów miast z powodu zmian w prawie, konieczność ograniczania miejskich inicjatyw).

Rekomendacje

Podsumowując wnioski z wywiadów indywidualnych i opisy działań poszczególnych miast, przechodzimy do wypracowanych na ich podstawie rekomendacji.

Potrzeby seniorów są równie zróżnicowane, jak potrzeby osób w młodszym wieku i w dużej mierze uwarunkowane są typem osobowości i przyzwyczajeniami.

Kanały komunikacji miast z seniorami

- czasopisma, ulotki, plakaty
- komunikaty w lokalnej telewizji i radio
- grupy zrzeszające osoby starsze, np. kluby seniora
- Internet (e-mail, www)

Podkreślić pragniemy, że jest to raczej synteza już istniejących rozwiązań, a nie rekomendowanie rzeczy nowych czy postulowanych, ale niedostrzeganych przez samorządy.

Rekomenduje się:

- przygotowywanie osobnych dokumentów strategicznych związanych z polityką na rzecz starzenia się ludności/osób starszych, poprzedzonych diagnozą potrzeb i współtworzonych wspólnie przez władze i mieszkańców.
- włączanie problematyki starzenia się ludności do wszystkich dokumentów strategicznych (mainstreaming),

tak jak np. w odniesieniu do polityki wobec kobiet czy osób z niepełnosprawnościami.

- tworzenie w miastach odpowiednich komórek organizacyjnych oraz stanowisk ekspertów/pełnomocników będących integratorami obiegu informacji oraz działań prowadzonych w tym obszarze.
- realizację cyklicznych badań nt. jakości życia osób starszych z obowiązkową partycypacją osób starszych i z opcjonalnym wykorzystaniem potencjału instytucji akademickich oraz pozostałych instytucji naukowych działających w mieście.

Ograniczenia w polityce senioralnej miast

- prawne
- kadrowe
- finansowe
- Internet (e-mail, www)

- utrzymywanie regularnego kontaktu, przede wszystkim telefonicznego, z osobami osamotnionymi, także poprzez wspieranie telefonów zaufania czy organizacji pozarządowych przeciwdziałających osamotnieniu.
- wspieranie aktywizacji oddolnej i nieformalnych sieci wsparcia poprzez realizację małych grantów dostępnych również dla podmiotów niemających osobowości prawnej oraz gromadzenie i ewentualne wspieranie pojawiających się lokalnie pomysłów, np. poprzez skrzynkę pomysłów (w postaci skrzynki, forum, maila czy sms-a), spotkania i rozmowy z seniorami przy okazji imprez, czy zapraszanie seniorów do udziału w badaniach naukowych i ewaluacyjnych.

W dłuższej perspektywie proponujemy bardziej całościową zmianę sposobu organizacji miasta, np. bazując na koncepcji miast 15-minutowych, o czym szerzej piszemy w kolejnym rozdziale.

A stylized graphic of a city skyline with several buildings of varying heights and widths, rendered in a light blue color against the background. The buildings are composed of a grid of small squares representing windows.

Miasta jutra/miasta w 2030 roku

Miasta jutra/miasta w 2030 roku

Niniejsza część jest poświęcona identyfikacji wyzwań stojących przed miastami w perspektywie najbliższych lat (minimum 2030 roku).

Wskazano w niej problemy, które na podstawie analizy badań międzynarodowych oraz aktualnej literatury przedmiotu, uznać można za określające kierunki rozwoju miast. Centralnym zagadnieniem organizującym niniejszy wybór jest problem starzejącej się ludności, który przekrojowo wpływa na polityki i strategię miejskie.

Wyzwania, przed jakimi stoją gospodarki miast jutra w związku ze starzejącym się społeczeństwem to między innymi (Kula, n.d.; OECD, 2015):

- Mniejsze wpływy podatkowe i niższy wzrost gospodarczy,
- Wyższe wydatki na ochronę zdrowia i pomoc społeczną,
- Potrzeba zapewnienia opieki nad osobami starszymi, ich włączenia w życie społeczne i zapewnienie im form aktywności,

Starzenie się społeczeństw może być postrzegane jako szansa rozwojowa dla miast.

- Zmiany w infrastrukturze i jej dostosowanie do osób starszych (w tym zapewnienie dostępności do usług i rynku pracy),
- Zmniejszenie się zasobów pracy zarówno poprzez mniejszą liczbę osób w wieku produkcyjnym, jak i na skutek dezaktywizacji zawodowej części osób w celu zapewnienia opieki seniorom,
- Pojawienie się problemu izolacji i osamotnienia,
- Potrzeba dostosowania jakości i ilości zasobów mieszkaniowych.

Niemniej, starzenie się społeczeństw może być także postrzegane jako szansa rozwojowa dla miast. Nie będą one jednolicie odczuwane przez wszystkie miasta i są zależne od poziomu rozwoju i strategii rozwojowej poszczególnych

ośrodków, dlatego poniższy katalog jest zróżnicowany przestrzennie.

Do podstawowych szans związanych ze starzeniem się społeczności miejskich należą jednak (OECD, 2015):

- Pojawianie się innowacji i technologii związanych z utrzymaniem samodzielności osób starszych,
- Wykorzystanie nowych modeli biznesowych i strategii inwestycyjnych w celu komercjalizacji innowacji i technologii,
- Stymulacja rynku mieszkaniowego poprzez potrzebę zmiany struktury zasobów mieszkaniowych,
- Rozwój usług wykorzystujących ICT w branży medycznej,
- Możliwość korzystania z pracy wolontariackiej osób starszych na rzecz społeczności lokalnych,
- Większe zaangażowanie społeczne i kapitał społeczny w społecznościach lokalnych.

Podstawowym dokumentem kierunkowym wskazującym modele rozwoju miast w Polsce do 2030 roku będzie Krajowa Polityka Miejska 2030

(aktualnie po konsultacjach społecznych). Wyznacza ona priorytety rozwojowe dla obszarów miejskich, w powiązaniu z innymi dokumentami strategicznymi szczebla krajowego i międzynarodowego. Zagadnienie starzenia się społeczeństwa uwzględnione zostało w Wyzwaniu X KPM „Zwiększenie wykorzystania potencjału społecznego”.

Przede wszystkim, seniorzy postrzegani są w tym kontekście jako niewykorzystany potencjał na rynku pracy. Ponadto, wskazuje się na negatywne konsekwencje dla budżetów miast w związku z rosnącymi wydatkami w obszarze ochrony zdrowia i opieki społecznej.

Proponowane rozwiązania obejmują dezinstytucjonalizację opieki nad osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu oraz zwiększenie dostępu do usług publicznych, w tym opiekuńczych dla osób starszych.

Zakłada się opracowanie i pilotaż nowych form opieki dziennej dla osób starszych, w tym osób z zaburzeniami otępiennymi, poszerzenie dostępności domowej opieki zdrowotnej, rozwój innowacyjnych form opieki zdrowotnej dla osób starszych, w tym rozwiązań telemedycznych, rozwój wsparcia dla opiekunów nieformalnych osób starszych oraz wsparcie działań informacyjnych w zakresie dostępnej opieki zdrowotnej.

Pośrednio – potrzeby osób starszych zauważone są też w projekcie KPM 2030 w odniesieniu do mobilności w miastach (ograniczenie ruchu samochodowego na rzecz pieszego, rowerowego i komunikacji zbiorowej) oraz transformacji cyfrowej miast. Wątek starzenia się społeczeństwa odnaleźć można także w priorytetach dotyczących mieszkalnictwa, gdzie proponuje się rozwój mieszkalnictwa wspomaganego.

KPM 2030: senior jako:

1. niewykorzystany potencjał na rynku pracy,
2. interesariusz opieki zdrowotnej i usług opiekuńczych,
3. uczestnik ruchu miejskiego

o szczególnych potrzebach w zakresie mobilności,
4. interesariusz polityki mieszkaniowej.

Z punktu widzenia dyskusji na formach międzynarodowych temat miast przyjaznych ludziom w każdym wieku obecny jest od kilku dekad, w tym wspomnianego we wstępie opracowania Światowej Organizacji Zdrowia z 2007 roku, kiedy do strategii rozwiązywania problemów związanych ze starzeniem się społeczeństwa wprowadzono wymiar geograficzny i przestrzenny. **Osiem priorytetów WHO dla miast przyjaznych osobom starszym wskazuje na powiązania między projektowaniem i zagospodarowaniem przestrzennym, aktywnością społeczno-zawodową, a zdrowiem i dobrostanem seniorów, co oznacza też odejście od wąskiego postrzegania jakości życia osób starszych w miastach wyłącznie przez pryzmat mieszkalnictwa czy choroby i niepełnosprawności. Współcześnie uwzględnia się także wpływ otoczenia fizycznego (społeczności, sąsiedztwa, gospodarstwa domowego) na długość życia. Instrumentami odpowiedzialnymi za dobrostan fizyczny i psychiczny seniorów w miastach jest np. dostęp**

do zdrowej żywności (geograficzny i ekonomiczny) czy istnienie tzw. pustyń żywnościowych (ang. food desert¹²) lub istnienie terenów rekreacyjnych i zielonych, czy dobrej jakości przestrzeni publicznych w ogóle.

W obrębie Unii Europejskiej temat starzenia się społeczności miejskich podejmowany jest regularnie w formie grup roboczych i platform wymiany doświadczeń. Przykładami są Eurocities Working Group on Urban Ageing oraz AGE Europe and the European Innovation Partnership on Active and Healthy Ageing (EIP-AHA), które tworzą możliwości do dzielenia się dobrymi praktykami z poziomu lokalnego. Istotnym tematem w obszarze zainteresowania UE jest także tworzenie miast typu smart uwzględniających potrzeby różnych grup wiekowych (smart and age-friendly cities and communities – SAFCC). Tematyka ta jest eksplorowana w UE w sposób charakterystyczny dla całego obszaru polityki miejskiej, tj. w postaci działań oddolnych, projektów pojedynczych miast lub ich konsorcjów.

Wyzwania związane ze starzeniem się społeczności miejskich

Rok 2020 okazał się krytyczny dla gospodarek i społeczeństw, w tym również na poziomie miast i społeczności lokalnych. Pandemia była poważnym testem dla zarządzających miastami i jednostek samorządu terytorialnego oraz dla odporności miast w ogóle. Zmiany, których doświadczają polskie samorządy na skutek konfliktu militarnego w Ukrainie, dodatkowo przyspieszyły pojawianie się szokowych mechanizmów, którym poddawane są gospodarki i społeczności lokalne. Tak dynamiczne, ale i niespodziewane mechanizmy, w centrum których znalazły się polskie miasta, pozwoliły jednak na wskazanie największych wyzwań, z którymi konfrontują się samorządy oraz uwypukliły trendy, które najmocniej oddziałują na współczesne miasta.

Zagospodarowanie przestrzenne – tworzenie przestrzeni dostosowanej do ruchu pieszego

Intensyfikacja kosztów, jakie dla miast generuje transport indywidualny oraz rozlewanie się miast, spowodowały refleksję nad tworzeniem takich form zagospodarowania miasta, które nie będą tych problemów eskalować. Katalizatorem zmian w kierunku tworzenia zwartych społeczności była także pandemia Covid-19, która silnie wpłynęła na warunki poruszania się po miastach.

Coraz częściej dyskutowane jest zagadnienie tworzenia miast przyjaznych pieszym, która to forma mobilności jest też preferowana przez osoby starsze. Odpowiedzią na to wyzwanie jest koncepcja walkability, w centrum której znajduje się zwiększenie dostępności pieszej i rozwój w kierunku zwiększenia ruchu pieszego, kosztem innych form mobilności w miastach. Walkability wpisuje się w strategię rozwoju miast zrównoważonych,

bezpiecznych, dostępnych ekonomicznie (oszczędnych) i elastycznych.

Walkability definiowane jest jako “zakres w jakim poruszanie się piesze jest dostępne jako: bezpieczna, przystępna i przyjemna forma transportu” (PNPFDG Pedestrian Network Planning and Facilities Design Guide). Inna definicja (Seilo 2004), powstała na potrzeby opracowania strategii rozwoju mobilności w obszarze metropolitalnym Eugene-Springfield w Oregonie, zakłada, że walkability to: „miara dostępności infrastruktury dla pieszych w ramach formy miejskiej (zagospodarowania) i jej jakości.” **Infrastruktura dla pieszych zawiera ułatwienia promujące skuteczność i bezpieczeństwo takiej formy poruszania się, np. chodniki, ścieżki i mosty dla pieszych”.**

Poruszanie się piesze jest najbardziej pierwotną formą mobilności, niemniej we współczesnych miastach (i w ich politykach transportowych) wydaje się najbardziej zaniedbaną. Trudno odnaleźć spójne strategie mobilności miejskiej, gdzie ruch pieszy traktowany jest priorytetowo lub choćby na równi z innymi formami przemieszczania się. Cechy środowiska przyjaznego pieszym, a co za tym idzie przestrzeni spaceru, który spełnia warunki walkability określił J. Speck jako: użyteczne, bezpieczne,

wygodne i interesujące (Speck, Jeff, 2013). Poruszając się po mieście, piesi powinni zatem mieć, dokąd pójść, móc tam dojść bez narażania się na niebezpieczeństwo, być w stanie zrobić to łatwo i – dodatkowo – w otoczeniu, które zaspakaja ciekawość poznawczą.

Coraz częściej dyskutowane jest zagadnienie tworzenia miast przyjaznych pieszym, która to forma mobilności jest też preferowana przez osoby starsze. Odpowiedzią na to wyzwanie jest koncepcja walkability, w centrum której znajduje się zwiększenie dostępności pieszej i rozwój w kierunku zwiększenia ruchu pieszego, kosztem innych form mobilności w miastach. Walkability wpisuje się w strategię rozwoju miast zrównoważonych, bezpiecznych, dostępnych ekonomicznie (oszczędnych) i elastycznych

Poza chęciami samych mieszkańców, kluczowe znaczenie dla walkability mają też właściwości samej tkanki miasta, można bowiem wyobrazić sobie miasta przyjazne dla pieszych, choć bez infrastruktury oraz miasta z infrastrukturą, ale zaprojektowane z myślą o mieszkańcach zmotoryzowanych.

Powszechność ruchu pieszego powoduje, że jest on często uznawany za oczywistość i zanedbywany w analizach rozwoju miejskiego. Niemniej, wiele działań o skutkach gospodarczych odbywa się z wykorzystaniem transportu pieszego, zwłaszcza gdy rozpatrywane są skutki dla gospodarki lokalnej (np. zakupy, gastronomia, nawiązywanie kontaktów, tworzenie kapitału społecznego). Warto więc pamiętać, że relacja między walkability obszaru a jego gospodarką jest dwukierunkowa: poziom dostępności pieszej i jakość infrastruktury pieszej wpływa na rozwój gospodarki, a struktura gospodarki lokalnej oddziałuje na atrakcyjność tej formy mobilności.

Relacja walkability i rozwoju przedsiębiorstw lokalnych nie wydaje się oczywista, a wpływ ruchu pieszego na obroty firm wydaje się zaprzeczać intuicji. Przy konsultacjach projektów zwiększenia ruchu pieszego kosztem samochodów zakłada się, że spowoduje to zmniejszenie obrotów lokalnych przedsiębiorstw, ze względu na fakt, że klienci zmotoryzowani postrzegani są jako zamożniejsi.

Ponadto, rozmiar zakupów dokonywanych przez klientów poruszających się samochodem może być większy ze względu na ładowność bagażników. Niemniej, badania wskazują, że zależność ta nie jest tak oczywista. Według danych z Portland klienci poruszający się pieszo wydają mniej w sklepach spożywczych, ale więcej w barach (choć co ciekawe nadal mniej niż rowerzyści). Średni rachunek między tymi dwoma grupami klientów (samochody i piesi) jest też bardzo porównywalny w małych sklepach spożywczych.

Przykład z Polski również potwierdza tę regułę. Badanie ankietowe przeprowadzone w 2013 r. w Szczecinie (SENS 2013) pozwoliło stwierdzić, że aż 70% klientów korzystających

z oferty badanych lokali dotarła tam pieszo, podczas gdy samochodem jedynie 18%. Co więcej, klienci piesi określani byli jako lojalni i stali (71%), podczas gdy wśród zmotoryzowanych cechy te występowały rzadziej (61%).

Podobne wyniki przynosi też badanie relacji między tworzeniem infrastruktury dla pieszych a rozwojem przedsiębiorstw lokalnych (New York City Department of Transportation, 2012). W pilotażowym programie walkability w Nowym Jorku na Pearl Street stworzenie tzw. ogródków podniosło obrót okolicznych punktów handlowych i usługowych początkowo o 14%, a w ciągu 5-lat odnotowano wzrost obrotów o 172%. Zwiększenie liczby przechodniów wpływa też na gospodarkę lokalną poprzez zwiększenie atrakcyjności lokali

– policzono, że na Union Square zintensyfikowanie ruchu pieszego zmniejszyło liczbę wolnych lokali usługowych o 49%. Można to odnieść do atrakcyjności rynku nieruchomości i co za tym idzie – cen nieruchomości, które zwiększają się poprzez wprowadzenie komfortowego i bezpiecznego ruchu pieszego w okolicy. W obszarze rozwoju społecznego, najistotniejszą korzyścią wynikającą z walkability jest podnosząca się jakość życia w społeczności (mieście). Dotyczy to zarówno jakości faktycznej (wskaźnikowej), jak i postrzeganej przez mieszkańców.

Podobny wpływ obserwować można w zakresie bezpieczeństwa, którego wzrost dotyczy zarówno faktycznych wyników dot. przestępczości,

Z perspektywy osób starszych ruch pieszy sprzyja utrzymaniu lepszej kondycji fizycznej i zdrowia, ułatwia też nawiązywanie oraz utrzymywanie kontaktów społecznych (Del Aguila, 2021; Distefano et al., 2021), choć wymaga odpowiednio zaprojektowanej przestrzeni publicznej i dostępności kluczowych usług oraz instytucji w odległości krótkiego spaceru (Boakye -Dankwa et al., 2019).

jak i postrzegania okolicy przez mieszkańców i odwiedzających. Walkability przekładać się też może na wzrost kapitału społecznego w sposób pośredni np. poprzez promowanie postawy włączenia społecznego (w tym osób wykluczonych transportowo) i większą różnorodność kulturową, a także ekspozycję na nią.

Interesujący wydaje się fakt, że mieszkańcy miast nie postrzegają rozwoju infrastruktury dla ruchu pieszego jako dużego obciążenia dla rozwoju swojej społeczności. W badaniu wykonanym dla CDC (Carlson et al., 2018) ankietowani mieszkańcy w większości wskazywali, że są skłonni poświęcić możliwość szybszego poruszania się samochodem, jeśli tego wymagałoby rozbudowanie sieci chodników i innej infrastruktury dla pieszych. Nieco mniej chętnie, choć nadal w większości, respondenci wskazywali też, że wybraliby bliskość sklepów i innych obiektów nawet, jeśli oznacza to, że budynki stoją bliżej siebie.

Z perspektywy osób starszych ruch pieszcy sprzyja utrzymaniu lepszej kondycji fizycznej i zdrowia, ułatwia

też nawiązywanie oraz utrzymywanie kontaktów społecznych (Del Aguila, 2021; Distefano et al., 2021), choć wymaga odpowiednio zaprojektowanej przestrzeni publicznej i dostępności kluczowych usług oraz instytucji w odległości krótkiego spaceru (Boakye - Dankwa et al., 2019).

Mobilność w mieście

Mobilność jest kolejnym obszarem działania miasta, który poddawany jest aktualnie oddziaływaniu bardzo dynamicznych zmian. Wynikają one z postępu technologicznego, potrzeby przeciwdziałania zmianom klimatu, nowym paradygmatom w zagospodarowaniu przestrzennym i zmianie pokoleniowej, która oznacza też zmianę wartości. Część z tych zmian jest już całkiem zaawansowana, choć przewiduje się ich nasilenie; są to np. elektryfikacja transportu, autonomizacja, model gospodarki współdzielenia. Deloitte (Jamie Hamilton et al., 2020) przewiduje, że do 2030 r. pojazdy elektryczne będą miały globalnie 32% udziału w sprzedaży nowych samochodów (choć występować będą dysproporcje pomiędzy regionami na świecie). Do 2040 roku nawet 80% dystansu przejechanego na obszarach miejskich może odbywać się za pomocą wspólnych pojazdów autonomicznych. Dla rozwoju miast istotne znaczenie mogą mieć tu także logistyka,

w tym np. wykorzystywane już obecnie drony.

Inne zmiany wymagają więcej czasu, gdyż związane są z długoterminowymi modyfikacjami w infrastrukturze lub instytucjonalnymi; należą do nich: tworzenie systemów intermodalnych, zmniejszenie zapotrzebowanie na mobilność w ogóle. Oczekuje się (Miguel Eiras Antunes et al., 2021), że w perspektywie 2030 roku mieszkańcy miast będą mniej mobilni niż dotychczas. Dzięki nowym koncepcjom zagospodarowania, takim jak 15-minutowe miasto i zmianom w modelach pracy (praca zdalna), ruch na obszarach miejskich znacznie się zmniejszy, a rowery, skutery, a nawet spacer, będą coraz częściej preferowanymi opcjami.

W odniesieniu do wyzwania starzejących się społeczności miejskich, wskazać można na preferencje transportowe seniorów mieszkających

w miastach. Lynott i in. (Lynott et al., 2009) stwierdzają, że osoby starsze, które mieszkają w miastach, podróżują środkami transportu publicznego lub pieszo częściej niż ich rówieśnicy, którzy mieszkają w lokalizacjach pozamiejskich. Można zatem wnioskować, że sposób zagospodarowania przestrzeni miejskiej może mieć duży wpływ na liczbę podróży podejmowanych przez osoby starsze, a także na wybór środka transportu. Autorzy sugerują, że budowa zwartych społeczności o mieszanym przeznaczeniu może być częścią rozwiązania zaspokajającego potrzeby

starzejącej się populacji w zakresie mobilności. Warto tu zatem znowu przypomnieć koncepcję 15-minutowego miasta.

Z kolei Hirsch i in. (Hirsch et al., 2016) podkreślają związki między różnorodnością miejsc do których podróżują w miastach osoby starsze, a zagęszczeniem sklepów spożywczych i banków w przestrzeni dla pieszych i rowerzystów. Z ich obserwacji wynika, że osoby starsze częściej podróżują do miejsc, które znajdują się w odległości spaceru lub przejażdżki rowerowej.

Oczekuje się (Miguel Eiras Antunes et al., 2021), że w perspektywie 2030 roku mieszkańcy miast będą mniej mobilni niż dotychczas. Dzięki nowym koncepcjom zagospodarowania, takim jak 15-minutowe miasto i zmianom w modelach pracy (praca zdalna), ruch na obszarach miejskich znacznie się zmniejszy, a rowery, skutery, a nawet spacer, będą coraz częściej preferowanymi opcjami.

Tego typu miejsca odgrywają zatem dużą rolę w zachęcaniu do aktywnego stylu życia, a ostatecznie w promowaniu zdrowia i długowieczności.

Podobnie Takano i in. (Takano, 2002) pokazują, że **obszary mieszkalne z terenami zielonymi, po których można chodzić, pozytywnie wpływają na oczekiwaną długość życia osób starszych w Tokio.**

W kwestii preferowanego przez osoby starsze sposobu poruszania się po miastach, O'Hern i Oxley (O'Hern and Oxley, 2015) zaobserwowali, że 22% z tej populacji wybierało aktywny transport, głównie chodzenie.

Autorzy zwracają uwagę, że zmiany w środowisku miejskim, które ułatwiają aktywny transport na dystansie poniżej 500 metrów, mogą skutkować zwiększonym udziałem osób starszych w aktywnym życiu w mieście.

Niemniej, wyniki badania wskazują też, że wiele starszych osób w dużym stopniu polega na transporcie zmotoryzowanym. Dlatego ważne jest także, aby projektowanie transportu w mieście było dostosowane do stylu życia,

potrzeb i możliwości osób starszych.

Komunikacja zbiorowa jest szczególnie popularnym środkiem transportu dla osób starszych, zwłaszcza gdy nie mogą już oni sami prowadzić auta. Przegląd badań dokonany przez Webb i in. (Webb et al., 2016) wskazuje, że system ulgowych biletów autobusowych oferowanych osobom w wieku powyżej 60 lat miał pozytywny wpływ na zmniejszenie wykluczenia społecznego, zachęcanie do aktywności fizycznej i tworzenie poczucia przynależności w grupie, która w przeciwnym razie może zostać zmarginalizowana.

Gospodarka obiegu zamkniętego: lokalny dostęp do towarów i usług

W poszukiwaniu rozwiązań dla problemu nadmiernego wykorzystania nieodnawialnych zasobów naturalnych, prekursorzy zrównoważonego rozwoju zaczęli odchodzić od tradycyjnego i wciąż rozpowszechnionego modelu gospodarki liniowej, polegającego na produkcji i użytkowaniu towarów i usług (take, make, dispose) na rzecz rozwiązań cyrkularnych (make, (re)use, recycle) (Piyush Dhawan and Janpeter Beckmann, 2019). W modelu tym zasoby utrzymywane są w użyciu możliwie najdłużej, co zmniejsza i minimalizuje ślad ekologiczny każdego produktu wytworzonego przez człowieka. Według statystyk ONZ dotyczących środowiska gospodarka w pełni o obiegu zamkniętym ograniczyłaby nasze zużycie zasobów o 28% i zmniejszyła emisję dwutlenku węgla o 72%.

Miasta są motorami wzrostu, ale są też głównymi sprawcami zmian klimatycznych i odpowiadają za ok. 76% emisji dwutlenku węgla. Mimo że zajmują mniej niż 2% powierzchni Ziemi, odpowiadają za 75% zużycia zasobów naturalnych i 50% światowej produkcji odpadów. A zatem miasta, jako jedno z najważniejszych podmiotów, mogą pozytywnie wpłynąć na rozwój w skali globalnej, jeśli tylko zmienią strategię. Przyczynia się do tego też ich kreatywny i innowacyjny potencjał.

Rozwiązania w zakresie gospodarki obiegu zamkniętego w miastach obejmują duże spektrum działań. Miasta mogą zachęcać do lokalnej produkcji żywności i energii: rolnictwo miejskie i rolnictwo na małą skalę zyskuje na popularności w niektórych ośrodkach miejskich i jest sposobem na dostarczanie świeżej i zdrowej żywności. Krótkie łańcuchy dostaw oznaczają nawiązywanie bezpośredniego kontaktu z producentami żywności i ograniczanie emisji dwutlenku węgla, przy jednoczesnym

wzmacnianiu lokalnej gospodarki. Inne rozwiązania to bardziej efektywne wykorzystanie przestrzeni i światła w produkcji np. rolnictwo pionowe, hydroponika, rolnictwo wewnętrzne LED i rolnictwo na dachach.

W ujęciu całościowym, stworzenie efektywnego systemu gospodarki obiegu zamkniętego w miastach wymaga uwzględnienia elementów takich jak: środowisko zbudowane, systemy energetyczne, mobilność, biogospodarka i lokalne systemy produkcji. Tak skonstruowane miasto obiegu zamkniętego ma na celu tworzenie dobrobytu, poprawę jakości życia i zwiększanie odporności miasta i jego mieszkańców, jednocześnie dążąc do rozdzielenia procesu tworzenia wartości od zużycia zasobów (Ellen Macarthur Foundation, 2017).

W odniesieniu do rozwoju miast warto wskazać czynniki motywujące do realizacji strategii opartej na modelu cyrkularnym. Zgodnie z badaniami OECD (OECD, 2020a) najważniejszym bodźcem do podjęcia zmian w kierunku obiegu zamkniętego w miastach są zmiany klimatu. Wśród najistotniejszych motywacji są też zmiany gospodarcze i potrzeba tworzenia nowych miejsc pracy. Zmiany demograficzne są bardzo istotne lub istotne dla prawie 40% ankietowanych miast.

Wobec zidentyfikowanych wyżej trendów, jakie wpływać będą na rozwój miast w perspektywie roku 2030, wskazać można wiodące tematy, które powinny zostać podjęte przez miasta w kontekście zmian demograficznych.

Zapewnienie relacji międzypokoleniowych

W efekcie zwiększającej się długości życia, po raz pierwszy w historii społeczności miejskie mierzą się z sytuacją, gdy nawet pięć pokoleń żyje w tym samym czasie. Daje to szansę na tworzenie relacji pomiędzy różnymi grupami wiekowymi i wykorzystywanie ich w celu podnoszenia jakości życia w miastach. Istnienie relacji międzypokoleniowych wpływa korzystnie m.in. na zdrowie, dobrostan, poziom wiedzy i produktywność. Do pozytywnych skutków relacji międzypokoleniowych należą: poczucie przydatności (Gruenewald et al., 2007), wyższa samoocena (Krause and Shaw, 2000) i lepsze zdrowie psychiczne (An and Cooney, 2006; Polenick et al., 2016).

Badanie przeprowadzone na grupie ponad 2000 osób żyjących w Hiszpanii (Canedo-García et al., 2021) wskazują, że międzypokoleniowy kontakt w życiu codziennym wpływa pozytywnie na zdrowie fizyczne i psychiczne oraz na umiejętności społeczne

i relacyjne osób je podejmujących. Ponadto, interakcje między reprezentantami różnych pokoleń zmniejszają ograniczenia fizyczne i poznawcze osób je podejmujących. W odniesieniu bezpośrednio do osób starszych, w chińskim badaniu (Tang et al., 2022) na próbie ponad 3500 osób podjęto zagadnienie wpływu kontaktu z wnukami na występowanie depresji u dziadków. Badania wykazały, że opieka nad wnukami ma znaczący wpływ na zmniejszenie występowania depresji u osób starszych. Wpływ opieki nad wnukami jest przy tym różny w zależności od płci i stanu cywilnego: opieka nad wnukami ma znaczący wpływ na niższe występowanie depresji głównie u starszych kobiet oraz osób, które nie mają współmałżonka. Analiza efektu mediacyjnego pokazuje, że zarówno wsparcie dzieci, zarówno emocjonalne jak i ekonomiczne, ma efekt pośredniczący między opieką nad wnukami a depresją osób starszych. Ale również relacje między pokoleniowe pomiędzy osobami nie spokrewnionymi mają istotne znaczenie dla jakości życia.

Przegląd badań na temat programów społecznego mentoringu młodzieżowego (ang. community-based youth mentoring relationships) (Goldner and Ben-Eliyahu, 2021) wskazuje, że czynnikami sukcesu w tego typu programach są poczucie wsparcia, wrażliwość i zaufanie. Ważne jest przy tym również jasne i konkretne wskazanie celów takiej relacji. Zrównoważona kompozycja programów, uwzględniających aspekty rekreacyjne, emocjonalne i katalizujące również jest kluczowa dla sukcesu mentoringu. Pozytywne nastawienie mentorów do młodzieży znajdującej się w niekorzystnej sytuacji, dojrzałość pod względem wieku i doświadczenia są niezbędne w budowaniu pozytywnych relacji. Działania takie jak szkolenie, zaangażowanie rodziców i dopasowywanie oparte na dostrzeżonych podobieństwach i podobnych zainteresowaniach, okazały się ważnymi czynnikami.

W odniesieniu do miejsc pracy relacje międzypokoleniowe mają również pozytywny wpływ. OECD (OECD, 2020b) wskazuje, że dyskryminowanie ze względu na wiek kosztuje samą tylko gospodarkę amerykańską 850 milionów USD.

Korzyści z relacji międzypokoleniowych
lepszy stan zdrowia, w tym psychicznego
poczucie zadowolenia z własnego życia m.in. poczucie przydatności, wyższa samoocena
lepsze umiejętności społeczne
zmniejszenie ograniczeń fizycznych i poznawczych
wiedza
produktywność

Utrzymywanie w zatrudnieniu osób 50+ umożliwia wykorzystanie doświadczenia i wiedzy przez dłuższy okres.

Produktywność w zdywersyfikowanych wiekowo zespołach wzrasta na skutek zarówno pracy samych pracowników, jak i uzyskiwanych komplementarności i synergii pomiędzy nimi.

Długoterminowe, wielowymiarowe badania (Fingerman et al. 2020) potwierdziły istotne znaczenie relacji międzypokoleniowych dla zdrowia fizycznego i psychicznego poprzez: postęp technologiczny, wahania koniunkturalne w gospodarce, polityki społeczne i gospodarcze, zmiany demograficzne, ale także zmiany w strukturach rodziny i bezpośredniego otoczenia. Postęp technologiczny (np. upowszechnienie smartfona) współwystępował z częstszym kontaktem między pokoleniami, recesja i napięcia finansowe zmieniły charakter wielu więzi między rodzicami a dziećmi, w tym zwiększyły się wskaźniki współistnienia międzypokoleniowego (zamieszkiwania w jednym gospodarstwie domowym). Indywidualne problemy życiowe,

takie jak rozwód, uzależnienie i problemy ze zdrowiem fizycznym, znalazły odzwierciedlenie w złożonych zmianach pozytywnych i negatywnych cech relacji, w tym wsparciu międzypokoleniowym.

W wymiarze makro zakłócenia polityczne spowodowały migrację, rozdzielając pokolenia w wymiarze geograficzny.

Zmiany demograficzne (np. konstelacja członków rodziny, opóźnione małżeństwa, małżeństwa osób tej samej płci) przejawiały się również w relacjach między pokoleniami.

Warto również wspomnieć, że intensyfikacja relacji międzypokoleniowych może się także wiązać z zagrożeniami. Zidentyfikowano je w następujących obszarach (Sasha Shen Johfre, 2021): nadmierne obciążenie i wypalenie opieką u osób starszych, zaangażowanych w opiekę nad dziećmi, wyższe odrzucenie osób nieheteronormatywnych żyjących w wielopokoleniowych gospodarstwach domowych, większa ekspozycja na przemoc fizyczną i psychiczną zarówno osób młodych, jak i starszych. Biorąc pod uwagę znaczenie dobrych relacji międzypokoleniowych,

ale też potencjalne zagrożenia związane choćby z nadmiernym obciążeniem obowiązkami opiekuńczymi, nie powinno dziwić, że temat ten był relatywnie często poruszany w wywiadach z przedstawicielami miast UMP i jest jednym z priorytetów polskich samorządów, o czym szerzej piszemy w innych częściach tego opracowania.

Technologia dostosowana do potrzeb starzejącego się społeczeństwa

Jednoczesne występowanie dwóch trendów: starzenia się ludności w ramach społeczności miejskich oraz wzrostu znaczenia technologii w rozwoju miast jest przyczyną licznych wyzwań. Wynikają one głównie z ograniczeń osób starszych przy korzystaniu z technologii np. w zakresie poruszania się czy słabszego wzroku i słuchu. Zwłaszcza w zakresie ograniczeń mobilności i kognitywnych, **rozwiązania z zakresu smart city mogą być jednak także efektywnym podejściem we wspieraniu aktywnego starzenia się.** Podzielić je można na cztery grupy (Rocha et al., 2019): **aplikacje monitorujące, aplikacje wspierające aktywność i udział w życiu społecznym, promocja zdrowego stylu życia i aktywności fizycznej oraz platformy tworzące społeczności lokalne.**

Temat projektowania usług i technologii dla osób starszych w społecznościach

miejskich oraz rola działania w tych społecznościach w ułatwianiu korzystania z nich został podjęty przez Righi i Sayago (Righi et al., 2015). Z badania wynika, że działania społecznościowe mogą tworzyć uwarunkowania, które nie tylko sprzyjają korzystaniu z technologii, ale także generują więzi społeczne między uczestnikami. Badanie sugeruje, że kreatywne wykorzystanie technologii przez lokalne społeczności może wywoływać nowe relacje społeczne, a także być przyczyną powstania nowych rozwiązań dla miast przyjaznych starzeniu się.

Wykorzystanie technologii i tworzenie smart city może być zatem także skuteczną strategią dostosowywania miast do zmian demograficznych. Klimczuk i Tomczyk (Andrzej Klimczuk and Łukasz Tomczyk, 2016) zauważają, że realizacja idei miast inteligentnych i przyjaznych starzeniu pozwoli

Realizacja idei miast inteligentnych i przyjaznych starzeniu pozwoli na osiągnięcie korzyści, takich jak: poprawa komunikacji i aktywne starzenie się w społecznościach lokalnych, wzrost bezpieczeństwa osobistego, autonomia i niezależność osób starszych oraz ułatwienie im dalszej aktywności i produktywności również na rynku pracy.

na osiągnięcie korzyści, takich jak: poprawa komunikacji i aktywne starzenie się w społecznościach lokalnych, wzrost bezpieczeństwa osobistego, autonomia i niezależność osób starszych oraz ułatwienie im dalszej aktywności i produktywności również na rynku pracy.

Wykorzystanie narzędzi smart city w odniesieniu do rozwiązywania problemów demograficznych warto jednak skonfrontować z czynnikami warunkującymi stosunek do technologii wśród osób starszych.

Peek i in. (Peek et al., 2016) wskazują, że na poziom korzystania z technologii przez osoby starsze w Holandii wpływ ma ich wola utrzymania niezależnego stylu życia, jakość relacji społecznej, wsparcie organizacji dostarczających technologię i – co szczególnie istotne w odniesieniu do miast – środowisko fizyczne.

Na akceptację technologii przez osoby starsze ma wpływ ich postrzeganie potrzeby użycia technologii, oczekiwane konsekwencje korzystania z nowych narzędzi oraz chęć włożenia wysiłku w ich używanie.

Wg badaczy, przyjęcie technologii przez osoby starsze jest często zatem bardziej procesem społecznym niż kwestią techniczną.

Podstawowe wyzwania związane z rozwojem trendu smart city przy jednoczesnym starzeniu się społeczeństwa to digital divide [tłumaczenie] oraz zagrożenie wykluczeniem, dyskryminacją i stygmatyzacją. Wskazuje się także (Liang et al., n.d.) na inne wyzwania związane z wykorzystaniem pełnego potencjału we wdrażaniu SAFCC. Należą do nich: duży popyt na usługi, który może niekorzystnie odbić się na ich jakości; zbyt niski poziom zintegrowanego systemu oceny usług opiekuńczych; systemy, które nie są wystarczająco zintegrowane, aby odpowiadać na indywidualne potrzeby oraz przestarzałą infrastrukturę, co ogranicza wykorzystanie potencjału technologii mobilnych.

Z drugiej jednak strony coraz częściej wspomina się o synergii pomiędzy tworzeniem miast przyjaznych osobom starszym i miast typu smart.

Dostosowanie smart city do potrzeb osób starszych może być źródłem legitymizacji procesu tworzenia miasta inteligentnego, a także elementem działań z udziałem mieszkańców (partycypacyjnych).

Dostosowanie smart city do potrzeb osób starszych może być źródłem legitymizacji procesu tworzenia miasta inteligentnego, a także elementem działań z udziałem mieszkańców (partycypacyjnych).

Na powiązania pomiędzy celami działania miast przyjaznych seniorom a smart city wskazują Torqu, Chan i (Torqu t al., 2021) tworząc schemat powiązań prezentowany na Rys. 1.

Wszystkie spośród 6 obszarów (wg metodyki Rudolf Giffinger et al., 2007) objętych oddziaływaniem strategii rozwoju smart city są również realizowane w miastach przyjaznych starzeniu się. Warto zauważyć i podkreślić, że tematyka starzenia się

społeczności w miastach dotyczy nie tylko obszaru nazwanego smart people, który głównie kojarzy się z zagadnieniami społecznymi. Działania dostosowujące miasta do aktualnych zmian demograficznych są przekrojowe i powinny być podejmowane we wszystkich obszarach objętych strategią smart.

Rys. 1. Powiązania między smart city a miastami przyjaznymi ze względu na wiek

Źródło: Torku, Chan, Yung (2020), p. 415.

Bezpieczeństwo finansowe osób starszych

Wzrost niepewności w gospodarce i powiększające się nierówności dochodowe powodują, że coraz więcej osób ma trudności z przejściem na emeryturę.

Bezpieczeństwo finansowe i stabilizacja są silnie powiązane ze stanem zdrowia, poziomem odczuwanego zadowolenia, a także z długością życia. Według badań OECD, znaczna część dorosłych jest zaniepokojona swoją sytuacją materialną i martwi się problemami finansowymi, zwłaszcza w kontekście możliwości przechodzenia na emeryturę. **W większości krajów rozwiniętych istnieje rozbieżność między oczekiwaniami ludzi co do wieku, w którym chcą przejść na emeryturę, a wielkością oszczędności potrzebną do sfinansowania tej emerytury.** Również wszystkie filary instytucjonalne systemu zabezpieczenia społecznego są zagrożone ze strony zmian demograficznych.

Wobec tych rosnących obaw i indywidualnej odpowiedzialności

za przygotowanie do emerytury, wiedza na temat finansów stała się niezbędna dla osób starszych. Zaleca się (WEF Strategic Intelligence), aby edukacja finansowa rozpoczynała się możliwie wcześnie i obejmowała takie zagadnienia jak realistyczne oczekiwania dotyczące roli, jaką ludzie muszą odgrywać w finansowaniu swojego coraz dłuższego życia. Z drugiej strony, programy emerytalne i oszczędnościowe powinny być maksymalnie proste i zrozumiałe, a informacje łatwo dostępne i przejrzyste. Po stronie otoczenia instytucjonalnego leży obowiązek zapewnienia wypłacalności, trwałości i niezawodność programów zabezpieczenia społecznego.

Wydłużanie się trwania życia i powiększająca się populacja osób starszych stworzyło dodatkowe ryzyko planowania emerytury. Jak zauważył John Shoven: „**Trudne jest sfinansowanie 30-letniej emerytury z 40-letniej kariery.**” Obawy o sytuację materialną czy rosnące wydatki są – zwłaszcza obecnie

przy relatywnie wysokiej inflacji – także istotnym zmartwieniem mieszkańców Polski zbliżających się do wieku emerytalnego.

Wyzwania stojące przed miastami badanymi w projekcie

Badanie przeprowadzone w ramach projektu obejmowało indywidualne wywiady pogłębione (IDI) z przedstawicielami miast członkowskich Unii Metropolii Polskich. Rozmowy pozwoliły zidentyfikować zagadnienia postrzegane przez miasta jako wyzwania na najbliższe lata w obszarze zmian demograficznych i przedstawiono w tabeli 1.

Analiza zagadnień wskazywanych przez miasta członkowskie UMP jako wyzwania w perspektywie 2030 roku pozwala zidentyfikować dwa podstawowe zjawiska wynikające ze zmian demograficznych, które miasta planują aktywnie podjąć w swoich działaniach. Są to: problem osamotnienia wśród seniorów oraz rozwój kadr do opieki nad osobami starszymi. Często wskazywany problem zapewnienia dobrej jakości

Główne wyzwania dla miast UMP
przeciwdziałanie osamotnieniu seniorów
rozwój kadr do opieki nad seniorami

i odpowiednio dostępnej ochrony zdrowia znajduje się przede wszystkim w kompetencjach władz państwa, co nie oznacza, że nie jest przez samorządu dostrzegany. Wyzwanie to jednak może być jedynie częściowo zaadresowane z poziomu miast w przypadku wystąpienia schorzeń, ale już w znacznie większym w obszarze profilaktyki zdrowotnej i wspierania aktywności fizycznej. Zwłaszcza pierwsze ze wskazanych wyzwań (osamotnienie) powiązać można ze wskazanymi w literaturze i badaniach eksperckich przekrojowymi problemami

generowanymi dla miast przez zmiany demograficzne. Dotyczy to zwłaszcza zagadnienia relacji międzypokoleniowych, których wzmocnienie pozwoli ograniczyć poczucie osamotnienia osób starszych. Problem rozwoju kadr w instytucjach odpowiedzialnych za pomoc osobom starszym związać można przede wszystkim z wyzwaniem, jakim jest samo zapewnienie im opieki długoterminowej, ale też z wyzwaniami zapewnienia bezpieczeństwa (w tym finansowego) osobom starszym i dalszego rozwoju usług im oferowanych. Wskazuje to też na kontekst polskich samorządów terytorialnych, których zakres odpowiedzialności zmienia się i powiększa, mimo podobnych lub zmniejszających się możliwości kadrowych i finansowych.

Najczęściej wskazywane oczekiwania	
Białystok	osamotnienie wśród seniorów, stworzenie jednolitej polityki senioralnej, przygotowanie oferty dla seniorów mniej aktywnych lub nieaktywnych przekonanych o czymś
Bydgoszcz	zwiększenie liczby miejsc w placówkach wsparcia dziennego, zwiększenie zakresu zintegrowanych usług dla seniorów (dostęp do informacji zintegrowanej), brak kontaktu międzypokoleniowego i samotność, mieszkalnictwo dla osób starszych, dostęp do technologii, bariery architektoniczne (infrastruktura dostosowana dla seniorów)
Gdańsk	podejście interdyscyplinarne w projektach realizowanych przez miasto, tworzenie kadr do pracy z/dla osób starszych, dezinstytucjonalizacja
Katowice	aktywizacja i zdrowie, zmiana modelu rodziny i migracje (samotność), opieka wytchnieniowa
Kraków	dezinstytucjonalizacja i zapewnienie kadry, likwidacja barier architektonicznych (zabytkowy charakter zabudowy miasta), możliwość wdrożenia programów typu smart (np. smart houses dla seniorów)
Lublin	zapewnienie odpowiedniej do wieku opieki zdrowotnej (działania niezależne od jst), dezinstytucjonalizacja, wyludnianie się miasta (migracje, samotność), wsparcie w działaniach życia codziennego
Łódź	zapotrzebowania na usługi opiekuńcze, zwiększenie się liczby osób bezdzietnych, brak opieki rodzinnej
Poznań	zapewnienie usług opiekuńczych przy braku kadr, odpowiednie wyszkolenie kadry (także medyczne), opieka nad osobami z chorobami otępiennymi; pokolenie jedyneków, którzy będą mieli trudności w opiece nad rodzicami; problem samotności osób starszych
Rzeszów	równomierne przestrzenne rozłożenie usług dla seniorów; aktywizacja seniorów-mężczyzn
Szczecin	wsparcie opiekunów osób zależnych, tworzenie oferty dostosowanej do potrzeb seniorów z ich aktywnym udziałem oddolnym; przestrzenne zagęszczenie oferty dla osób starszych
Warszawa	zdrowe starzenie się i dostosowanie systemu ochrony zdrowia (choć jest to zagadnienie częściowo poza kompetencjami jst), mieszkalnictwo, wsparcie dla osób osamotnionych, centra międzypokoleniowe
Wrocław	przestrzenne rozproszenie usług dla seniorów (dostępność geograficzna usług), bezpieczeństwo finansowe osób starszych

Tabela 1. Wyzwania stojące przed miastami członkowskimi UMP w perspektywie roku 2030 w obszarze zmian demograficznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie IDI.

Rekomendacje dla miast w obszarze zmian demograficznych – perspektywa 2030

Proces opracowywania i wdrażania idei miast przyjaznych starzeniu się do 2030 roku zależy od czynników sukcesu zidentyfikowanych przez ESPON (Erik van Ossenbruggen et al., 2019), do których należą:

- finansowanie i wsparcie polityczne ze strony zarządu miasta, również w postaci lidera procesu np. burmistrza, prezydenta;
- dopasowanie świadczonych usług do potrzeb grupy docelowej, co obejmuje m.in. posługiwanie się językiem grupy docelowej, dostosowanie działań do ich kultury oraz korzystanie z niecyfrowych informacji i kanałów przekazu;
- aktywne zaangażowanie osób starszych w projektowanie i wdrażanie polityk i działań;
- ścisła współpraca zaangażowanych interesariuszy, przy pośredniczącej roli miasta ułatwiającego kontakty wszystkich zainteresowanych stron,

takich jak pracownicy społeczni, pracownicy służby zdrowia i aktywiści;

- pozytywne i nieformalne podejście do osób starszych, z wykluczeniem traktowania protekcyjnego i zwracania uwagi na „problemy”, z wykorzystaniem mechanizmów psychologii pozytywnej;
- poprawa jakości relacji międzypokoleniowych.

Zidentyfikowane wcześniej wyzwania, z którymi w najbliższych latach mierzyć się będą miasta, oraz potrzeby wskazywane przez same miasta pozwalają wskazać na **szereg rekomendacji dla tworzenia strategii rozwoju miast z uwzględnieniem zagadnienia zmian demograficznych** (Erik van Ossenbruggen et al., 2019; OECD, 2015; indywidualne wywiady pogłębione). Zgrupować je można w następujących wiązkach tematycznych, które w dużej części

pokrywają się z obszarami wskazanymi w rozdziale o bieżących wyzwaniach i działaniach polskich miast:

- **Tworzenie długoterminowej strategii miast przyjaznych starzeniu się:** włączenie tej tematyki w ogólną strategię rozwoju miasta lub stworzenie odrębnej strategii koncentrującej się na zagadnieniu zmian demograficznych. Istotne jest, aby strategia taka nie była adresowana wyłącznie do osób starszych, zawierała cele strategiczne i operacyjne oraz system monitoringu. Ponadto, strategia powinna uwzględniać miejski wymiar starzenia się społeczeństwa, a więc zwracać uwagę na takie kwestie, jak różnice między dzielnicami, częsty brak wolnej przestrzeni oraz różnorodność interesariuszy i grup ludności. Biorąc pod uwagę, że strategie są tworzone i realizowane przez samorządy, warto długoterminowe cele podzielić na krótsze odcinki czasu

odpowiadające kadencjom.

Długoterminowe strategie rozwoju miast przyjaznych starzeniu się powinny także być zgodne z planami szczebla krajowego, a te z kolei promować synergii pomiędzy politykami lokalnymi.

- **Rozwój ekosystemów umożliwiających współpracę partnerów instytucjonalnych i nieinstytucjonalnych:** miasta powinny połączyć siły z różnorodnymi grupami interesu, organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, pracownikami społecznymi, aktywistami, organizacjami zdrowotnymi, przedsiębiorstwami (np. obiektami rekreacyjnymi i sportowymi, restauracjami) i w takich zespołach wspólnie opracować długoterminową i całościową strategię. Współpracę taką ułatwia też sieciowa organizacja pracy.

■ **Opracowanie zestawu mierników do określania stanu zaawansowania procesu dostosowania miasta do zmian demograficznych:** monitoring na podstawie danych ilościowych pozwoli miastom określić, na jakim etapie starzenia się społeczeństwa się znajduje i jakie zmiany mogą być jeszcze oczekiwane. Ponadto, daje wiedzę, a przez to lepsze rozumienie wprowadzanych zmian, mieszkańcom miasta i większą legitymizację działań ze strony miasta. Dane ilościowe mogą też posłużyć do wymiany praktyk z innymi miastami, przez ocenę efektywności wdrażanych polityk.

■ **Zwiększenie udziału osób starszych w działaniach społecznych:** zapewnienie osobom starszym aktywności na rynku pracy ma kluczowe znaczenie nie tylko dla gospodarki (poprzez uniknięcie niedoborów siły roboczej), ale także dla osób starszych (poprzez utrzymanie swojej aktywnej roli w społeczeństwie). Zwiększenie partycypacji społecznej osób starszych poprawia jakość ich życia i minimalizuje ryzyko izolacji społecznej. Działania miast w tych obszarze mogą obejmować promocję pracy wolontaryjnej, utrzymywanie osób starszych w zatrudnieniu, ofertę szkoleń

i zmiany kwalifikacji, promocję przedsiębiorczości.

■ **Zwiększenie świadomości na temat zagadnień związanych ze starzeniem się:** również zwiększa zrozumienie procesu wśród mieszkańców i większą legitymizację. Pozwala także zmienić negatywne postrzeganie procesu starzenia się i zrozumienie potrzeb osób starszych wśród innych grup wiekowych.

■ **Uwzględnianie potrzeb osób w różnym wieku w planach zagospodarowania przestrzeni:** realizowane może być to przez przekształcanie miast w zwarte ośrodki oraz zapewnianie dostępności transportowej usług publicznych i miejsc pracy. Szczegółowe strategie w tym obszarze obejmują m.in. zwiększanie możliwości poruszania się pieszego po mieście, integrację polityki gospodarczej miasta i jego zagospodarowania przestrzennego, decentralizację usług miejskich.

■ **Dostępność zasobów mieszkaniowych:** strategie zapewniające przystępne warunki mieszkaniowe mogą poprawić jakość życia wszystkich pokoleń. Osoby starsze mogą szczególnie skorzystać na takich strategiach, ponieważ są one narażone na podwyższone ryzyko ubóstwa i izolacji oraz cierpią z powodu ograniczonej mobilności, co utrudnia im dostęp do usług i zatrudnienia. Dostępność mieszkalnictwa powinna zatem obejmować: dostępność ekonomiczną (rozumianą jako połączenie kosztów miejsca zamieszkania i transportu), dostępność usług w miejscu zamieszkania, dostępność zatrudnienia i transportu (prywatnego i publicznego).

Modele miasta jutra przyjaznego osobom w różnym wieku

Kompletne i spójne modele rozwoju miasta są charakterystyczne dla deterministycznych wizji miast, w uwzględnianych w strategiach. Pozwalają one w jasny sposób wskazać docelową wizję miasta, a także zidentyfikować poszczególne etapy procesu, a w jego trakcie określić stopień zaawansowania projektu. Omówione w opracowaniu potrzeby i wyzwania miast związane ze zmianami demograficznymi, a także uwarunkowania realizacji strategii miejskich w Polsce, warunkują wskazanie na dwa spośród modeli, które szczególnie dobrze odpowiadać mogą wizji polskich miast sprzyjających starzeniu się w perspektywie roku 2030. Są to wspomniane pokrótce wyżej „miasto 15-minutowe” i „miasto odporne”.

Miasto 15-minutowe

Trend związany ze wspieraniem zwartych, małych społeczności spowodował popularyzację dyskusji nad koncepcją miasta 15-minutowego. Koncepcja ta zakłada, że mieszkańcy są w stanie zrealizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby przemieszczając się z domu w czasie nie dłuższym niż 15 minut pieszo lub na rowerze. Potrzeby te definiowane są zwykle jako praca, edukacja, zakupy, rekreacja i rozrywka. Tak zagospodarowane miasta stworzone są z wielofunkcyjnych

dzielnicy, w których obok siebie znajdują się budynki mieszkalne, biurowce, szkoły, parki, restauracje i budynki użyteczności publicznej. Koncepcję tę realizują aktualnie w praktyce m.in. Paryż, Barcelona (w ramach projektu Superilles), Melbourne (sąsiedztwa 20-minutowe), Portland (projekt Complete Neighborhood). Miasta 15-minutowe rekomendowane są także jako jeden z instrumentów odbudowy miejskich gospodarek po pandemii COVID-19 przez globalną miejską organizację C40.

Założenia planowania miast 15-minutowych można podsumować w następujący sposób:

- Mieszkańcy każdej dzielnicy mają łatwy dostęp do towarów i usług, w szczególności artykułów spożywczych, świeżej żywności i opieki zdrowotnej.
- Każda dzielnica ma różnorodne typy mieszkań, o różnej wielkości i o różnych poziomach dostępności (np. cenowej), aby zróżnicować rodzaje gospodarstw domowych i umożliwić większej liczbie osób zamieszkanie bliżej miejsca pracy.
- Mieszkańcy każdej dzielnicy mogą oddychać czystym powietrzem, wolnym od szkodliwych zanieczyszczeń, są tereny zielone, z których każdy może się cieszyć.
- Więcej osób może pracować w pobliżu domu lub zdalnie, dzięki obecności mniejszych biur, sklepów i gościnności oraz przestrzeni co-workingowych. Miasta 15-minutowe osiągają wiele korzyści w wymiarze gospodarczym, społecznym i środowiskowym,

ale koncepcja ta nie jest wolna od krytyki. Wskazać można, że, traktując priorytetowo infrastrukturę lokalną, zarządy miast mogą ograniczyć bardzo potrzebne inwestycje regionalne, takie jak systemy tranzytowe dla osób dojeżdżających do pracy z bardziej odległych dzielnic. Ponadto, nie wszyscy ludzie mają możliwość podjęcia pracy w odległości 15 minut od miejsca zamieszkania, a wiele usług lokalnych jest zależnych od pracowników o niższych dochodach, którzy często dojeżdżają do pracy z odległych części miasta/regionu. Istotnym elementem w efektywnej realizacji miasta 15-minutowego jest nie tylko transport, ale także – o ile nie przede wszystkim – dostępność zasobów mieszkaniowych.

Koncepcja miasta 15-minutowego wydaje się jednak dobrym rozwiązaniem, biorąc pod uwagę potrzeby osób starszych.

Badanie zrealizowane przez Smetsa (Smets, 2012), a dotyczące preferencji seniorów odnośnie do mieszkania w osiedlach (domach) specjalnie przeznaczonych dla tej grupy wiekowej wykazały, że większość dorosłych w wieku 55 lat i starszych nie chce żyć wyłącznie wśród rówieśników i z dala od znajomych usług i zwykłego otoczenia społecznego. Ponadto, większość woli mieszkać na małych obszarach z dobrym dostępem do usług, najlepiej w znajomym otoczeniu, w którym mogą spotkać zarówno starszych, jak i młodszych ludzi oraz być w bliskości rodziny i przyjaciół.

Miasto odporne

Miasta poddawane są wpływowi trendów globalnych i regionalnych, odgórnych i oddolnych, pozytywnych i negatywnych. Wyzwania, których doświadczają to m.in. kryzysy finansowe i gospodarcze, konflikty społeczne, terroryzm, zmiany klimatyczne, migracje, katastrofy naturalne. Współcześnie dodać należy do nich także czynniki zdrowotne. Jednocześnie, miasta muszą zapewnić trwałość i ciągłość usług i funkcji, które realizują, bez względu na występujące zaburzenia o różnej genezie, utrzymując (lub podnosząc) jakość życia swoich mieszkańców.

Tabela 2. Podejścia do uzyskania „odporności miasta”

Intensywność zmian		
Stabilność	Elastyczność	Zmiana
Zdolność do kopiowania i absorpcji	Zdolność do adaptacji	Zdolność do przeobrażeń
Trwałość systemu wobec szoku i szybki powrót do stabilizacji	Wzrastająca zdolność do dostosowania i przystosowywanie do zmiennych warunków	Rozwiązania transformacyjne, zmieniające system w znaczącym stopniu, ewolucja w kierunku nowego
Odporność		

Źródło: L. Figueiredo, T. Honiden, A. Schumann, Indicators for Resilient Cities, OECD Regional Development Working Papers 2018/02, s. 16.

Złożoność miast (struktury, mechanizmów, wyzwań) powoduje, że są one podatne zarówno na nagłe wydarzenia (katastrofy naturalne, migracje, epidemie), jak i na zmiany następujące stopniowo (strukturalne zmiany gospodarki, recesje, pogłębiające się nierówności społeczne, degradacja środowiska) (European Commission and Joint Commission Resources, 2019). W odpowiedzi na te zagrożenia, rozwój miast zaczęto postrzegać w kategorii „odporności”.

Odporne miasto to takie, które jest w stanie stawić czoła szokom i trwałym zmianom strukturalnym

w sposób, który zapewnia dobrobyt mieszkańcom, bez narażania dobrobytu przyszłych pokoleń (European Commission. Joint Research Centre, 2017).

Miasta, poza swoją podatnością na szoki i zmiany strukturalne, posiadają też zasoby, dzięki którym mogą stać się bardziej odporne. Korzyści urbanizacji w gruncie rzeczy polegają na dostępności zasobów materialnych i niematerialnych jak: infrastruktura, kapitał, relacje sieciowe, zaangażowani interesariusze.

OECD (OECD, 2018) definiuje odporność miasta jako jego ciągłą zdolność do absorbowania, adaptacji, zmiany i przygotowywania się na szoki i napięcia w wymiarach: gospodarczym, społecznym, instytucjonalnym i środowiskowym, przy jednoczesnym utrzymaniu funkcjonowania miasta i podnoszeniu jakości odpowiedzi na przyszłe szoki. Wskazuje jednocześnie, że w podejściu do odporności miasta wskazać można trzy etapy: trwałość, elastyczność, zmiana.

Miasta są więc dobrze przygotowane do radzenia sobie z wyzwaniami systemowymi w sposób elastyczny i adaptacyjny. Odporne miasto to zatem takie, które ocenia ryzyko, planuje i działa w przypadku jego wystąpienia, zarówno jeśli chodzi o wydarzenia nagłe, jak i stopniowe, zarówno spodziewane jak i niespodziewane.

OECD (OECD, 2018) definiuje odporność miasta jako jego ciągłą zdolność do absorbowania, adaptacji, zmiany i przygotowywania się na szoki i napięcia w wymiarach: gospodarczym, społecznym, instytucjonalnym i środowiskowym, przy jednoczesnym utrzymaniu funkcjonowania miasta i podnoszeniu jakości odpowiedzi na przyszłe szoki. Wskazuje jednocześnie, że w podejściu do odporności miasta wskazać można trzy etapy: trwałość, elastyczność, zmiana.

Uzyskanie odporności na szoki wymaga działania w czterech obszarach: gospodarczym, społecznym, instytucjonalnym i środowiskowym. W wymiarze gospodarczym pod uwagę brane są: stopa zatrudnienia, dywersyfikacja struktury gospodarki,

intensywność przedsiębiorczości, poziom dochodu rozporządzalnego gospodarstw domowych. Istotna jest także obecność w globalnych łańcuchach wartości i wrażliwość na zmiany w nich zachodzące.

Inne czynniki dotyczące gospodarki to: potencjał innowacyjny, niezawodna infrastruktura, wykwalifikowana siła robocza.

Czynniki z obszaru społecznego wpływające na odporność miast na szoki to: profil demograficzny (wiek, płeć),

Model miasta odpornego dostarcza podstawowej wiedzy na temat przeciwdziałania negatywnym skutkom powodowanym przez zmiany nagłe i ciągłe. Może także posłużyć do stworzenia lokalnej strategii odporności na szoki. W tym celu istotna jest diagnoza potencjalnych ryzyk, skali zagrożenia oraz obszarów, w których może się ono zmaterializować.

stan zdrowia, poziom kapitału społecznego, zaangażowanie obywatelskie i relacje społeczne. Odporność wspomagają też włączenie społeczne oraz dostęp do pracy i edukacji. Wymiar środowiskowy odpornego miasta obejmuje systemy i sieci związane z ochroną środowiska naturalnego: komunikację, transport, zaopatrzenie w wodę, warunki sanitarne. Obszar instytucjonalny to instytucje, organizacje i decydenci odpowiedzialni w procesie zarządzania ryzykiem: zarząd miasta, zorganizowana społeczność obywatelska, sektor prywatny. Ich wysoka jakość ich funkcjonowania wymaga dzielenia się wiedzą, wypracowania mechanizmów uczenia się i uczestniczenia.

Model miasta odpornego dostarcza podstawowej wiedzy na temat przeciwdziałania negatywnym skutkom powodowanym przez zmiany nagłe i ciągłe. Może także posłużyć do stworzenia lokalnej strategii odporności na szoki. W tym celu istotna jest diagnoza potencjalnych ryzyk, skali zagrożenia oraz obszarów, w których może się ono zmaterializować.

Bibliografia

- An, J.S., Cooney, T.M., 2006. Psychological well-being in mid to late life: The role of generativity development and parent-child relationships across the lifespan. *Int. J. Behav. Dev.* 30, 410–421. <https://doi.org/10.1177/0165025406071489>
- Klimczuk, A., Tomczyk, Ł., 2016. Smart, age-friendly cities and communities: the emergence of socio-technological solutions in the Central and Eastern Europe, in: Florez-Revuelta, F., Chaaraoui, A.A. (Eds.), *Active and Assisted Living: Technologies and Applications*. Institution of Engineering and Technology, pp. 335–359. https://doi.org/10.1049/PBHE006E_ch17
- Błądowski, P. (Ed.), 2021. *Deinstytucjonalizacja opieki długoterminowej w Polsce cele i wyzwania: raport*. Koalicja ...Na pomoc niesamodzielnym” - Związek Stowarzyszeń, Warszawa.
- Błądowski, P., Grodzicki, T., Mossakowska, M., Zdrojewski, T. (Eds.), 2021. *PolSenior2. Badanie poszczególnych obszarów stanu zdrowia osób starszych, w tym jakości życia związanej ze zdrowiem*. Gdański Uniwersytet Medyczny, Gdańsk.
- Boakye-Dankwa, E., Nathan, A., Barnett, A., Busija, L., Lee, R.S.Y., Pachana, N., Turrell, G., Cerin, E., 2019. Walking behaviour and patterns of perceived access to neighbourhood destinations in older adults from a low-density (Brisbane, Australia) and an ultra-dense city (Hong Kong, China). *Cities* 84, 23–33. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2018.07.002>
- Canedo-García, A., García-Sánchez, J.-N., Díaz-Prieto, C., Pacheco-Sanz, D.-I., 2021. Evaluation of the Benefits, Satisfaction, and Limitations of Intergenerational Face-to-Face Activities: A General Population Survey in Spain. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 18, 9683. <https://doi.org/10.3390/ijerph18189683>
- Del Aguila, M., 2021. Neighbourhood environment walkability and the independence of older people: A comment on the 30-year plan for greater Adelaide. *Aust. Plan.* 57, 206–210. <https://doi.org/10.1080/07293682.2021.2017993>
- Distefano, N., Pulvirenti, G., Leonardi, S., 2021. Neighbourhood walkability: Elderly's priorities. *Res. Transp. Bus. Manag.* 40, 100547. <https://doi.org/10.1016/j.rtbm.2020.100547>
- Ellen Macarthur Foundation, 2017. *Cities in the Circular Economy: an Initial Exploration*.
- Van Ossenbruggen, E., Verkennis, A., Fikken, T., Macaluso, A., Peeters, A., Stjernberg, M., Sánchez Gassen, N., Wøien, M., Ramage, J., Penje, O., Turunen, E., Heleniak, T., 2019. *ACPA - Adapting European Cities to Population Ageing: Policy challenges and best practices*.

- European Commission, Joint Commission Resources, I., 2019. The future of cities: opportunities, challenges and the way forward.
- European Commission. Joint Research Centre., 2017. Building a scientific narrative towards a more resilient EU society. Part 1, A conceptual framework. Publications Office, LU.
- Goldner, L., Ben-Eliyahu, A., 2021. Unpacking Community-Based Youth Mentoring Relationships: An Integrative Review. *Int. J. Environ. Res. Public. Health* 18, 5666. <https://doi.org/10.3390/ijerph18115666>
- Gruenewald, T.L., Karlamangla, A.S., Greendale, G.A., Singer, B.H., Seeman, T.E., 2007. Feelings of Usefulness to Others, Disability, and Mortality in Older Adults: The MacArthur Study of Successful Aging. *J. Gerontol. B. Psychol. Sci. Soc. Sci.* 62, P28–P37. <https://doi.org/10.1093/geronb/62.1.P28>
- Hirsch, J.A., Winters, M., Ashe, M.C., Clarke, P.J., McKay, H.A., 2016. Destinations That Older Adults Experience Within Their GPS Activity Spaces: Relation to Objectively Measured Physical Activity. *Environ. Behav.* 48, 55–77. <https://doi.org/10.1177/0013916515607312>
- Hamilton, J., Walton, B., Ringrow, J., Alberts, G., Fullerton-Smiths S., Day, E., 2020. Electric Vehicles. Setting a course for 2030.
- Krause, N., Shaw, B.A., 2000. Giving Social Support to Others, Socioeconomic Status, and Changes in Self-Esteem in Late Life. *J. Gerontol. B. Psychol. Sci. Soc. Sci.* 55, S323–S333. <https://doi.org/10.1093/geronb/55.6.S323>
- Krupowicz, K. (Tran.), 2014. Miasta przyjazne starzeniu: przewodnik. Fundacja Res Publica im. Henryka Krzeczковского, Warszawa.
- Kula, G., n.d. Smart cities and ageing – problems and solutions. Introduction 18.
- Liang, H., Liang, Y., Shi, J., n.d. Building a Smart, Age-Friendly Community 12.
- Lynott, J., McAuley, W.J., McCutcheon, M., 2009. Getting Out and About: The Relationship Between Urban Form and Senior Travel Patterns. *J. Hous. Elder.* 23, 390–402. <https://doi.org/10.1080/02763890903327366>
- Eiras Antunes, M., Barroca, J.G., Guerreiro de Oliveira, D., 2021. Urban Future with a Purpose. 12 Trends shaping the future of cities by 2030.
- OECD, 2020a. The Circular Economy in Cities and Regions: Synthesis Report, OECD Urban Studies. OECD. <https://doi.org/10.1787/10ac6ae4-en>
- OECD, 2020b. Promoting an Age-Inclusive Workforce: Living, Learning and Earning Longer. OECD. <https://doi.org/10.1787/59752153-en>
- OECD, 2018. Indicators for Resilient Cities (OECD Regional Development Working Papers No. 2018/02), OECD Regional Development Working Papers. <https://doi.org/10.1787/6f1f6065-en>
- OECD, 2015. Ageing in Cities. OECD. <https://doi.org/10.1787/9789264231160-en>
- O’Hern, S., Oxley, J., 2015. Understanding travel patterns to support safe

active transport for older adults. *J. Transp. Health* 2, 79–85.

<https://doi.org/10.1016/j.jth.2014.09.016>

- Peek, S.T.M., Luijkx, K.G., Rijnaard, M.D., Nieboer, M.E., van der Voort, C.S., Aarts, S., van Hoof, J., Vrijhoef, H.J.M., Wouters, E.J.M., 2016. Older Adults' Reasons for Using Technology while Aging in Place. *Gerontology* 62, 226–237. <https://doi.org/10.1159/000430949>
- Dhawan, P., Beckmann, J., 2019. Circular Economy Guidebook for Cities.
- Polenick, C.A., DePasquale, N., Eggebeen, D.J., Zarit, S.H., Fingerman, K.L., 2016. Relationship Quality Between Older Fathers and Middle-Aged Children: Associations With Both Parties' Subjective Well-Being. *J. Gerontol. B. Psychol. Sci. Soc. Sci.* gbw094. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbw094>
- Righi, Sayago, Blat, 2015. Urban ageing: technology, agency and community in smarter cities for older people.
- Rocha, N., Dias, A., Santinha, G., Rodrigues, M., Queirós, A., Rodrigues, C., 2019. A Systematic Review of Smart Cities' Applications to Support Active Ageing. *Procedia Comput. Sci.* 160, 306–313. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2019.11.086>
- Giffinger, R., Fertner, C., Kalasek, R., Pichler Milanovic, N., 2007. Smart Cities. Ranking of European medium-sized cities.
- Johfre, S.S., 2021. Report on Intergenerational Relationships.
- Smets, A.J.H., 2012. Housing the elderly: segregated in senior cities or

integrated in urban society? *J. Hous. Built Environ.* 27, 225–239.

<https://doi.org/10.1007/s10901-011-9252-7>

- Takano, T., 2002. Urban residential environments and senior citizens' longevity in megacity areas: the importance of walkable green spaces. *J. Epidemiol. Community Health* 56, 913–918. <https://doi.org/10.1136/jech.56.12.913>
- Tang, S., Yang, T., Ye, C., Liu, M., Gong, Y., Yao, L., Xu, Y., Bai, Y., 2022. Research on grandchild care and depression of Chinese older adults based on CHARLS2018: the mediating role of intergenerational support from children. *BMC Public Health* 22, 137. <https://doi.org/10.1186/s12889-022-12553-x>
- Torku, A., Chan, A.P.C., Yung, E.H.K., 2021. Implementation of age-friendly initiatives in smart cities: probing the barriers through a systematic review. *Built Environ. Proj. Asset Manag.* 11, 412–426. <https://doi.org/10.1108/BEPAM-01-2020-0008>
- Webb, E., Lavery, A., Mindell, J., Millett, C., 2016. Free Bus Travel and Physical Activity, Gait Speed, and Adiposity in the English Longitudinal Study of Ageing. *Am. J. Public Health* 106, 136–142. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2015.302907>
- World Health Organization, 2018. The global network for age-friendly cities and communities: Looking back over the last decade, looking forward to the next. World Health Organization.

The background features a stylized city skyline composed of several rectangular buildings of varying heights and widths. Each building is filled with a grid of small squares, representing windows. The buildings are rendered in a light blue color against a darker blue background. The skyline is positioned in the upper half of the image, with the text overlaid on it.

Opisy miast

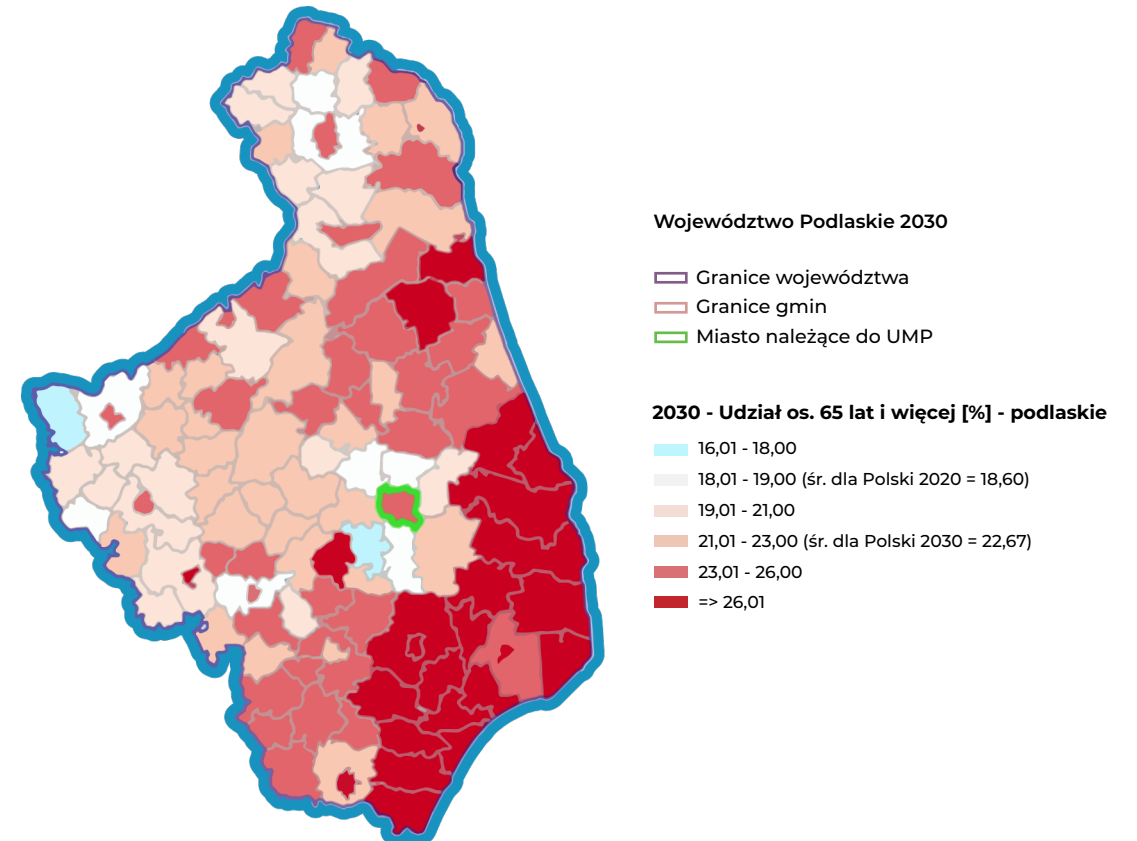
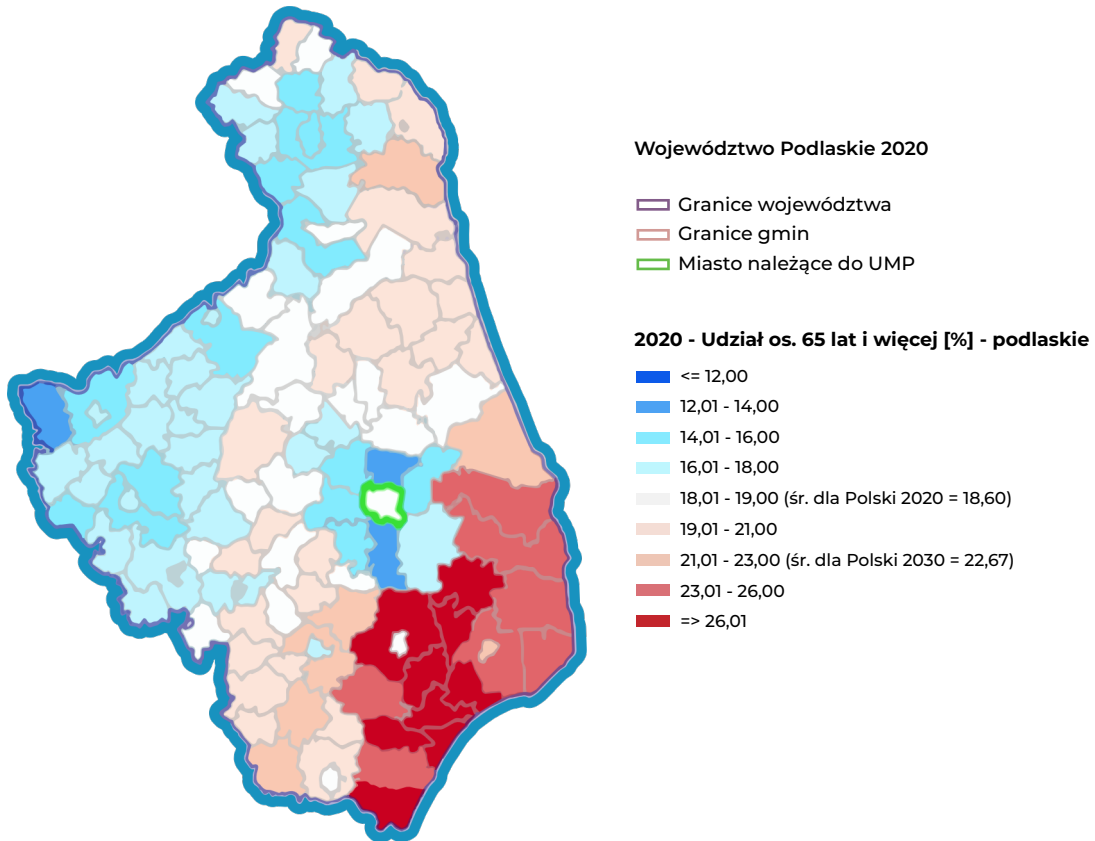
Białystok

Demografia					
Rok 2020	Ogółem	65 lat liczba	65 lat udział [%]	80 lat liczba	80 lat udział [%]
PODLASKIE	1 173 286	213 802	18,2%	58 479	5,0%
Białystok	296 958	54 655	18,4%	14 113	4,8%
Rok 2030	Ogółem	65 lat liczba	65 lat udział [%]	80 lat liczba	80 lat udział [%]
PODLASKIE	1 134 116	265 737	23,4%	64 994	5,7%
Białystok	293 079	67 678	23,0%	17 824	6,08%

Mapy: Województwo Podlaskie 2020 i Województwo Podlaskie 2030, osoby 65+

Zgodnie z prognozą demograficzną GUS do 2030 r. populacja Białegostoku pozostanie na podobnym poziomie. Wzrośnie natomiast udział w niej osób w wieku 65 lat i starszych o ok. 5 punktów proc. do prawie ¼ ogólnej populacji miasta. Na poziomie całego województwa w 2020 r. widać było wyraźny podział na część wschodnią („starszą”) i zachodnią („młodszą”), który to podział nie będzie już tak widoczny w 2030 r.

Kluczowe dokumenty strategiczne

Na poziomie wojewódzkim głównymi dokumentami określającymi politykę senioralną są: Strategia Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2030 oraz Program na rzecz osób starszych w województwie podlaskim na lata 2016-2020. Do roku 2020 obowiązywał także Program na rzecz osób starszych

w województwie podlaskim na lata 2016-2020. Na poziomie miasta obowiązują następujące dokumenty, zawierające odniesienia do wyzwania starzenia się ludności Białegostoku: Miejska Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Białegostoku na lata 2021-2030, Miejska Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych 2021-2030, Program Pomocy Społecznej Miasta Białegostoku na lata 2021-2024.

Wnioski z wywiadów

W mieście powołano Zespół ds. poprawy jakości życia seniorów. Celem działania zespołu jest stworzenie jednolitej polityki/programu miasta dot. osób starszych. Obecnie kwestie senioralne znajdują się rozproszone w różnych dokumentach programowych. Opracowywany Program Polityki Senioralnej 2022 objęty zostanie szerokimi konsultacjami.

Dokumenty strategiczne poziomu miejskiego są opracowywane na podstawie badań potrzeb seniorów, zleczanych przez Urząd Miasta. W 2019 r. był to raport: Jakość życia seniorów w Białymstoku, a aktualnie prezentowany jest raport Centrum Kształcenia Ustawicznego w Białymstoku pt. Białostoccy Seniorzy – jakość życia w wybranych aspektach.

Urząd Miasta zleca wiele działań na rzecz osób starszych organizacjom pozarządowym – NGO-sy uznane są za instytucje angażujące osoby szczególnie zainteresowane tematem i specjalistów w swoich dziedzinach, co zwiększa efektywność działań i ich legitymizację. Współpraca z interesariuszami realizowana jest także poprzez środki z budżetu obywatelskiego.

Dobra praktyka: Stworzenie Centrum Aktywności Społecznej (CAS)

Centrum Aktywności Społecznej (CAS) jest jednym z departamentów Urzędu Miejskiego w Białymstoku. Budynek, w którym mieści się CAS został przekazany przez Wojewodę Podlaskiego, a jego remont trwał 9 lat (budynek jest zabytkiem). Sposób korzystania został wypracowany partycypacyjnie. Jako dobrą praktykę można potraktować sposób organizacji działania budynku CAS: bardzo otwarty, nie ma ograniczeń co do częstotliwości wykorzystania, stworzone są tam powierzchnie biurowe, konferencyjne, a nawet magazynowe. Centrum otwarte jest też w weekendy i wieczorami. CAS jest bardzo aktywnie wykorzystywane przez organizacje senioralne i na działania przeznaczone dla osób starszych.

Dobra praktyka: program Złota Rączka

Program „Złota Rączka” umożliwia seniorom korzystanie z pomocy w naprawach domowych.

Program został zaobserwowany jako dobra praktyka w Poznaniu, a następnie wdrożony w Białymstoku. W procesie implementacji zaangażowano NGO oraz wdrożono, początkowo w formie pilotażu. Jako czynnik sukcesu działań efektywnie wdrożonych wskazano zaangażowanie oddolnych interesariuszy.

Obecne i przyszłe wyzwania

Jako kluczową potrzebę w ramach działań Urzędu Miasta wskazano tworzenie osiedlowych Klubów Seniora i przestrzenne rozproszenie oferty dla osób starszych. Dzięki temu seniorzy mieszkający w różnych punktach miasta będą mieli dostęp do aktywności i usług. Rozbudowane mogą [mają] być też

usługi rekreacyjne i rozrywkowe dostępne dla seniorów.

Inne wyzwania na przyszłość dotyczą stworzenie programu geriatry, zwłaszcza psycho-geriatry. Wskazano także na potrzebę lepszej współpracy pomiędzy instytucjami zajmującymi się polityką senioralną. Docelowo, należy opracować system opieki nad osobami starszymi o charakterze horyzontalnym, kompleksowy i zakładający mechanizm współpracy.

A stylized city skyline is visible in the background, rendered in a light blue color against a darker blue background. The buildings are represented by simple outlines with small squares indicating windows. The skyline includes several tall buildings of varying heights and widths, creating a sense of a cityscape.

Opisy miast

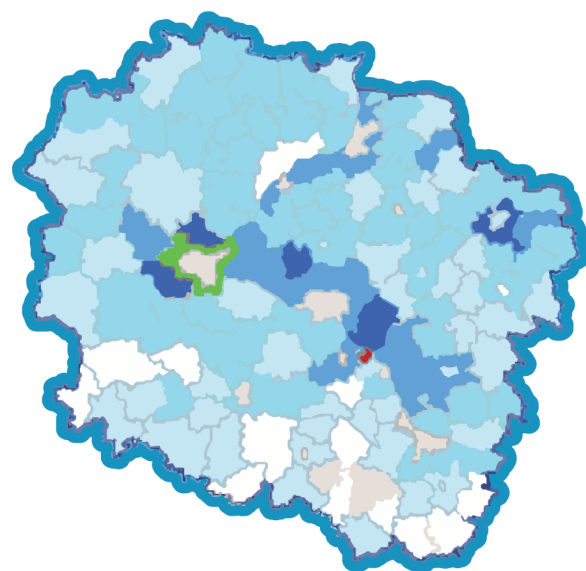
Bydgoszcz

Demografia					
Rok 2020	Ogółem	65 lat liczba	65 lat udział [%]	80 lat liczba	80 lat udział [%]
KUJAWSKO-POMORSKIE	2 061 942	377 472	18,3%	83 441	4,0%
Bydgoszcz	344 091	77 296	22,5%	18 652	5,4%
Rok 2030	Ogółem	65 lat liczba	65 lat udział [%]	80 lat liczba	80 lat udział [%]
KUJAWSKO-POMORSKIE	2 016 841	458 666	22,7%	114 331	5,7%
Bydgoszcz	324 648	85 509	26,34%	25 198	7,76%

Mapy: Województwo Kujawsko-Pomorskie 2020 i Województwo Kujawsko-Pomorskie 2030, osoby 65+

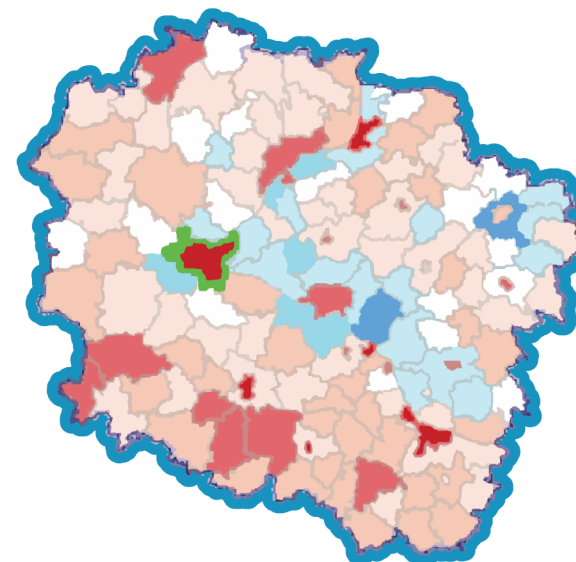

Województwo Kujawsko-Pomorskie 2020

- Granice województwa
- Granice gmin
- Miasto należące do UMP

2020 - Udział os. 65 lat i więcej [%]
- kujawsko-pomorskie

- <= 12,00
- 12,01 - 14,00
- 14,01 - 16,00
- 16,01 - 18,00
- 18,01 - 19,00 (śr. dla Polski 2020 = 18,60)
- 19,01 - 21,00
- 21,01 - 23,00 (śr. dla Polski 2030 = 22,67)
- 23,01 - 26,00
- => 26,01

Województwo Kujawsko-Pomorskie 2030

- Granice województwa
- Granice gmin
- Miasto należące do UMP

2030 - Udział os. 65 lat i więcej [%]
- kujawsko-pomorskie

- 12,01 - 14,00
- 16,01 - 18,00
- 18,01 - 19,00 (śr. dla Polski 2020 = 18,60)
- 19,01 - 21,00
- 21,01 - 23,00 (śr. dla Polski 2030 = 22,67)
- 23,01 - 26,00
- => 26,01

Bydgoszcz jest miastem, w którym, zgodnie z prognozą demograficzną GUS, postępować będą równocześnie procesy powolnego wyludnienia miasta i starzenia się mieszkańców.

W 2030 roku co czwarty mieszkaniec będzie osobą w wieku 65 lat i więcej. Wzrośnie również udział osób najstarszych w wieku 80 lat i starszych.

Kluczowe dokumenty strategiczne

Bydgoszcz analizuje sytuację osób starszych w szerokim kontekście zmian demograficznych w mieście, w regionie i w kraju. Wiąże także ten obszar z zagadnieniem równego traktowania i polityki antydyskryminacyjnej. W taki sposób kwestie senioralne podejmowane są również w strategicznych dokumentach miejskich – Bydgoszcz 2030 Strategia

rozwoju oraz w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych.

Ponadto w Bydgoszczy prowadzone są badania, których wyniki i formułowane rekomendacje wykorzystywane są w praktyce (Diagnoza Bydgoski Senior z 2021 roku). Rekomendacje te dotyczą szerokiego wachlarza zagadnień związanych m.in. z kulturą, sportem, aktywizacją, edukacją seniorów i otoczenia, prowadzeniem polityki informacyjnej, profilaktyką zdrowotną i zapewnieniem większej dostępności usług kulturalnych, codziennej pomocy, usług opiekuńczych i specjalistycznych, rozwijaniem wolontariatu seniorów i na rzecz seniorów, usuwaniem barier architektonicznych i rozwijaniem kompetencji pracowników różnych profesji w zakresie komunikacji z seniorami.

Wnioski z wywiadów

Wśród celów polityki na rzecz seniorów w Bydgoszczy wymienia się: dążenie do rozproszenia przestrzennego placówek, pobudzanie aktywności samych seniorów, również poprzez wdrożenie projektu wolontariatu senioralnego (wolontariatu seniorów na rzecz różnych środowisk). Celami są również walka z wykluczeniem cyfrowym i informacyjnym osób starszych, przeciwdziałanie samotności osób pozostających w domach, dokończenie inwestycji Bydgoskie Centrum Seniora, które ma być miejscem aktywności seniorów ...aktywnych” i NGO-sów. Miasto chce również zapewnić więcej godzin opieki wytchnieniowej opiekunom osób starszych. Działania wobec osób starszych są dostosowywane do ich

wieku, a nadrzędną ideą jest równe traktowanie. Miasto zauważa również potrzebę promowania wolontariatu wśród osób, które mogą po prostu spędzać czas z seniorami w ich domach. Miasto przykładą dużą wagę do partycypacji seniorów i pozyskiwania od nich informacji o ich potrzebach. Spostrzegane jest zubożenie seniorów na które miasto nie ma wpływu, a które bardzo negatywnie wpływa na standard życia.

Główne działania miasta to utrzymanie aktywności seniorów, udogodnienia w transporcie, inwestycje infrastrukturalne jak ławeczki w parkach i przy trasach komunikacyjnych. Bardzo ważna jest również walka z wykluczeniem cyfrowym.

Dobra praktyka: Zaangażowanie sektora prywatnego w Kartę Seniora 60+

Jedną z dobrych praktyk miasta jest sukces Bydgoskiej Karty Seniora 60+, w której biorą udział liczni partnerzy, również z sektora prywatnego udzielający zniżek. Szereg usług firm zależnych od miasta świadczona jest bezpłatnie.

Dobra praktyka: Zakupy na telefon

Z powodzeniem miasto realizuje również usługi „zakupy na telefon”.

Dzięki współpracy z sektorem pozarządowym seniorzy mogą zamówić codzienne zakupy. Rozliczenie za zakupy następuje na podstawie paragonu, natomiast sama usługa dostarczenia zakupów jest bezpłatna.

Obecne i przyszłe wyzwania

Wyzwaniem dla miasta jest realizacja założonych projektów przy znacznych ograniczeniach finansowych począwszy od roku 2022. Zasoby finansowe są również ograniczeniem dla procesów dezinstytucjonalizacji, niemniej jednak zmiany są już wprowadzane np. poprzez cykliczne zwiększanie usług środowiskowych (miasto organizuje konkursy na domy pobytu). Wyzwaniem jest także rosnąca liczba samotnych gospodarstw domowych seniorów. Młodsze pokolenie Bydgoszczan woli tworzyć niezależne gospodarstwa domowe w mieście lub opuszcza Bydgoszcz, co wpływa na duże osamotnienie seniorów.

The background features a stylized city skyline composed of several rectangular buildings of varying heights and widths. Each building is filled with a grid of small squares, representing windows. The buildings are rendered in a light blue color against a darker blue background. The skyline is positioned in the upper half of the image, with the text overlaid on it.

Opisy miast
Gdańsk

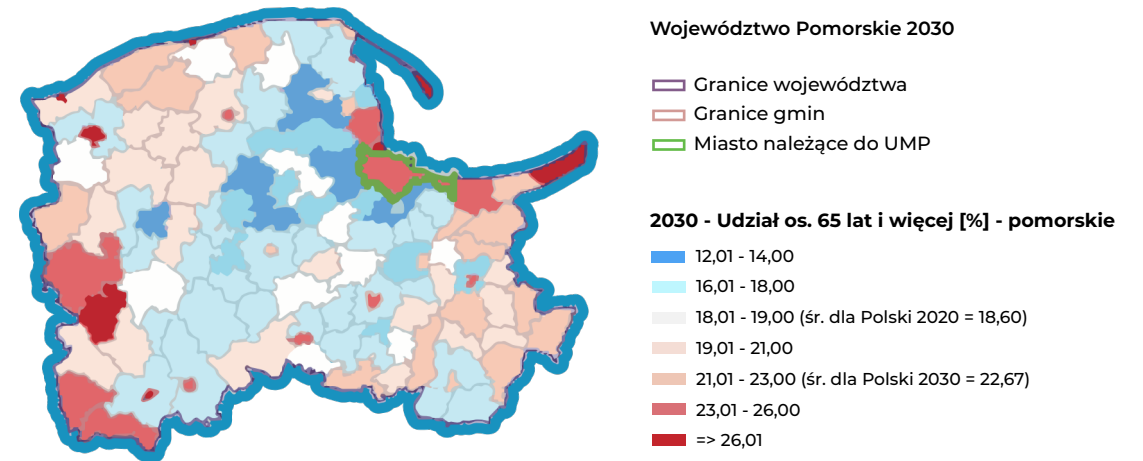
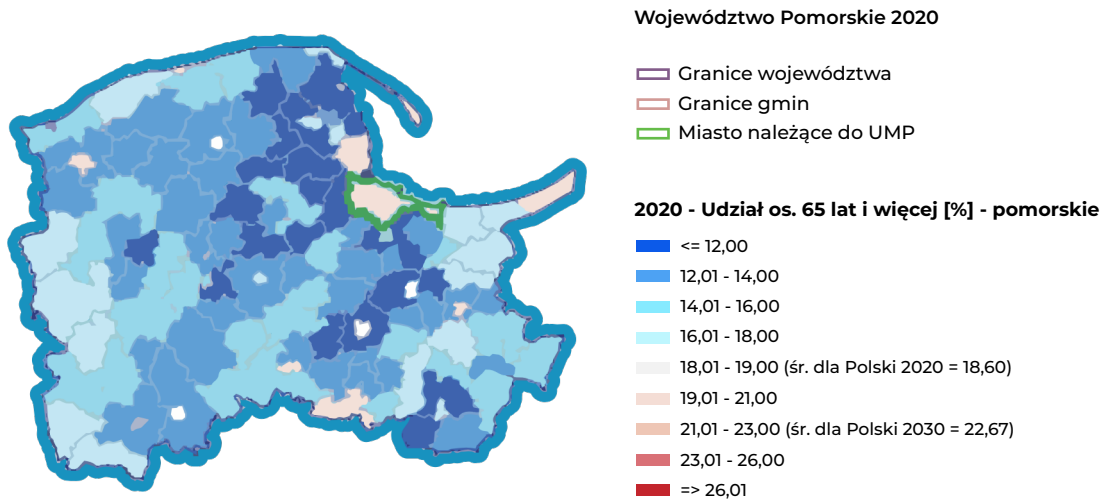

GDAŃSK

Demografia					
Rok 2020	Ogółem	65 lat liczba	65 lat udział [%]	80 lat liczba	80 lat udział [%]
POMORSKIE	2 346 671	408 896	17,4%	92 085	3,9%
Gdańsk	470 805	98 617	20,9%	24 311	5,2%
Rok 2030	Ogółem	65 lat liczba	65 lat udział [%]	80 lat liczba	80 lat udział [%]
POMORSKIE	2 376 092	500 702	21,1%	126 668	5,3%
Gdańsk	472 415	108 832	23,04%	33 351	7,10%

Mapy: Województwo Pomorskie 2020 i Województwo Pomorskie 2030, osoby 65+

GDAŃSK

Gdańsk w 2030 roku będzie miastem o podobnej liczbie ludności, co w roku 2020 z zauważalnymi procesami starzenia się mieszkańców. Zwiększy się nieznacznie liczba ludności, przy równoczesnym wzroście liczby osób w wieku 65 lat i więcej oraz najstarszych seniorów w wieku 80 lat i więcej.

Kluczowe dokumenty strategiczne

W gdańskiej Strategii 2030 Plus starzenie się ludności jest ujęte szeroko, jako cel zapewnienia rozwoju jednostce na różnych etapach jej życia.

Bardziej szczegółowo kwestia osób starszych adresowana jest w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 oraz w programach dedykowanych konkretnym kwestiom np. w Programie Bezpieczeństwa

Ekonomicznego i Wsparcia Osób Zadłużonych na lata 2016-2023.

W Gdańsku prowadzone są również diagnozy potrzeb osób starszych we współpracy ze środowiskiem akademickim. We wszystkich dokumentach mówi się o realizacji polityki senioralnej w sposób włączający, przy okazji każdej innej aktywności seniorów jako mieszkańców miasta.

Wnioski z wywiadów

Polityka senioralna realizowana jest na równi z innymi politykami z podstawowym podziałem na potrzeby codzienne (atrakcje) i szczególnie (opieka). Miasto podkreśla cel, którym jest stwarzanie możliwości rozwoju i dobrej jakości życia mieszkańców na różnych etapach życia.

Miasto postrzega starsze osoby samotne jako szczególnie narażone na wykluczenie społeczne.

Eksperti od polityki senioralnej spostrzegają również problem uzależnień od alkoholu i leków, wykluczenia informacyjnego osób starszych oraz ich zadłużenia.

Dlatego do seniorów kierowane są programy bezpieczeństwa ekonomicznego i wsparcia osób zadłużonych oraz rozmaite programy profilaktyczne.

Tematy wiodące gdańskiej polityki senioralnej to: przygotowanie do przejścia na emeryturę, aktywność zawodowa osób starszych, ograniczanie samotności, oddłużanie i edukacja w zakresie ekonomii, teleopieka, opieka wytchnieniowa, rozproszenie usług

w tkance miasta, dostarczenie informacji i pomocy każdemu potrzebującemu mieszkańcowi. Prowadzone są badania realizowane przez podmioty zewnętrzne. Celem tych badań jest diagnoza potrzeb osób starszych i jak najszersza ich partycypacja w projektowaniu oddziaływań. Realizowane w Gdańsku projekty muszą być interdyscyplinarne i przede wszystkim obejmują kwestie: bezpieczeństwa, zdrowia, kultury, edukacji, rynku pracy i sportu. Projekty poprzedzają pilotaże i następnie kierowane są do szerszej realizacji. Pomysły pochodzą od seniorów, od drobnych klubów – każdy pomysł jest rozważany.

GDAŃSK

Dobra praktyka: Przygotowanie do przejścia na emeryturę

Standardem w Gdańsku jest kierowanie akcji informacyjno-edukacyjnej do osób przed przejściem na emeryturę.

W ramach tej akcji realizowana jest także profilaktyka zdrowotna, w tym szeroki zakres badań diagnostycznych.

Miasto dba o odpowiednie przygotowanie osób do zmiany w postaci przejścia na emeryturę i stara się wyposażyć te osoby

we wszystkie konieczne informacje o możliwościach spędzania czasu w mieście. Równocześnie realizowane jest pośrednictwo pracy dla seniorów, którego celem jest jak najdłuższe utrzymanie aktywności seniorów i umożliwienie im dodatkowego zarobkowania.

Dobra praktyka: Teleopieka w oparciu o lokalne NGO-sy

Dobłą praktyką Gdańska jest projekt Teleopieka świadczony bezpłatnie również osobom samotnym, bez rodziny lub znajomych, którym mogłaby być przekazana informacja o zagrożeniu. Realizacja tego projektu opiera się na sieci NGO-sów funkcjonujących w mieście stanowiących dla osób samotnych sieć pierwszego kontaktu.

Obecne i przyszłe wyzwania

Wyzwaniem dla miasta jest wciąż zbyt mała interdyscyplinarność działań. Problem ten można powiązać z pojawiającym się wątkiem zbyt małego zaangażowania NGO-sów w projekty w okresie pandemii.

Podstawową trudnością są zbyt małe zasoby kadrowe (specjalistów pracujących z osobami starszymi) oraz trudność w pozyskaniu NGOS-ów do świadczenia usług w środowisku. Problem z dostępnością kadr pielęgniarskich i rehabilitantów wynika z niskich płac, a brak kadr stanowi hamulec dezinstytucjonalizacji. Miasto widzi realną trudność w zapewnieniu usług dla osób w podeszłym wieku w aktualnych warunkach kadrowo-płacowych. W Gdańsku spostrzegana jest również potrzeba poszerzenia oferty powiązanej z polityką wytchnieniową. Aktualnie realizowane są działania przewidziane prawem, tymczasem działań tych powinno być więcej i powinny być dostępne lokalnie w rozległej tkance miasta.

Kolejnym priorytetem jest możliwość realizowania projektów niezależnie od pomocy społecznej, gdyż konieczność wywiadu środowiskowego jest barierą dla wielu potencjalnych uczestników programu.

A stylized city skyline is depicted in the background, consisting of several rectangular buildings of varying heights. Each building is filled with a grid of small squares, representing windows. The buildings are rendered in a light blue color against a darker blue background. The skyline is positioned in the upper half of the image, with the text overlaid on it.

Opisy miast

Katowice

KATOWICE
dla odmiany

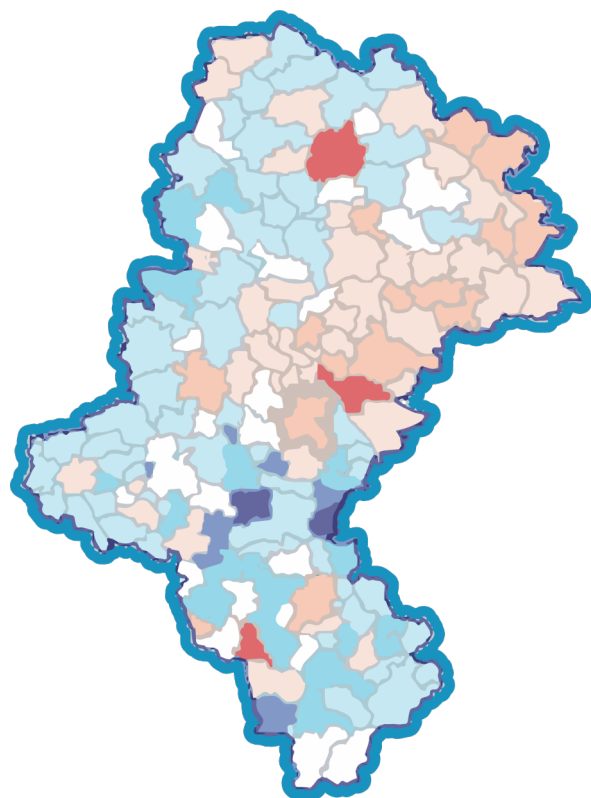
Demografia

Rok 2020	Ogółem	65 lat liczba	65 lat udział [%]	80 lat liczba	80 lat udział [%]
ŚLĄSKIE	4 492 330	887 763	19,8%	208 533	4,6%
Katowice	290 553	65 929	22,7%	17 220	5,9%
Rok 2030	Ogółem	65 lat liczba	65 lat udział [%]	80 lat liczba	80 lat udział [%]
ŚLĄSKIE	4 290 172	1 050 516	24,5%	268 732	6,3%
Katowice	263 423	70 038	26,59%	20 200	7,67%

KATOWICE
dla odmiany

Mapy: Województwo Śląskie 2020 i Województwo Śląskie 2030, osoby 65+

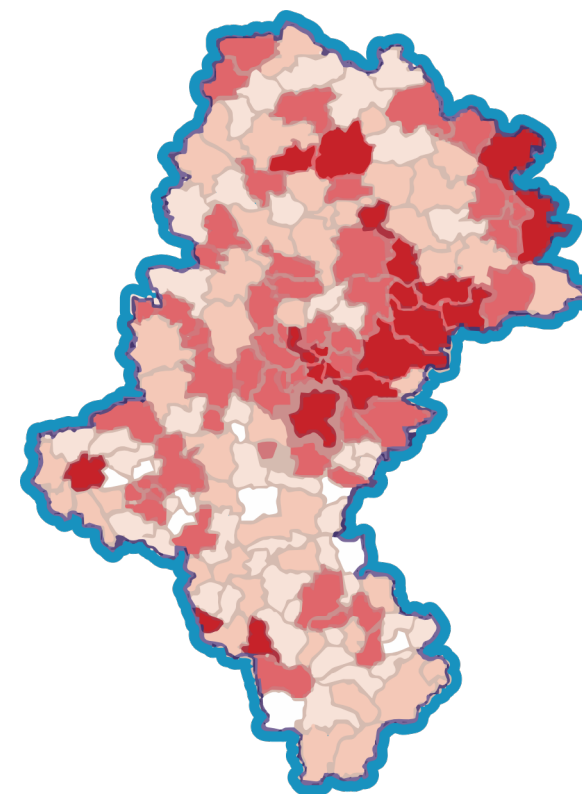

Województwo Śląskie 2020

- Granice województwa
- Granice gmin
- Miasto należące do UMP

2020 - Udział os. 65 lat i więcej [%] - śląskie

- <= 12,00
- 12,01 - 14,00
- 14,01 - 16,00
- 16,01 - 18,00
- 18,01 - 19,00 (śr. dla Polski 2020 = 18,60)
- 19,01 - 21,00
- 21,01 - 23,00 (śr. dla Polski 2030 = 22,67)
- 23,01 - 26,00
- => 26,01

Województwo Śląskie 2030

- Granice województwa
- Granice gmin
- Miasto należące do UMP

2030 - Udział os. 65 lat i więcej [%] - śląskie

- 16,01 - 18,00
- 18,01 - 19,00 (śr. dla Polski 2020 = 18,60)
- 19,01 - 21,00
- 21,01 - 23,00 (śr. dla Polski 2030 = 22,67)
- 23,01 - 26,00
- => 26,01

Proces starzenia się mieszkańców

Katowice będzie w najbliższych latach postępował dynamicznie.

W konsekwencji odsetek osób w wieku 65 lat i więcej wzrośnie z 23% w 2020 roku do 26,6% w 2030. Dynamicznie wzrośnie także liczba najstarszych mieszkańców w wieku 80 lat i więcej, którzy w 2030 roku będą stanowili już 7,73% ogółu mieszkańców.

Kluczowe dokumenty strategiczne

Zarówno w Strategii Rozwoju Miasta Katowice, jak i Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Katowice na lata 2016-2021 uwzględnione zostały kwestie osób starszych.

Wnioski z wywiadów

Priorytetem miasta w działaniach skierowanych do osób starszych jest

utrzymanie ich aktywności oraz dalsza aktywizacja. W ramach szerokiej oferty skierowanej do starszych są zarówno działania wspierające np. srebrny telefon, srebrna książka, srebrne Katowice, złota rączka, jak i działania podtrzymujące aktywność. Do takich działań należą Katowicki Dzień Seniora (coroczna impreza na rynku miasta, uczestniczy około 800-1000 osób) bezpłatne bilety dla seniorów do NOSPRu (Narodowa Orkiestra Symfoniczna Polskiego Radia w Katowicach), bezpłatne badania profilaktyczne, ale także program w telewizji TVS – bieżące informacje oraz np. porady działkowca.

Działania kierowane do osób starszych koordynuje Wydział Polityki Społecznej powstały w 2008 r. Wydział chce

pokazywać, że starość nie należy postrzegać w kategorii problemu. Starość może być aktywna i zdrowa. Ale kluczem do prowadzenia efektywnej polityki senioralnej jest współpraca z organizacjami pozarządowymi oraz aktywność samych seniorów w zgłaszaniu pomysłów. Wydział jest pierwszą linią kontaktu i łącznikiem pomiędzy seniorami i organizacjami pozarządowymi. Wydział Polityki Społecznej zajmuje się nie tylko techniczną stroną realizacji projektów ukierunkowanych na seniorów (budżetowaniem, tworzeniem regulaminu, rozpisywaniem konkursu na wykonawcę), lecz także prowadzony jest monitoring i ewaluacja działania. Pomysły na działania, projekty i programy miasto czerpie od Rady Seniorów oraz seniorów-liderów.

W Urzędzie Miasta Katowice działa Pełnomocnik Prezydenta ds. Seniorów. Funkcjonuje także Rada Seniorów Miasta Katowice.

Celem działań prowadzonych w ramach miejskiej polityki społecznej jest dotarcie do jak najszerszej grupy mieszkańców. W celu upowszechniania informacji o działaniach ukierunkowanych na seniorów miasto współpracuje z parafiami, przychodniami, organizacjami pozarządowymi. W miejscach, które osoby starsze odwiedzają najczęściej są umieszczane ulotki o np. złotej rączce, kopercie życia.

Ale także dotarcie do szerokiego grona odbiorców umożliwia współpraca z organizacjami rządowymi, które włączają się w upowszechnianie informacji.

Polityka senioralna często zazębia się z działaniami podejmowanymi w ramach innych polityk i tak np. w Katowicach funkcjonuje Powiatowa Rada ds. osób Niepełnosprawnych, która opiniuje każdą nową miejską inwestycję pod kątem ewentualnych barier architektonicznych.

Miasto chciałoby poszerzyć sieć klubów seniora w dzielnicach tak, aby być jak najbliżej miejsca zamieszkania osób starszych. A także propagować Popołudniowe Kluby Seniora, czyli miejsca, gdzie każdy senior, bez zapisywania się, przechodząc ulicą może wejść i korzystać z oferty. Na terenie Katowic działa 48 klubów seniora. Miasto nie ingeruje w działalność klubów, to sami seniorzy decydują o aktywnościach w ramach

klubów. Miasto wspiera także nieformalne koła, grupy seniorów, które się zawiązują. Miasto złożyło w sierpniu 2021 r. wniosek do WHO o przyjęcie w poczet miast przyjaznych seniorom.

Dobra praktyka: Opieka wytchnieniowa

Wsparcie opiekunów osób starszych poprzez zapewnienie wsparcia seniorowi. Opieka jest świadczona w miejscu zamieszkania osoby wymagającej opieki, a opiekun może wskazać osobę, która będzie świadczyła usługę opieki wytchnieniowej. Drugą formą (w wymiarze 240 godzin rocznie) jest świadczenie dziennego wsparcia w samodzielnym funkcjonowaniu w miejscu zamieszkania osoby mającej trudności w wykonywaniu czynności

dnia codziennego.

Dobra praktyka: Sklep socjalny

Zainteresowaniem mieszkańców cieszy się sklep socjalny, gdzie pełnowartościowe towary można nabyć poniżej cen rynkowych (także o około 50% taniej w porównaniu z innymi sklepami). W ofercie sklepu są nie tylko produkty spożywcze, ale także środki higieny osobistej i chemii domowej. Seniorzy mogą korzystać z dodatkowej usługi jaką jest dowóz zakupów do miejsca zamieszkania.

Obecne i przyszłe wyzwania

Wyzwaniem są migracje osób młodych i zmiana modelu rodziny, a co za tym idzie, osamotnienie osób starszych. Działania miasta m.in. kluby seniora

mają być remedium na samotność seniorów. Jednak w przypadku osób mających trudności w codziennym funkcjonowaniu pojawia się kwestia zapewnienia opieki.

Wyzwaniem będzie utrzymanie pomocy i działań w zakresie polityki społecznej przy zmniejszonych (Polski Ład) wpływach do budżetu miasta. Miasto może się pochwalić świetnym układem komunikacyjnym i zmniejszeniem korków, ale nadal wzrasta "obwarzanek" Katowic (odpływ podatków do gmin ościennych przy jednoczesnym niezmnieszeniu się liczby osób korzystających z miejskiej infrastruktury).

A stylized city skyline background consisting of several rounded rectangular buildings of varying heights, each filled with a grid of small squares. The buildings are rendered in a lighter shade of blue against the solid blue background.

Opisy miast

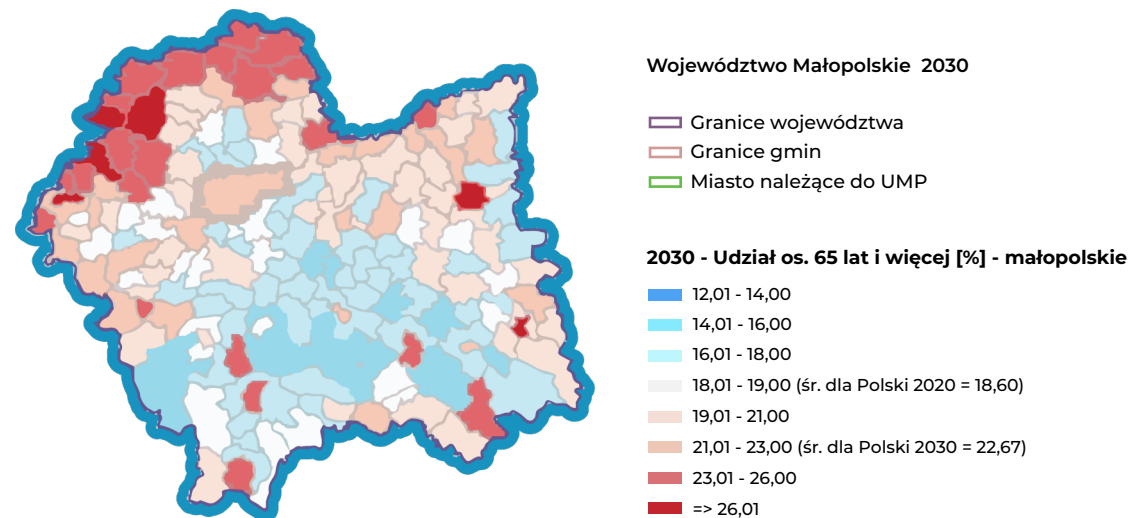
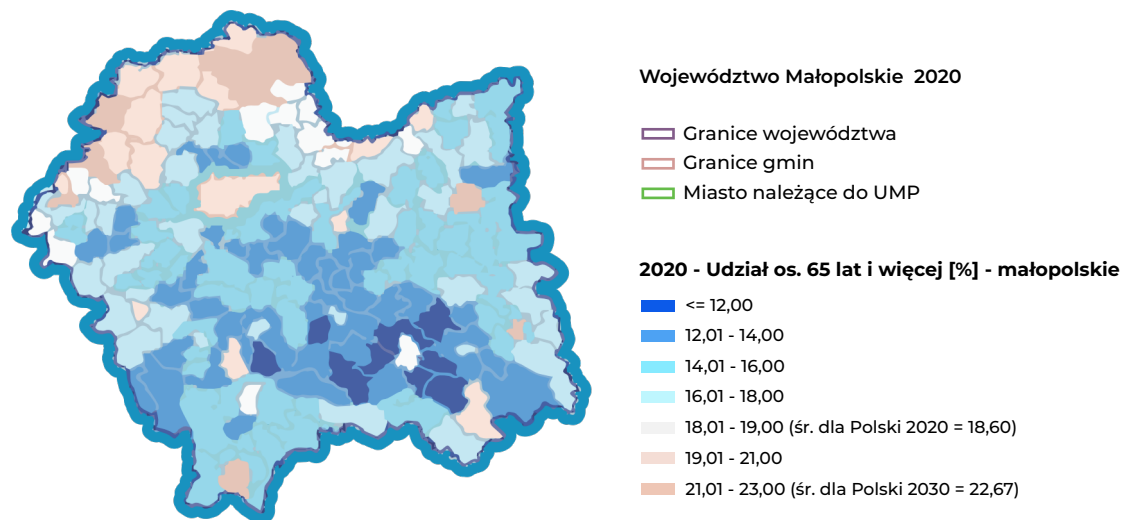
Kraków

Demografia					
Rok 2020	Ogółem	65 lat liczba	65 lat udział [%]	80 lat liczba	80 lat udział [%]
MAŁOPOLSKIE	3 410 441	592 823	17,4%	151 415	4,4%
Kraków	779 966	158 470	20,3%	41 303	5,3%
Rok 2030	Ogółem	65 lat liczba	65 lat udział [%]	80 lat liczba	80 lat udział [%]
MAŁOPOLSKIE	3 444 580	722 608	21,0%	185 288	5,4%
Kraków	779 104	176 483	22,65%	53 624	6,88%

Mapy: Województwo Małopolskie 2020 i Województwo Małopolskie 2030, osoby 65+

Kraków m.in. ze względu na liczną zbiorowość studentów jest stosunkowo młody demograficznie na tle innych analizowanych miast. Niemniej jednak ponad jedna piąta mieszkańców to osoby w wieku 65 lat i więcej. Dynamiczny wzrost (bo prawie o 30%) nastąpi w najstarszej grupie wieku. Osoby w wieku 80 lat i więcej stanowią w 2030 roku będą stanowią prawie 7% mieszkańców Krakowa.

Kluczowe dokumenty strategiczne

Strategia Rozwoju Krakowa Tu chcę żyć. Kraków 2030 zawiera cele m.in. w zakresie zdrowego starzenia się realizując ideę przygotowania do starości. Strategia miasta obejmuje nie tylko działania na rzecz integracji międzypokoleniowej, lecz także zawiera politykę migracyjną (od 2016 roku działa program Otwarty Kraków).

W 2015 roku został uchwalony Gminny Program Aktywności i Integracji Osób Starszych PASIOS na lata 2015-2030, którego adresatami byli mieszkańcy w wieku 60 lat i więcej. W 2021 r. Rada Miasta Krakowa podjęła uchwałę w sprawie wprowadzenia i realizacji Programu Aktywności Społecznej i Integracji Osób Starszych na lata 2021-2025. Dokument zawiera szeroką diagnozę sytuacji demograficznej Krakowa oraz cele, zadania i działania kierowane do starszych mieszkańców.

Wnioski z wywiadów

Kraków jest miastem różnorodnych, wielokierunkowych działań. W mieście został powołany Pełnomocnik Prezydenta Miasta Krakowa ds. Polityki Senioralnej. Zwiększone zainteresowanie sprawami seniorów jest od 2014-2016 roku, kiedy to utworzono stanowisko

Pełnomocnika ds. Polityki Senioralnej i Referat ds. Seniorów.

Polityka senioralna w dokumentach strategicznych ujęta jest horyzontalnie, a nie sektorowo („silosowo”) i można wyodrębnić dwa główne nurty polityki senioralnej: działania na rzecz utrzymania w dobrostanie osób starszych, włączanie osób starszych, które są poza systemem, w życie społeczne. Polityka w Krakowie oparta jest na wynikach badań prowadzonych wśród mieszkańców oraz na pomysłach zgłaszanych do różnych instytucji miejskich, a także Rady Krakowskich Seniorów.

Kluczem do sukcesu działań Krakowa na rzecz osób starszych jest stworzenie szerokiej koalicji podmiotów działających w sferze polityki senioralnej.

Włączanie w działania organizacji pozarządowych, które często są realizatorami pomysłów. Powstają także organizacje tworzone przez seniorów. Działania na rzecz osób starszych prowadzą także takie instytucje jak np. Uniwersytet Jagielloński (m.in. prowadzi telefon dla seniora). Miasto Kraków poprzez współpracę z takimi podmiotami i na bazie ich doświadczeń także buduje programy i projektuje działania.

Problemem jest zapewnienie usług opiekuńczych dla osób posiadających średnie dochody. Tych osób nie stać na zakup usług opiekuńczych, aby w pełni zaspokajających potrzeby osoby starszej, a z drugiej strony nie kwalifikują się do nieodpłatnych usług opiekuńczych w ramach pomocy społecznej.

Polityka państwa na szczeblu krajowym raczej koncentruje się na opiece a nie aktywizacji, podczas gdy znaczna część seniorów chce być aktywna i angażuje się w różnego rodzaju działania. Problematiczny jest brak środków na telemedycynę, teleopiekę, które mogą zapewnić dłuższą samodzielność osoby starszej i umożliwić jej samodzielne zamieszkiwanie.

Ważne jest także budowanie pozytywnego wizerunku osób starszych. W tym celu w telewizji krakowskiej jest program „Pogodna jesień seniora”, a także felietony Pełnomocnika ds. Polityki Senioralnej na portalu krakow.pl.

Dobra praktyka: Rada ds. Równego Traktowania

W Krakowie od 2019 roku funkcjonuje Rada ds. równego traktowania, w której orbicie zainteresowań jest także kwestia ageizmu, czyli dyskryminacji ze względu na wiek.

Dobra praktyka: Centra Aktywności Seniorów

W celu wydłużenia aktywności osób starszych i ich aktywizacji utworzono sieć Centrów Aktywności Seniorów.

Obecnie funkcjonuje 46 takich centrów, a docelowo mają działać 64. W 2020 roku około 5 tys. seniorów skorzystało z oferty CAS-ów. Centra nie tylko przeciwdziałają osamotnieniu osób starszych, lecz także poprzez prowadzone kursy i warsztaty umożliwią zdobycie nowych umiejętności i realizację swoich zainteresowań. Prowadzone są kursy

językowe, informatyczne, fotograficzne, spotkania z literaturą, treningi pamięci, nauka szybkiego zapamiętywania, zajęcia sportowe, wycieczki itp.

Centra nie podlegają rejonizacji i można korzystać z usług dowolnego centrum, a nie tylko tego najbliższego miejsca zamieszkania. Idea jest taka, aby centra były jak najbliższe osoby starszej i w tym celu otwieranych jest w każdej dzielnicy kilka takich miejsc

Obecne i przyszłe wyzwania

Najważniejszym wyzwaniem dla miasta jest zachowanie samodzielności i wydłużanie aktywności osób starszych (profilaktyka zdrowotna, odpowiedzialność za siebie). Ale także przeciwdziałanie „wypychaniu” osób starszych z rynku pracy i działania na rzecz zależenia pracy osobom starszym. W Krakowie funkcjonuje także Rada ds.

równego traktowania, w której orbicie zainteresowań jest także kwestia ageizmu.

Wyzwania związane z procesem dezinstytucjonalizacji, w sytuacji zachodzących zmian demograficznych. Duża konkurencyjność rynku niemieckiego sprawia, że brak jest osób do pracy. Identyfikacja wyzwań i działania miasta są budowane także na podstawie barometru miejskiego (badanie potrzeb mieszkańców) i plany na przyszłość wynikają z analizy tych badań.

The background features a stylized city skyline composed of several rectangular buildings of varying heights, each filled with a grid of small squares. The buildings are rendered in a light blue color against a darker blue background. The text is centered over the middle of the skyline.

Opisy miast

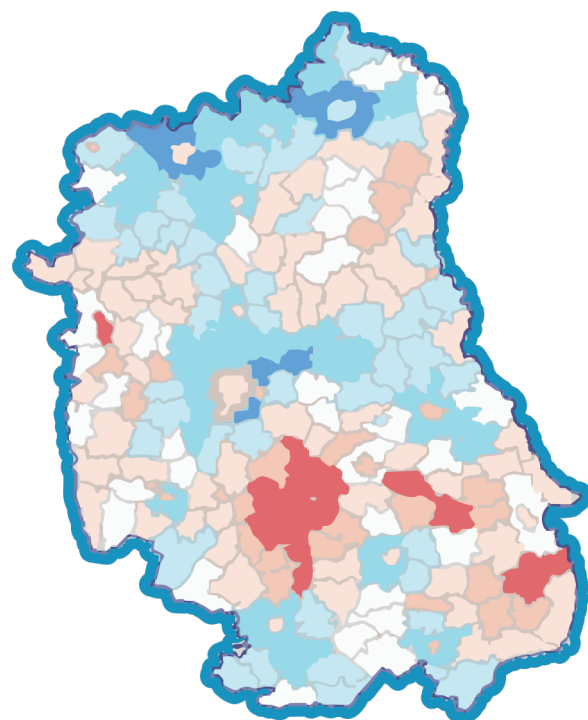
Lublin

Demografia					
Rok 2020	Ogółem	65 lat liczba	65 lat udział [%]	80 lat liczba	80 lat udział [%]
LUBELSKIE	2 095 258	399 925	19,1%	98 708	4,7%
Lublin	338 586	70 268	20,8%	16 797	5,0%
Rok 2030	Ogółem	65 lat liczba	65 lat udział [%]	80 lat liczba	80 lat udział [%]
LUBELSKIE	2 014 279	470 036	23,3%	119 600	5,9%
Lublin	322 618	79 525	24,65%	23 096	7,16%

Mapy: Województwo Lubelskie 2020 i Województwo Lubelskie 2030, osoby 65+

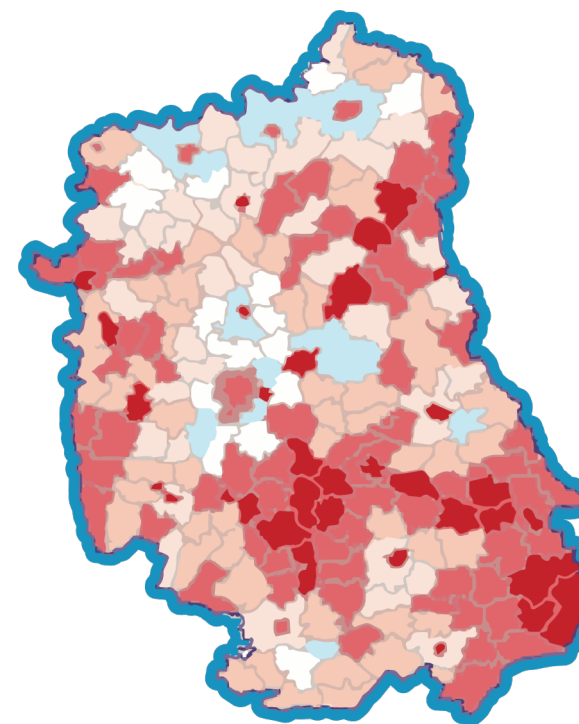

Województwo Lubelskie 2020

- Granice województwa
- Granice gmin
- Miasto należące do UMP

2020 - Udział os. 65 lat i więcej [%] - lubelskie

- 12,01 - 14,00
- 14,01 - 16,00
- 16,01 - 18,00
- 18,01 - 19,00 (śr. dla Polski 2020 = 18,60)
- 19,01 - 21,00
- 21,01 - 23,00 (śr. dla Polski 2030 = 22,67)
- 23,01 - 26,00
- => 26,01

Województwo Lubelskie 2030

- Granice województwa
- Granice gmin
- Miasto należące do UMP

2030 - Udział os. 65 lat i więcej [%] - lubelskie

- 14,01 - 16,00
- 16,01 - 18,00
- 18,01 - 19,00 (śr. dla Polski 2020 = 18,60)
- 19,01 - 21,00
- 21,01 - 23,00 (śr. dla Polski 2030 = 22,67)
- 23,01 - 26,00
- => 26,01

W perspektywie 2030 r. zmiany demograficzne w województwie lubelskim pogłębią już istniejący problem, aktualnie obserwowany w wybranych gminach i obejmą większość województwa.

Prognozuje się, że udział osób w wieku 65 lat i wyższym w samym mieście Lublin wzrośnie w najbliższych latach o prawie 5 punktów proc., przy jednoczesnym spadku populacji stolicy województwa.

Kluczowe dokumenty strategiczne

Podstawowym dokumentem strategicznym miasta jest przyjęta niedawno Strategia Lublin 2030. Polityka senioralna została tam objęta obszernie i całościowo, a sam dokument opracowany w sposób bardzo partycypacyjny. Inne dokumenty

programowe dotyczące polityki senioralnej i zawierające wytyczne do działań na rzecz osób starszych to: Program Wsparcia i Aktywizacji Społecznej Seniorów 2021-2025, Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Lublin 2021-2030, Program – Zdrowie dla Lublina na lata 2021 -2025.

Wnioski z wywiadów

Prowadzona w Lublinie polityka społeczna, w tym senioralna, jest mocno nastawiona na włączanie mieszkańców i działania oddolne. Partycypacja stanowi istotny element opracowywania dokumentów strategicznych, a także ich implementacji.

Działania dla seniorów prowadzone w czasie pandemii pozwoliły

zaobserwować, że skuteczne są przede wszystkim działania celowane, realizowane w małych grupach (nie masowe). Mogą to być też działania w dzielnicach, gdzie przyczyniają się potencjalnie do tworzenia kapitału społecznego.

Dezynstytucjonalizacja jest pojęciem znanym w Lublinie nie tylko w teorii, ale jest też praktycznie realizowana. Uznana jest ona za lepszą, korzystniejszą dla seniorów, a dodatkowo tańszą dla miasta.

Za czynniki sukcesu polityki senioralnej w Lublinie uznano istnienie jasnego przywództwa działań na rzecz osób starszych oraz uważność na potrzeby seniorów.

Dobra praktyka: Lubelska Karta Seniora

W Lublinie realizowany jest program „Lubelska Karta Seniora”. Jest to karta upoważniająca do zniżek w ok. 160 punktach w Lublinie: przedsiębiorstwach oraz podmiotach zależnych od miasta (np. baseny, teatry). Karta ma wymiar lokalny i nie jest powiązana z ogólnopolską kartą seniora. Pomysł stworzenia Lubelskiej Karty Seniora powstał na skutek organizacji konkursu „Miasto przyjazne seniorom”. Do konkursu zgłosiło się wiele przedsiębiorstw i instytucji oferujących usługi i produkty przyjazne seniorom. Zostały one zaproszone do dalszej współpracy w ramach Karty Seniora.

Proces zawierania współpracy z przedsiębiorstwami realizowany był przez Wydział ds. Osób Niepełnosprawnych oraz Wydział ds. Inicjatyw i Programów Społecznych, przy istotnym wsparciu wydziału zajmującego się inwestycjami, który odpowiedzialny był za relacje z przedsiębiorstwami. Jako czynniki sukcesu tego przedsięwzięcia zidentyfikowano: zaangażowanie zespołu wdrażającego, determinację oraz lokalny charakter podmiotów współpracujących.

Dobra praktyka: seria działań na małą skalę

W trakcie wywiadów wskazano na sukces drobnych działań, prowadzonych na małą skalę. Należą do nich: opaski życia (ok. 700 osób objętych programem), program dowożenia obiadów dla seniorów (ponad 400 osób), wycieczki tematyczne w obrębie miasta (program realizowany wspólnie z PTTK), lekcje pszczelarstwa, lekcje botaniki i in. Pomysłodawcą tych wydarzeń jest Wydział IPS Urzędu Miasta, ich tematyka wynika z rozmów i spotkań pracowników z seniorami.

Proces realizowany jest przez wydział, we współpracy z partnerami, których uda się pozyskać do tych pomysłów (bez wynagrodzenia). Podstawą sukcesu takich działań

jest uważność na potrzeby seniorów i słuchanie ich opinii.

Obecne i przyszłe wyzwania

Przyszłe wyzwania dotyczyć będą potrzeby dezinstytucjonalizacji opieki nad osobami starszymi, a zwłaszcza powiązania jej z depopulacją miasta. Do zadań, które postrzegane są jako dalsze wyzwania miasta w zakresie polityki senioralnej, należą m.in.: rozproszenie miejsc oferujących usługi dla seniorów (miejsce spotkań na każdym osiedlu), organizacja wolontariatu senioralnego (dla seniorów i przez seniorów), utworzenie Centrum Aktywności Osób Starszych (dostarczające wszystkich usług w sposób kompleksowy). Wskazano na rozwój możliwości Klubów Seniora: obecnie w Lublinie działa

ok. 20 klubów. Cieszą się one jednak dużo większym, w stosunku do możliwości realizacji, zainteresowaniem.

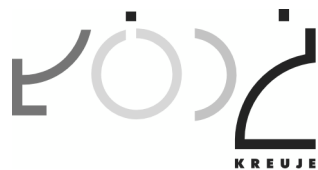
A stylized, light blue city skyline is visible in the background, consisting of several rectangular buildings of varying heights, each with a grid of small squares representing windows. The buildings are rendered in a minimalist, line-art style.

Opisy miast

Łódź

Demografia					
Rok 2020	Ogółem	65 lat liczba	65 lat udział [%]	80 lat liczba	80 lat udział [%]
ŁÓDZKIE	2 437 970	503 976	20,7%	115 872	4,8%
Łódź	672 185	164 879	24,5%	38 792	5,8%
Rok 2030	Ogółem	65 lat liczba	65 lat udział [%]	80 lat liczba	80 lat udział [%]
ŁÓDZKIE	2 337 112	571 676	24,5%	150 732	6,4%
Łódź	620 704	173 571	27,96%	51 532	8,3%

Mapy: Województwo Łódzkie 2020 i Województwo Łódzkie 2030, osoby 65+

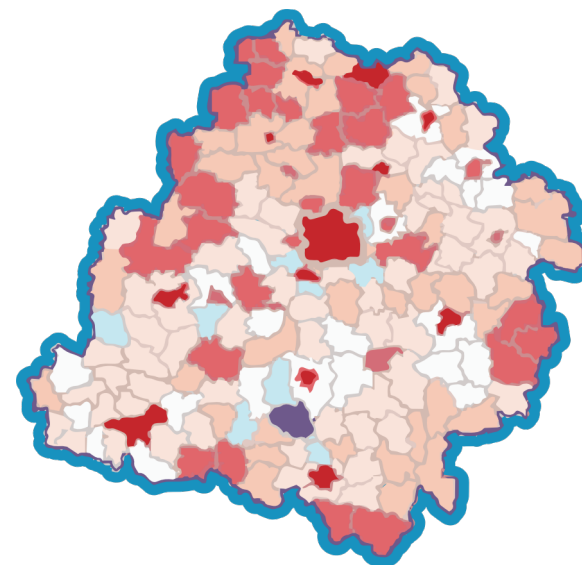

Województwo Łódzkie 2020

- Granice województwa
- Granice gmin
- Miasto należące do UMP

2020 - Udział os. 65 lat i więcej [%] - łódzkie

- ≤ 12,00
- 12,01 - 14,00
- 14,01 - 16,00
- 16,01 - 18,00
- 18,01 - 19,00 (śr. dla Polski 2020 = 18,60)
- 19,01 - 21,00
- 21,01 - 23,00 (śr. dla Polski 2030 = 22,67)
- 23,01 - 26,00

Województwo Łódzkie 2030

- Granice województwa
- Granice gmin
- Miasto należące do UMP

2030 - Udział os. 65 lat i więcej [%] - łódzkie

- ≤ 12,00
- 16,01 - 18,00
- 18,01 - 19,00 (śr. dla Polski 2020 = 18,60)
- 19,01 - 21,00
- 21,01 - 23,00 (śr. dla Polski 2030 = 22,67)
- 23,01 - 26,00
- ⇒ 26,01

Zgodnie z prognozą demograficzną GUS Łódź będzie się nadal wyludniać i spadkowi liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym będzie towarzyszył wzrost liczby osób w wieku 65 lat i więcej oraz osób najstarszych tj. w wieku 80 lat i więcej. Przy czym Łódź jest miastem silnie sfeminizowanym, a w starszych grupach wieku szczególnie silne obserwowane jest zjawisko feminizacji.

Kluczowe dokumenty strategiczne

Dokumentami na poziomie wojewódzkim są: Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030, a jej integralną częścią jest Wojewódzka strategia w zakresie polityki społecznej 2030. W dokumencie tym wymieniono trzy największe wyzwania dla województwa w ciągu najbliższych

10 lat. Jednym z nich jest „przeciwdziałanie depopulacji i starzeniu się społeczeństwa”.

Strategia Zintegrowanego Rozwoju Łodzi 2020+, w której jedno z najważniejszych wyzwań stanowi „odwrócenie niekorzystnych trendów demograficznych”, jest jednym z kluczowych dokumentów strategicznych wskazujących na kwestie istotne dla miasta Łodzi oraz wyznaczających kierunki działań samorządu. Z punktu widzenia spraw osób starszych, należy wymienić uchwałę Rady Miejskiej w sprawie przyjęcia Polityki Społecznej 2020+ dla Miasta Łodzi - Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych, gdzie istotną część dokumentu jest poświęcona zagadnieniom zmian demograficznych

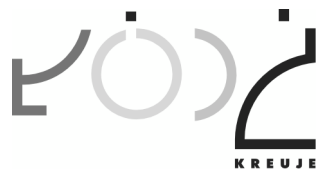
zachodzących w Łodzi oraz ich konsekwencjom.

Wnioski z wywiadów

Łódź jest miastem, które, jako pierwsze wielkie miasto, doświadczyło szybkiego starzenia się populacji i ze względu na swoją specyfikę (znaczna feminizacja mieszkańców, trudne warunki pracy ludności, a w konsekwencji gorszy stan zdrowia i krótsze niż w innych wielkich miastach oczekiwane trwanie życia) sprawia, że znaczna część działań skierowanych do osób starszych jest ukierunkowana zarówno na kwestie zdrowia (profilaktyka), jak i na samodzielność (aktywizacja). Działania kierowane są nie tylko do osób starszych, lecz także osób na przedpolu starości w ramach działań na rzecz przygotowania do ostatniej fazy życia.

Celem jest przeciwdziałanie konieczności korzystania z pomocy innych w codziennym funkcjonowaniu (usługi opiekuńcze). Działania na rzecz aktywności osób starszych są wpisane w strategię zdrowia miasta (Program Aktywizacja 60+).

Na terenie miasta prowadzonych było wiele działań kierowanych do osób starszych, ale brak było całościowej informacji o tych działaniach. W związku z tym zebrano wszystkie informacje o tym, co się dzieje, usystematyzowano i udostępniono w postaci informatora. Na przykład podczas Łódzkich Senioraliów (wykłady, spotkania wycieczki) trwających dwa tygodnie rozdawany jest informator.

Łódź korzysta też z doświadczeń innych miast oraz innych podmiotów np. organizacji pozarządowych. Ale identyfikacja potrzeb i pomysły na działania są wynikiem najczęściej: bezpośredniego kontaktu z seniorami w Centrach Zdrowego i Aktywnego Seniora, z NGO-sami działającymi na rzecz seniorów, z Miejską Radą Seniorów, Rzecznikiem ds. Seniorów, a także wnioskami z ankiet ewaluacyjnych przeprowadzonych po wydarzeniach.

Dobra praktyka: Senioralia

Senioralia składają się z około 500 wydarzeń i współtworzy je 120-130 partnerów (organizacje pozarządowe, firmy, uczelnie itp.). Wydarzenia, w których można uczestniczyć obejmują obszar edukacji, kultury, sportu

i rekreacji, zdrowia. W ramach Senioraliów świadczone są także porady. Informacja o wydarzeniach jest upowszechniana m.in. poprzez Centra Zdrowego i Aktywnego Seniora działające na terenie Łodzi.

Dobra praktyka: Łódź Miasto Teleopieki

W ramach projektu opieką zostało objęte 2 tys. osób przez dwa lata, którym umożliwiono dalsze zamieszkiwanie w dotychczasowym środowisku dzięki zapewnieniu bezpieczeństwa w mieszkaniu/domu w sytuacji problemów zdrowotnych, nagłych wypadków np. upadku. Miasto chciałoby kontynuować te działania i wdrożyć na stałe to rozwiązanie ze względu na rosnące zapotrzebowanie na tego typu usługi wśród Łódzian. Po zakończeniu

finansowania unijnego przez pół roku finansowano program ze środków miejskich jednocześnie poszukując finansowania, ale nie udało się go znaleźć.

Obecne i przyszłe wyzwania

Wyzwaniem jest mieszkalnictwo. Seniorzy mieszkają w dużych mieszkaniach, nieprzystosowanych do zmieniających się wraz z wiekiem możliwości motorycznych, bez windy i jeśli chcą się zamienić to nie tylko kwestie finansowe oraz logistyczne są istotne, ale także kwestie własności. Trudności w aktywizacji osób, które całe życie nie były aktywne, a szczególnie trudności z aktywizacją mężczyzn. Około 80% uczestników działań na rzecz osób starszych to kobiety. Wyzwaniem jest wzrost

zapotrzebowania na usługi opiekuńcze, zwiększenie się liczby osób bezdzietnych, brak opieki rodzinnej. Dlatego też miasto stawia na profilaktykę, która pozwala na utrzymanie dobrego zdrowia i dalsze zamieszkiwanie w dotychczasowym miejscu. W kolejnych latach miasto zamierza kontynuować działania na rzecz jak najdłuższej samodzielności osoby starszej i przeciwdziałać niesamodzielności także w młodszych grupach wieku. Zarówno w przypadku seniorów, jak i osób w młodszych grupach wieku profilaktyka zdrowotna jest podstawą działań.

A stylized city skyline is visible in the background, rendered in a light blue color against a darker blue background. The buildings are represented by simple outlines with small squares indicating windows. The skyline includes several tall buildings of varying heights and widths, some with rounded tops, and some shorter, wider buildings. The overall style is minimalist and modern.

Opisy miast

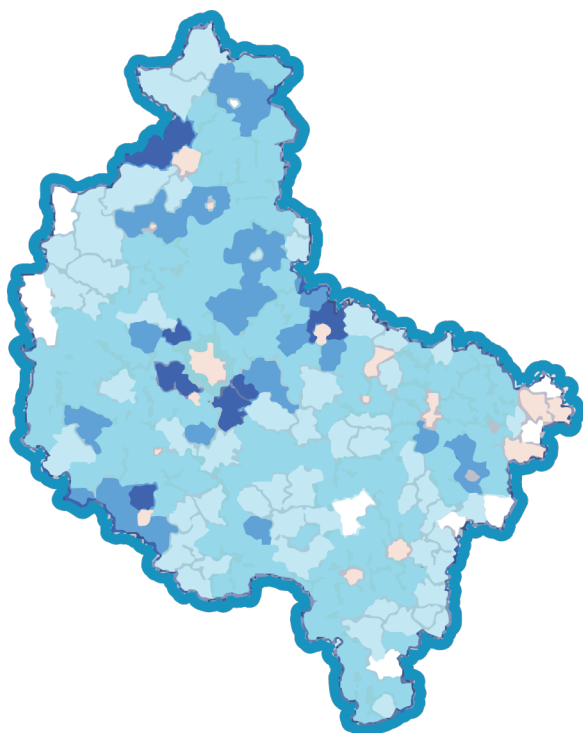
Poznań

POZnań*

Demografia					
Rok 2020	Ogółem	65 lat liczba	65 lat udział [%]	80 lat liczba	80 lat udział [%]
WIELKOPOLSKIE	3 496 450	604 035	17,3%	128 973	3,7%
Poznań	532 048	114 733	21,6%	28 506	5,4%
Rok 2030	Ogółem	65 lat liczba	65 lat udział [%]	80 lat liczba	80 lat udział [%]
WIELKOPOLSKIE	3 504 258	738 954	21,1%	184 567	5,3%
Poznań	503 768	121 934	24,20%	38 112	7,56%

POZnań*

Mapy: Województwo Wielkopolskie 2020 i Województwo Wielkopolskie 2030, osoby 65+

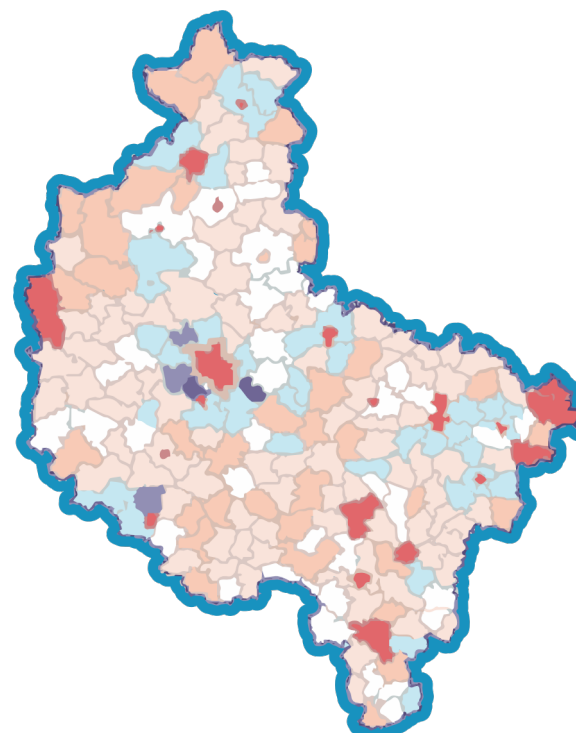

Województwo Wielkopolskie 2020

- Granice województwa
- Granice gmin
- Miasto należące do UMP

2020 - Udział os. 65 lat i więcej [%] - wielkopolskie

- <= 12,00
- 12,01 - 14,00
- 14,01 - 16,00
- 16,01 - 18,00
- 18,01 - 19,00 (śr. dla Polski 2020 = 18,60)
- 19,01 - 21,00
- 21,01 - 23,00 (śr. dla Polski 2030 = 22,67)

Województwo Wielkopolskie 2030

- Granice województwa
- Granice gmin
- Miasto należące do UMP

2030 - Udział os. 65 lat i więcej [%] - wielkopolskie

- <= 12,00
- 12,01 - 14,00
- 14,01 - 16,00
- 16,01 - 18,00
- 18,01 - 19,00 (śr. dla Polski 2020 = 18,60)
- 19,01 - 21,00
- 21,01 - 23,00 (śr. dla Polski 2030 = 22,67)
- 23,01 - 26,00
- => 26,01

POZnań*

W 2030 roku co czwarty mieszkaniec Poznania będzie w grupie wieku 65 lat i więcej. Dynamicznie wzrośnie także udział najstarszych seniorów tj. osób w wieku 80 lat i więcej. W 2030 roku najstarsi mieszkańcy będą stanowili 7,6% ogółu mieszkańców.

Kluczowe dokumenty strategiczne

W latach 2017-2021 działania na rzecz osób starszych wynikały między innymi z przyjętej Polityki Senioralnej Miasta Poznania na lata 2017-2021 i ich głównym celem było tworzenia warunków do godnego i zdrowego starzenia się.

Kwestie osób starszych i przygotowania miasta do zmian demograficznych są adresowane także w Strategii Rozwoju Miasta Poznania 2020+. To w tym dokumencie znajduje się postulat

wprowadzenia rozwiązań tworzących miasto przyjazne osobom starszym. A samych seniorów miasto postrzega w swojej strategii jako potencjał i szansę.

Miejska Strategia Polityki Społecznej jako priorytetowe cele wskazuje m.in. ochronę standardu życia i poprawę funkcjonowania seniorów i osób niepełnosprawnych.

Wnioski z wywiadów

Prowadzona polityka senioralna nie jest działaniem incydentalnym, jednostkowym, ale spójną wizją opartą na badaniach potrzeb mieszkańców. To dzięki dobremu rozeznaniu potrzeb mieszkańców dostrzeżono kwestię osób starszych opiekujących się dziećmi (już dorosłymi) z niepełnosprawnościami. To w Poznaniu

powstała pierwsza Miejska Rada Seniorów. Dokumenty strategiczne są konsultowane z Miejską Radą Seniorów. Rada opiniuje także małe przedsięwzięcia np. przebudowę parku i dostosowanie przestrzeni do potrzeb mieszkańców.

W Poznaniu osoby starsze są bardzo aktywne i często inicjatywa, pomysły na działania pochodzą od nich. Obecnie funkcjonuje także Centrum Inicjatyw Senioralnych i jest to przykład inicjatywy zgłoszonej przez samych seniorów (Miejskiej Rady Seniorów), bo brakowało miejsca, gdzie mogliby oni zgłaszać swoje pomysły, inicjatywy.

Oferta miasta jest skierowana zarówno do osób aktywnych (np. mikrogranty), jak i osób wymagających pomocy

w codziennym funkcjonowaniu (teleopieka, opieka wytchnieniowa).

Miasto zwraca uwagę na różnorodność seniorów – od osób aktywnych do pozostających w procesie leczenia lub wymagających opieki. Celem działań jest zachowanie podmiotowości osób starszych i osób z niepełnosprawnościami i wspieranie ich w niezależnym życiu.

Miasto intensywnie współpracuje z NGO-sami, które są nie tylko partnerami przy wykonywaniu zadań, ale także często są źródłem pomysłów konkretnych działań. W ramach współpracy z organizacjami pozarządowymi budowana jest także strategia wolontariatu osób w wieku 60 lat i więcej.

POZnań*

W ramach prowadzenia włączającej polityki senioralnej działania skierowane do osób starszych prowadzone są jak najbliżej miejsca zamieszkania seniora (w dzielnicach, na osiedlach). Umożliwia to z jednej strony dotarcie z informacją do szerokiego grona odbiorców, a z drugiej zachęca do skorzystania z oferty, która jest „na wyciągnięcie ręki”.

Miasto zwraca uwagę na różnorodność seniorów – od osób aktywnych do pozostających w procesie leczenia lub wymagających opieki. Dlatego, z jednej strony kieruje działania do osób aktywnych, np. program „Trener senioralny” umożliwiający bezpłatne korzystanie z zajęć od brydża po baseny miejskie. A z drugiej strony działają dzienne domy opieki medycznej,

jest wypożyczalnia sprzętu rehabilitacyjnego, a 850 osób korzysta z teleopieki. Miasto należy też do Sieci Miasta Przyjaznych Starzeniu WHO.

Dobra praktyka: Pomoc półinstytucjonalna i instytucjonalna

W Poznaniu działają domy senioralne, które są umiejscowione w centrum miast, działają tam także kluby seniora. W przypadku nowych inwestycji miejskich parter powinien być przeznaczony dla seniorów (mieszkania albo kluby seniora). Został utworzony DPS, ale z podrodzinami tzn. każdy ma własny pokój i jest cześć wspólna dla takiej małej wspólnoty np. jadalnia, kuchnia. Tworzone są mieszkania przejściowe pomiędzy własnym mieszkaniem a pomocą instytucjonalną,

których celem jest wspierania samodzielności osób starszych.

Dobra praktyka: Mieszkanie dla Seniora

Seniorzy mieszkają w dużych mieszkaniach z przechodnimi pokojami, co utrudnia wynajęcie pokoju i uzyskanie dodatkowego dochodu, rodzi problem z ogrzaniem. Dlatego jest program miejski w ramach, którego 197 mieszkań dostosowanych do potrzeb seniorów w nowym budownictwie jest do ich dyspozycji. W zamian oddają mieszkania komunalne i przeprowadzają się do tych dostosowanych do ich potrzeb.

Obecne i przyszłe wyzwania

Wyzwaniem i obszarem, na którym trzeba się skoncentrować w przyszłości to zapewnienie opieki mniej sprawnym

seniorom. Będzie się to wiązało ze zwiększonymi wydatkami na opiekę z budżetu miasta. Dlatego też głównym celem działań jest zapewnienie jak najdłuższej aktywności i sprawności osobom starszym. Wyzwaniem będzie zapewnienie usług opiekuńczych przy braku kadr, odpowiednie wyszkolenie kadry (także medycznej), opieka nad osobami z chorobami otępiennymi, a także związane z tym kwestie ubezwłasnowolnienia i orzekania o niepełnosprawności.

The background features a stylized city skyline with several buildings of varying heights and widths, each filled with a grid of small squares. The entire scene is rendered in a light blue color against a darker blue background.

Opisy miast

Rzeszów

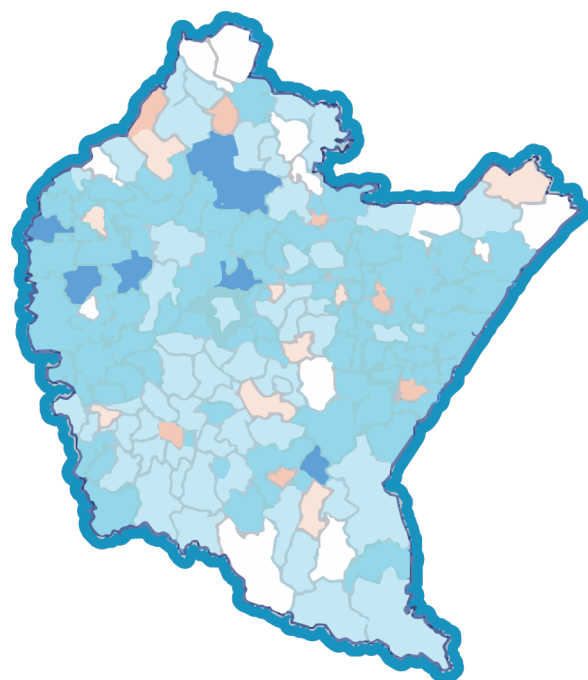

rzeszów
stolica innowacji

Demografia					
Rok 2020	Ogółem	65 lat liczba	65 lat udział [%]	80 lat liczba	80 lat udział [%]
PODKARPACKIE	2 121 229	368 120	17,4%	93 545	4,4%
Rzeszów	196 638	35 086	17,8%	8 675	4,4%
Rok 2030	Ogółem	65 lat liczba	65 lat udział [%]	80 lat liczba	80 lat udział [%]
PODKARPACKIE	2 089 791	456 689	21,9%	111 525	5,3%
Rzeszów	200 815	41 470	20,65%	10 955	5,45%

Mapy: Województwo Podkarpackie 2020 i Województwo Podkarpackie 2030, osoby 65+

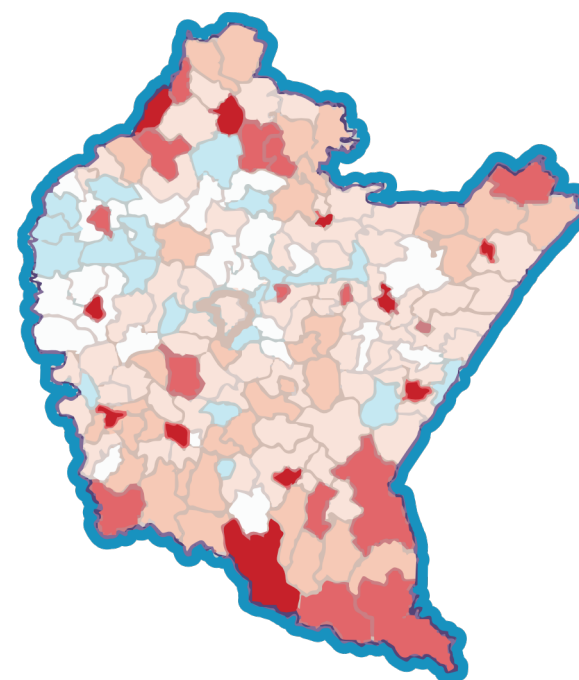

Województwo Podkarpackie 2020

- Granice województwa
- Granice gmin
- Miasto należące do UMP

2020 - Udział os. 65 lat i więcej [%] - podkarpackie

- <= 12,00
- 12,01 - 14,00
- 14,01 - 16,00
- 16,01 - 18,00
- 18,01 - 19,00 (śr. dla Polski 2020 = 18,60)
- 19,01 - 21,00
- 21,01 - 23,00 (śr. dla Polski 2030 = 22,67)

Województwo Podkarpackie 2030

- Granice województwa
- Granice gmin
- Miasto należące do UMP

2030 - Udział os. 65 lat i więcej [%] - podkarpackie

- 16,01 - 18,00
- 18,01 - 19,00 (śr. dla Polski 2020 = 18,60)
- 19,01 - 21,00
- 21,01 - 23,00 (śr. dla Polski 2030 = 22,67)
- 23,01 - 26,00
- => 26,01

Podkarpackie, podobnie jak jego stolica – Rzeszów, jest nadal dość młodym województwem. Niemniej, w perspektywie 2030 r. problem starzenia się populacji będzie już widoczny, zwłaszcza w południowej części regionu. W odniesieniu do Rzeszowa, wzrost udziału populacji w wieku 65 lat lub wyższym, będzie zauważalny, choć nie dramatyczny (poniżej 3 punktów proc.), przy jednoczesnym wzroście populacji ogólnej miasta.

Kluczowe dokumenty strategiczne

Na poziomie regionalnym (wojewódzkim) Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2020 jest wiodącym dokumentem strategicznym wskazującym na obszary, priorytety rozwoju, cele oraz kierunki działań. Na poziomie miasta Rzeszowa

obowiązuje Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2016-2022 dla miasta Rzeszowa, której jednym z obszarów priorytetowych jest „polityka senioralna”. Aktualnie przygotowana jest także strategia dotycząca polityki senioralnej, do której trwają aktualnie działania przygotowawcze (diagnozy). Zastąpi ona dotychczasową Strategię Społeczną miasta.

Wnioski z wywiadów

Celem polityki senioralnej prowadzonej w Rzeszowie jest równomierne rozłożenie przestrzenne usług dla osób starszych. Priorytetem w działaniach na rzecz seniorów jest poprawa oferty rozrywkowej i rekreacyjnej, co wynika z ustaleń poczynionych w trakcie kampanii wyborczej i postulatów samych

seniorów. Usługi dla seniorów kierowane są przede wszystkim do aktywnych seniorów, aby zapewnić im możliwie długą aktywność.

Istotnym elementem działalności MOPS jest współpraca z NGO-sami. Aktualnie (w 2022 r.) współpracę zawarto z 6 organizacjami na 7 projektów. Oczekuje się, że centrum inicjatywy w sprawach seniorów będzie powołany w strukturze Wydziale Spraw Społecznych Urzędu Miasta Referat ds. Seniorów.

Aktualnie trwa analiza potrzeb osób starszych i oferty miasta skierowanej do tej grupy mieszkańców. W badaniu zbierane są informacje o wszystkich działaniach dot. seniorów (realizowanych przez miasto i przez inne organizacje/

instytucje) na każdym z 31-osiedli rzeszowskich. Dane te będą zestawione następnie ze zbieranymi jednocześnie informacjami nt. potrzeb seniorów. W pracy socjalnej w Rzeszowie wykorzystywana jest metoda projektu socjalnego. Działania kierowane są do konkretnych grup, a 2022 r. grupami tymi są niepełnosprawni i seniorzy.

Dobra praktyka: Środowiskowy Dom Samopomocy dla osób z otępieniami i chorobą Alzheimera

Dom „Niezapominajka” to pierwsza tego typu placówka w mieście, gdzie na całodzienną opiekę może liczyć 25 osób. Placówka wspiera nie tylko osoby chore, ale także ich rodziny.

Dom powstał przy współpracy MOPS i Wydziału Polityki Społecznej (za formalną stronę odpowiedzialny był MOPS), projekt współfinansowany był przez ministerstwo (50% środków własnych). W procesie ubiegania się o dofinansowanie opracowano kompletny projekt, łącznie z projektem budowlanym, a inwestycję zrealizowano w okresie od kwietnia do grudnia 2021 r. Istotny jest też fakt, że jest to „dobra praktyka”, która może być powielana w innych miastach.

Dobra praktyka: Senioralia Rzeszowskie

Senioralia to odpowiednik Juwenaliów, kierowany do osób starszych. Przedsięwzięcie realizowane przez Rzeszowski Dom Kultury

we współpracy z Urzędem Miasta Rzeszowa i Rzeszowską Radą Seniorów, a działania organizowane są przez wszystkie Uniwersytety Trzeciego Wieku.

Program Senioraliów obejmuje działania edukacyjne, rekreacyjne, kulturalne i sportowe. W procesie realizacji senioraliów zidentyfikowano problemy i podejmowane są próby ich rozwiązania w kolejnych edycjach wydarzenia (np. dostosowanie harmonogramu).

Obecne i przyszłe wyzwania

Aktualnie w Rzeszowie trwa badanie potrzeb i możliwości miasta w zakresie pomocy osobom starszym. Częścią tej diagnostyki są także otwarte dane dostarczane przez rzeszowski Urban Lab. Przyszłe priorytety

będą definiowane zgodnie z uzyskanymi wynikami. Dotychczasowe działania skupiają się na grupie aktywnych seniorów tak, aby możliwie długo zapewnić im dobrą jakość życia.

A stylized city skyline background consisting of several rounded rectangular buildings of varying heights, each filled with a grid of small squares. The buildings are rendered in a lighter shade of blue against the solid blue background.

Opisy miast

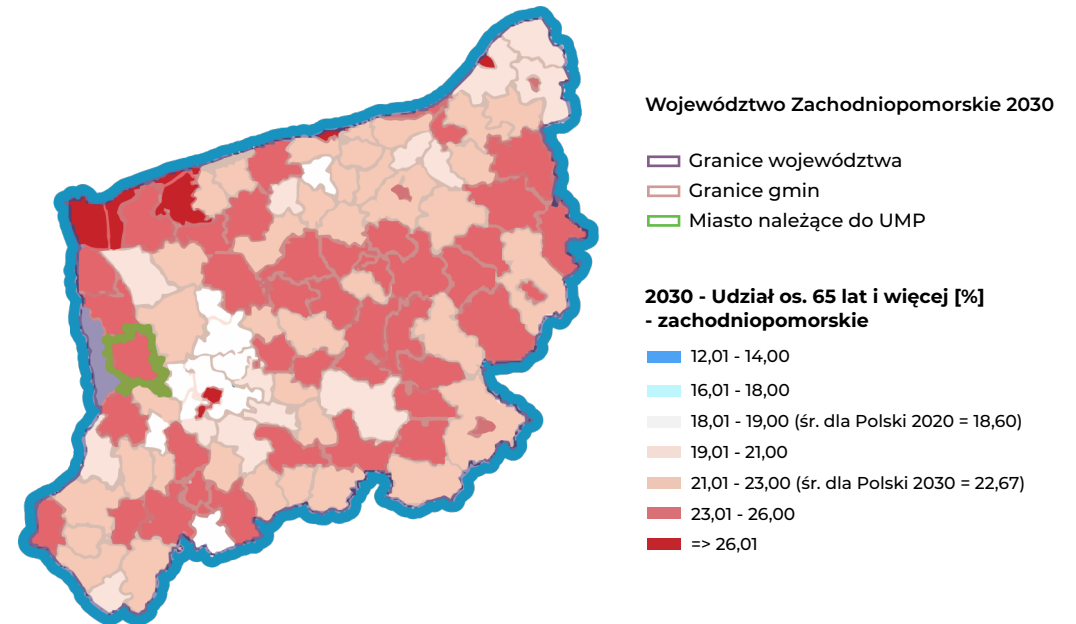
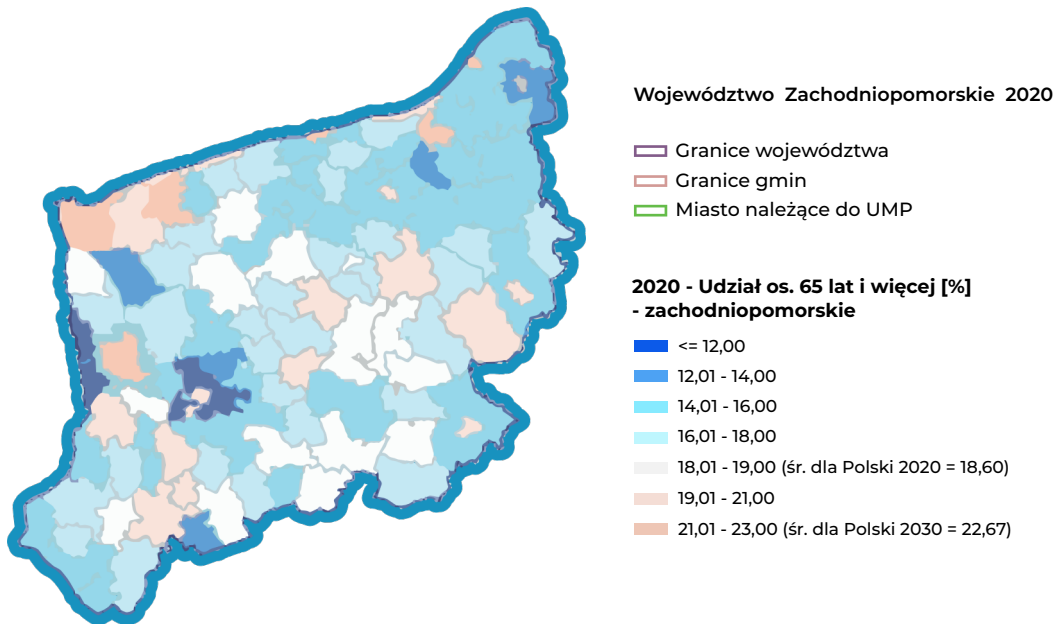
Szczecin

Demografia					
Rok 2020	Ogółem	65 lat liczba	65 lat udział [%]	80 lat liczba	80 lat udział [%]
ZACHODNIO-POMORSKIE	1 688 047	323 848	19,2%	68 615	4,1%
Szczecin	398 255	87 196	21,9%	21 249	5,3%
Rok 2030	Ogółem	65 lat liczba	65 lat udział [%]	80 lat liczba	80 lat udział [%]
ZACHODNIO-POMORSKIE	1 636 735	391 230	23,9%	95 083	5,8%
Szczecin	386 720	98 234	25,4%	28 036	7,24%

Mapy: Województwo Zachodniopomorskie 2020 i Województwo Zachodniopomorskie 2030, osoby 65+

Zgodnie z prognozą demograficzną GUS Szczecin do 2030 roku będzie się powoli wyludniał. Zmieni się również struktura wieku mieszkańców. Co czwarty mieszkaniec Szczecina będzie osobą w wieku 65 lat i więcej.

Zwiększy się również udział najstarszych mieszkańców Szczecina w wieku 80 lat i więcej.

Kluczowe dokumenty strategiczne

Kluczowym dokumentem jest Strategia Rozwoju Szczecina 2025.

Ponadto w Szczecinie przeprowadzono ewaluację poprzedniej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych i przygotowano raport Seniorzy w Szczecinie 2021, której wyniki posłużyły do przygotowania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Miasto Szczecin do roku 2027.

W dokumentach tych znajduje się szereg priorytetów, które powinny być uwzględnione w projektach senioralnych.

Wnioski z wywiadów

Szczecin jest miastem wysokiej jakości życia dla wszystkich mieszkańców.

Priorytetem jest dzielenie wspólnych przestrzeni przez różne pokolenia.

Szczecin jako miasto odmładza migracją z Ukrainy, ale równocześnie zwraca się uwagę, że rozwija się rynek usług dla seniorów oraz rynek edukacji ustawicznej, w tym edukacji dla seniorów.

Tematy wiodące polityki senioralnej to: działania międzypokoleniowe i interdyscyplinarne (gdyż starzenie się jest to sprawa rodziców i dzieci),

współpraca lokalna (w obrębie województwa), wspieranie rodzin, aktywizacja środowiskowa i pobudzanie sprawczości seniorów, wolontariat dla seniorów, w tym odpowiednie przygotowanie wolontariuszy do spędzania czasu z seniorami. Ponadto uczy się seniorów korzystania z internetu oraz organizuje wsparcie psychologiczne i promuje profilaktykę uzależnień. Nadrzędną zasadą przy realizacji projektów jest aktywizacja u podstaw – żeby seniorzy sami się organizowali i sami, z odpowiednią pomocą, rozwiązywali swoje sprawy. W mieście działa Centrum Seniora prowadzone przez organizację pozarządową, program „bon remontowy” dla seniorów na dostosowanie łazienki, „bon Alzheimer” oraz bon dla opiekunów osób zależnych. Eksperti wskazują

również na potrzebę większej oferty kulturalnej i rekreacyjnej dla seniorów. Miasto stawia na rozwój komunikacji i informacji, aktywizację wolontariatu, realizowanie drobnych usług na rzecz seniorów w ich domach, promowanie ćwiczeń ruchowych – w wodzie, propagowanie zdrowego żywienia.

Interesariuszami polityki senioralnej w Szczecinie są: pełnomocnik, Rada Seniorów oraz NGO-sy. Powstało też Centrum Seniora, które pełni też funkcję pośrednika pomiędzy organizacjami a Urzędem Miasta. Przeprowadzono ewaluację poprzedniej strategii rozwiązywania problemów społecznych w oparciu o dane statystyczne. Dbą się o partycypację, poprzez badania ankietowe, które łatwiej będzie realizować po zakończeniu pandemii.

Szczecin wykorzystuje współpracę lokalną z powiatami, sąsiednimi miastami, w woj. zachodniopomorskim. Eksperti miasta starają się oddziaływać na politykę dalej, na przykład poprzez kontakty z RPO.

Dobra praktyka: Kwartał 23

Rewitalizacja budynków w centrum miasta celem użytkowania ich przez osoby starsze i niepełnosprawne. W tym samym budynku i wokół niego wydzielone są strefy wspólne i lokalne dla organizacji pozarządowych. Celem tak zaprojektowanej rewitalizacji jest dzielenie tej samej przestrzeni przez wszystkie pokolenia.

Obecne i przyszłe wyzwania

Wyzwaniem jest przełamanie skomplikowanego systemu procedur, małej elastyczności przepisów i ich zmienności. Bez koniecznych zmian w prawie i dodatkowego finansowania niemożliwa jest również dezinstytucjonalizacja.

Ograniczenia prawne uniemożliwiają między innymi realizację pomysłu, którym jest możliwość oferowania osobom starszym posiłków w stołówkach szkolnych. Kolejna grupa problemów to ograniczenia finansowe. Dotyczy to przede wszystkim niedostatecznych środków na wsparcie opiekunów osób zależnych. W indywidualnych gospodarstwach seniorów zawsze są problemy z finansami i każdy kto może korzysta z zabezpieczenia potrzeb.

Problemy kadrowe ograniczają dostępność usług opiekuńczych. Miasto planuje szereg dalszych projektów infrastrukturalnych, w tym budowę specjalnych mieszkań ze strefą wspólną we współpracy z TBS. Budynki te będą użytkowane przez wiele pokoleń, a na każdym piętrze dostępna będzie wspólna świetlica/biblioteka, co ułatwiać ma nawiązywanie relacji przez mieszkańców budynku.

A stylized, light blue city skyline is visible in the background, consisting of several rectangular buildings of varying heights and widths, each filled with a grid of small squares. The buildings are arranged in a row, with some taller than others, creating a silhouette effect against the solid blue background.

Opisy miast

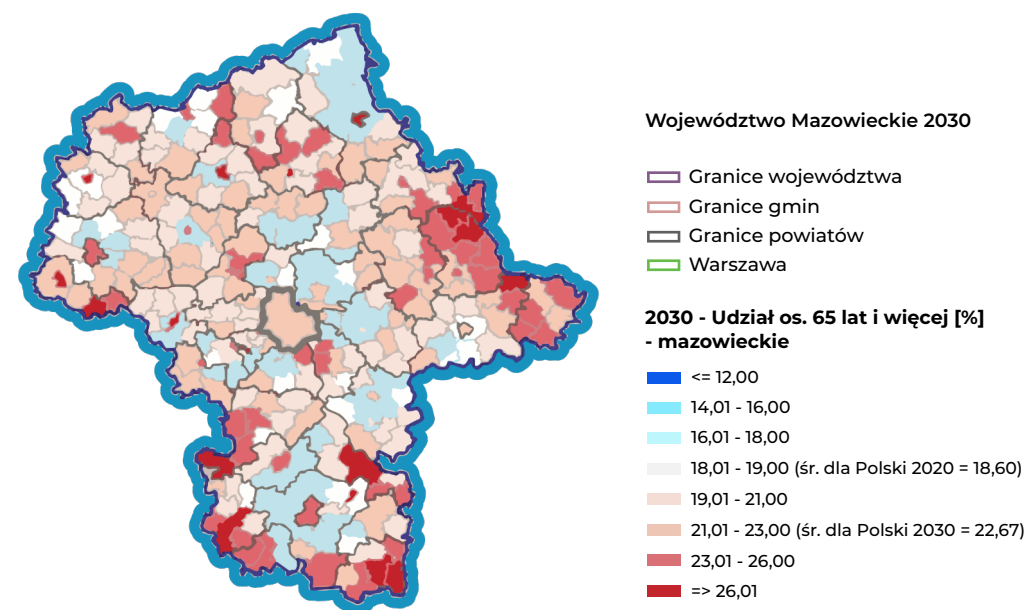
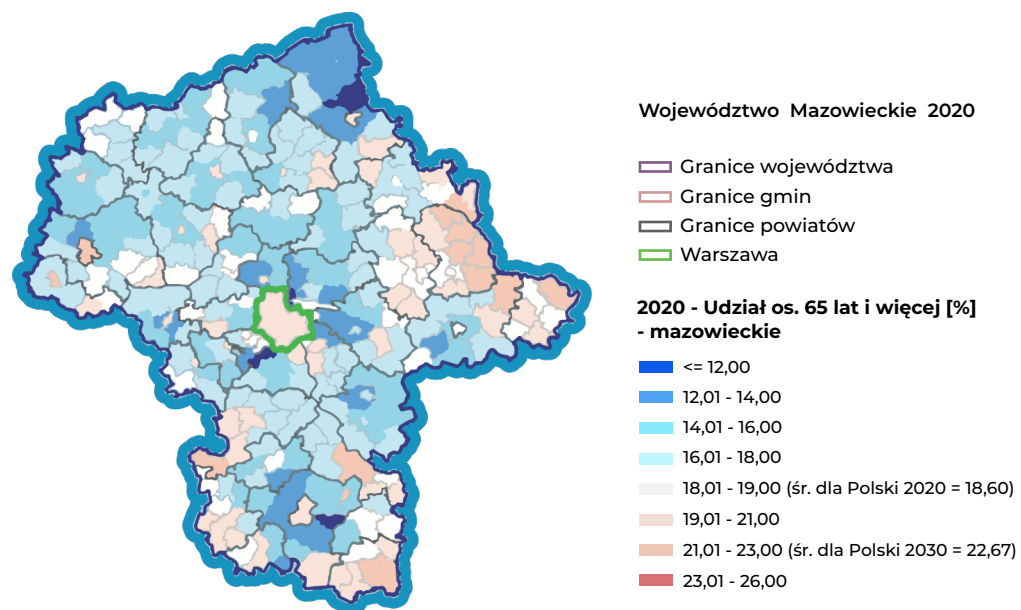
Warszawa

Demografia					
Rok 2020	Ogółem	65 lat liczba	65 lat udział [%]	80 lat liczba	80 lat udział [%]
MAZOWIECKIE	5 425 028	1 006 329	18,55%	252 568	4,66%
Warszawa	1 794 166	376 882	21,01%	105 895	5,9%
Rok 2030	Ogółem	65 lat liczba	65 lat udział [%]	80 lat liczba	80 lat udział [%]
MAZOWIECKIE	5 505 245	1 176 401	21,37%	311 498	5,66%
Warszawa	1 843 946	404 492	21,94%	126 605	6,87%

Mapy: Województwo Mazowieckie 2020 i Województwo Mazowieckie 2030, osoby 65+

Zgodnie z prognozą demograficzną GUS sytuacja Warszawy nie ulegnie większej zmianie w perspektywie 2030 r., a struktura wieku mieszkańców stolicy będzie zbliżona do wartości średniej dla Polski.

Kluczowe dokumenty strategiczne

Dokumentami na poziomie wojewódzkim są: Strategia polityki społecznej woj. mazowieckiego 2014-2020 oraz Wojewódzki program polityki senioralnej na lata 2019-2021 dla woj. mazowieckiego. Trwają obecnie konsultacje Strategii Polityki Społecznej Województwa Mazowieckiego na lata 2020¹³-2030 i rozpoczęły się prace nad nowym programem polityki senioralnej. W przypadku Warszawy dokumentem horyzontalnym jest Strategia Rozwoju Miasta Warszawa

2030, trwają prace nad nowym dokumentem pt. Polityka senioralna m.st. Warszawy, a do 2020 r. obowiązywał program Warszawa Przyjazna Seniorom. Podsumowując: rok 2022 jest rokiem przejściowym zarówno na poziomie wojewódzkim, jak i miejskim, więc trudno wskazać ostateczne cele na rok 2030.

Wnioski z wywiadów

Tematami poruszonymi w wywiadach są: zmiany w przestrzeni miejskiej (szeroko rozumiana dostępność), wykorzystanie narzędzi partycypacyjnych (sprawdzonych już w innych politykach), ograniczenie problemu osamotnienia, zwłaszcza osób żyjących w jednoosobowych gospodarstwach domowych. Wskazano także na problem mniejszej „widoczności”

oraz konieczności zintensyfikowania wsparcia osób starszych z największymi ograniczeniami w życiu codziennym. W tym kontekście zwrócono także uwagę na szerszy problem, jakim jest utrudniony dostęp do ochrony zdrowia osób starszych, a także na negatywny wpływ pandemii na życie codzienne seniorów. Podkreślono również, że wiele osób starszych jest wykluczonych cyfrowo, a tym samym ograniczenie spotkań na żywo i przeniesienie wielu działań jedynie do przestrzeni wirtualnej ograniczyło dostęp do wielu aktywności i wzmocniło izolację społeczną osób starszych. Dodatkowym negatywnym efektem pandemii jest „dezaktywizacja” wcześniej aktywnych osób starszych oraz ich pogorszenie stanu zdrowia.

Dobra praktyka: Centrum Aktywności Międzypokoleniowej Nowolipie

"Misją Centrum Aktywności Międzypokoleniowej „Nowolipie” jest kreowanie, współtworzenie działań na rzecz wzmacniania aktywności senierek i seniorów oraz grup międzypokoleniowych, integrujących wspólnotę sąsiedzką, dzielnicową i miejską, wzmacniającą Warszawę w budowaniu wizerunku miasta przyjaznego i dostępnego dla osób w każdym wieku."¹⁴. Warto podkreślić, że Warszawa planuje otwarcie kolejnych placówek w innych dzielnicach, a CAM dysponuje przestrzenią do działania innych organizacji pozarządowych oraz grup nieformalnych.

Obecne i przyszłe wyzwania

Niezwykle ważnym i aktualnym, bo związanym z kończącą się pandemią, wyzwaniem jest powrót do poziomu aktywności osób starszych sprzed pandemii, równie aktualne jest wypracowanie strategii działania na najbliższe lata. Wyzwaniem na teraz i najbliższe lata jest szeroko pojęta dezinstytucjonalizacja wsparcia, choć raczej nie w rozumieniu całkowitego odejścia od np. instytucji całodobowych w postaci DPS, a rozbudowy wsparcia środowiskowego w miejscu zamieszkania osoby starszej, np. w postaci wspomnianych wyżej centrów aktywności międzypokoleniowej. Wiąże się to również z zapewnieniem odpowiednich warunków

mieszkańczych i dostępnej przestrzeni publicznej. Podsumowując:

można powiedzieć, że, choć w wywiadach rozmówcy nie odnoszą się wprost do tej koncepcji, Warszawa przyszłości wpisuje się w wizję miasta 15-minutowego, dostępnego i przyjaznego mieszkańcom z usługami blisko miejsca zamieszkania.

A stylized city skyline is depicted in the background, consisting of several rectangular buildings of varying heights and widths. Each building is filled with a grid of small squares, representing windows. The buildings are rendered in a light blue color against a darker blue background. The skyline is positioned in the upper half of the image, with the text overlaid on it.

Opisy miast

Wrocław

Wrocław

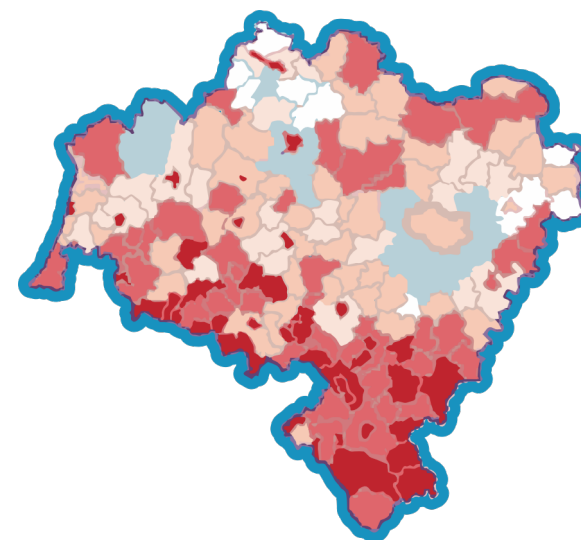
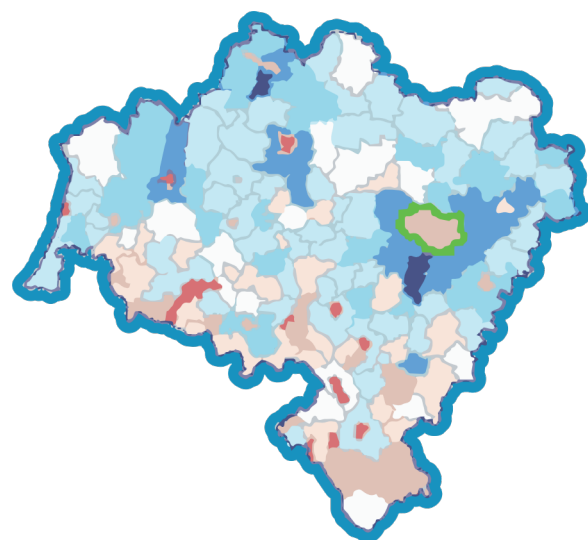
miasto spotkań

Demografia					
Rok 2020	Ogółem	65 lat liczba	65 lat udział [%]	80 lat liczba	80 lat udział [%]
DOLNOŚLĄSKIE	2 891 321	568 202	19,7%	128 555	4,4%
Wrocław	641 928	136 114	21,2%	35 681	5,6%
Rok 2030	Ogółem	65 lat liczba	65 lat udział [%]	80 lat liczba	80 lat udział [%]
DOLNOŚLĄSKIE	2 823 463	669 327	23,7%	168 053	6,0%
Wrocław	649 093	148 014	22,80%	44 429	6,84%

Wrocław

miasto spotkań

Mapy: Województwo Dolnośląskie 2020 i Województwo Dolnośląskie 2030, osoby 65+

Wrocław

miasto spotkań

Struktura wieku we Wrocławiu w roku 2030 zmieni się nieznacznie dzięki napływowi ludności.

Liczba mieszkańców w roku 2030 się zwiększy, co ustabilizuje prognozy demograficzne. Podobnie jak w 2020 r. co piąty mieszkaniec Wrocławia będzie osobą w wieku 65 lat i więcej. Zwiększy się nieznacznie odsetek osób najstarszych, w wieku 80 lat i więcej.

Kluczowe dokumenty strategiczne

Kluczowe dokumenty to Strategia Wrocław 2030 oraz Wrocławska Strategia Spraw Społecznych. W strategii miasta podkreślane jest, że jest to miasto dostępne m.in. dla seniorów we wszystkich obszarach oraz miasto zachęcające do partycypacji społecznej. Podobne cele stawiane są w Strategii rozwoju

woj. Dolnośląskiego 2030, gdzie wskazuje się na potrzebę aktywności, rehabilitacji społecznej i zawodowej seniorów oraz większej dostępności technologii cyfrowych dla seniorów. W raportach dotyczących badania realizacji polityki senioralnej we Wrocławiu i badaniach realizowanych we współpracy z Uniwersytetem Wrocławskim wskazane są konkretne kwestie wymagające dalszych inwestycji np. z infrastruktury miejskiej - gęste ustawianie ławeczek we wszystkich częściach miasta, nie tylko w centrum. Wrocław wykorzystuje dobre wzorce. Wzorem dla wielu rozwiązań jest dokument dla sieci miast sprzyjających starzeniu.

Wnioski z wywiadów

Wrocław chce być miastem dostępnym m.in. dla seniorów, miastem dostępnym poprzez infrastrukturę i dużą użyteczność pod kątem osób niepełnosprawnych i seniorów, miastem dostępnym poprzez aktywność seniorów i angażowanie ich w życie miasta, poprzez edukację seniorów w profilaktyce prozdrowotnej oraz inwestycje ułatwiające życie seniorom i osobom z niepełnosprawnościami. Wrocław chce być miejscem otwartym dla wszystkich, dla osób w różnym wieku, miejscem otwartym zarówno na przybyszów, jak i na różnorodność. Wrocław chce także przygotować mieszkańców do przejścia na emeryturę, gdyż wiele osób o niej nie myśli. Tematami poruszonymi w wywiadach

jest większa aktywizacja osób, które przeszły na emeryturę, redukcja ich samotności (projekt kontaktu telefonicznego, placówki dziennego pobytu, więcej integracji i spotkań) oraz większej dostępności usług w różnych obszarach miasta. Usługi oferowane we Wrocławiu charakteryzuje indywidualizacja. Dzieje się tak również z tego względu, że seniorzy lubią pracę „jeden na jeden”. Miasto wykorzystuje również kontakty telefoniczne – kontakt jest dostosowany do tego, co senior może dać i co chce uzyskać. Wrocławszy aktywniejsi seniorzy również sami organizują działania, a miasto dofinansowuje wiele drobnych projektów. Ogólnym celem polityki jest również zdejmowanie ze starości stygmatyzacji.

Wrocław

miasto spotkań

Nie powinno być tak, że wszyscy seniorzy postrzegani są jako osoby niesamodzielne. Wrocław ma szereg nowych pomysłów jak tworzenie rodzinnych domów pomocy społecznej, czy rozwój miejsc spotkań dla seniorów. Celem jest walka z biernością mieszkańców, wzrost aktywności i rehabilitacja społeczna i zawodowa seniorów, zwiększenie dostępu do technologii cyfrowych.

Polityka senioralna uwzględniona jest w strategiach sektorowych, niemniej seniorom oferowany jest duży zakres usług (dot. transportu – Taxi senior do domów dziennych i DPS, dostępności przestrzennej, karty seniora). Realizowane są wycieczki poza miasto i często jest to jedyny wyjazd, na który senior może pojechać.

We Wrocławiu częste są wykłady otwarte realizowane przez emerytowanych pracowników nauki, uwagę zwraca również wrocławski Niezbędnik Senioralny będący prezentem dla tych, którzy przechodzą na emeryturę, zachęcający do pieszych wędrówek przez miasto.

Dobra praktyka: Przeciw wykluczeniu cyfrowemu

Dobłą praktyką Wrocławia jest realizacja programu przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu i nauka seniorów obsługi smartfonów i laptopów; tu zapraszani do pomocy są wolontariusze – młodzież i studenci – podchodzący do nowych technologii w sposób naturalny i nieskrępowany.

Obecne i przyszłe wyzwania

Wyzwaniami są konteksty polityczne i gospodarcze, które stawiają miasto w nowych trudnych sytuacjach. Konieczna jest także poprawa infrastruktury drogowej oraz większe rozproszenie usług w obszarze miasta. Spostrzega się problem alimentacji, ponoszenia kosztów przez rodziny, a z drugiej strony umożliwienia im normalnego funkcjonowania w przypadku opieki nad osobą niesamodzielną. Zapewnić ma to projekt Dienne domy pomocy z usługami i wsparciem psychologicznym. Domy takie powinny być, jak żłobki, dostępne dla opiekunów blisko miejsc zamieszkania. Niestety, lokalnie wśród mieszkańców widoczne są często opory wobec tworzenia takich miejsc, co wymaga odpowiedniej edukacji.

Problemy mają również charakter finansowy i kadrowy (różnica pensji pomiędzy DPS i NFZ), gdyż konieczne są specjalistyczne kadry i podmioty, które będą prowadzić domy pomocy.

Wyzwanie stanowi dalszy przebieg procesów dezinstytucjonalizacji i ich dopasowanie do indywidualnych potrzeb osób starszych. Procesy deinstytucjonalizacji sprawiają też, że DPS-y są dyskryminowane w konkursach. Mogą w nich brać udział tylko domy pomocy, tymczasem jest to krótkowzroczne, gdyż w DPS-ach również są i mieszkańcy, i kadry wymagające inwestycji, i obecnie, i w przyszłości.

Przypisy

¹ Krupowicz, 2014. Patrz tłumaczenie: <https://publica.pl/wp-content/uploads/2014/12/MIASTA-PRZYJAZNE-STARZENIU.pdf> (dostęp 23.04.2022) oraz podsumowanie dziesięciu lat działań sieci miast i gmin przyjaznych starzeniu (World Health Organization, 2018): <https://apps.who.int/iris/rest/bitstreams/1170753/retrieve> (dostęp 23.04.2022).

² Patrz też przykłady dobrych praktyk miast należących do Unii Metropolii Polskich z 2020 r. i np. projekt Viva Senior – innowacyjne usługi dla najstarszych mieszkańców Poznania: <https://metropolie.pl/artikul/dobre-praktyki-miast-unii-metropolii-polskich-im-pawla-adamowicza> (dostęp 23.04.2022).

³ GUS, Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2014-2050 (opracowana w 2014 r.), Warszawa 2014, dostęp na stronie: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosci/prognoza-dla-powiatow-i-miast-na-prawie-powiatu-oraz-podregionow-na-lata-2014-2050-opracowana-w-2014-r-,5,5.html>

⁴ Eurostat, Population projections at national level (2019-2100). Demographic balances and indicators by type of projection and NUTS 3 region, dostęp na stronie: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>.

⁵ Szerzej o sytuacji osób starszych, ich stanie zdrowia i jakości życia patrz (Błędowski et al., 2021).

⁶ Patrz np. opracowanie R. Bakalarczyka pt. Srebrna gospodarka. W poszukiwaniu odpowiedzi na starzenie się społeczeństwa: <https://seniorhub.pl/wp-content/uploads/2021/03/Raport-Silver-Economy-22.03.pdf> (dostęp 23.04.2022), czy tekst badaczy i badaczek z SGH pt. Srebrna gospodarka szansą rozwoju krajów Europy Środkowo-Wschodniej, zamieszczony w Raporcie SGH i Forum Ekonomicznego, s. 347-383: https://ssl-www.sgh.waw.pl/pl/Documents/raport_sgh_2020Raport_Krynica_2020.pdf (dostęp 23.04.2022).

⁷ Patrz omówienie koncepcji: https://www.c40knowledgehub.org/s/article/Why-every-city-can-benefit-from-a-15-minute-city-vision?language=en_US (dostęp 23.04.2022).

⁸ Patrz np. Piotr Skwirowski, Bicia samorządów podatkami ciąg dalszy: <https://regiony.rp.pl/finanse-w-regionach/art36060311-bicia-samorzadow-podatkami-ciag-dalszy> (dostęp 23.04.2022).

⁹ Patrz wstępne opracowanie UMP na ten temat: https://metropolie.pl/fileadmin/news/2022/04/Ump_Ukraina_RAPORT_final_2.pdf (dostęp 30.04.2022).

¹⁰ Wszędzie, gdzie podane są wybrane przykłady miast, oznacza to, że ich przedstawiciele wypowiadali się na ten temat w wywiadach w sposób szczególny. Nie należy tego interpretować jako brak takich aktywności w pozostałych miastach.

¹¹ Przykładem organizacji pozarządowej, która przeciwdziała osamotnieniu i “towarzyszy” osamotnionym osobom starszym jest stowarzyszenie mali bracia Ubogich: <https://www.malibracia.org.pl/> (dostęp 30.04.2022).

¹² Obszary (kwartały, dzielnice, osiedla), których mieszkańcy nie mają lub mają ograniczony dostęp do pożywnej, zdrowej żywności, zwłaszcza świeżych owoców i warzyw. Dostęp ten zmniejszany jest przez czynniki ekonomiczne (ceny żywności) i geograficzne (lokalizacja punktów handlowych z taką ofertą).

¹³ <https://mcps.com.pl/konsultacje/konsultacje-spoeczne-projektu-strategii-polityki-spoecznej-województwa-mazowieckiego-na-lata-2021-2030/>

¹⁴ Strona internetowa CAM: <https://cam.waw.pl/centrum-aktywnosci-miedzypokoleniowej/o-nas/>